

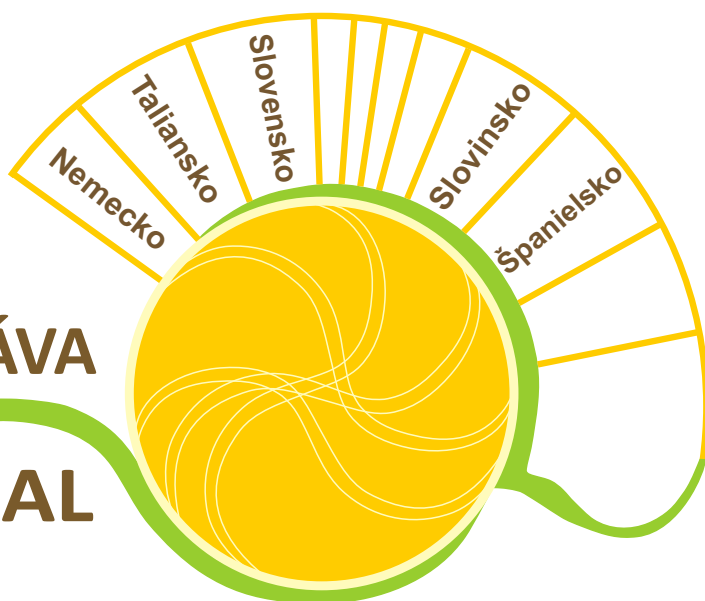

multifunctional Farming for the sustainability of European Agricultural Landscapes

Projekt č. 2016-1-SK01-KA202-022502

SÚHRNNÁ SPRÁVA

FEAL

*Súčasný stav vzťahu medzi trvalo udržateľnými/multifunkčnými
poľnohospodárskymi praktikami a
európskymi poľnohospodárskymi krajinami*

Tento projekt bol financovaný s podporou Európskej Komisie. Táto publikácia reprezentuje výlučne názor autora a Komisia nezodpovedá za akékoľvek použitie informácií obsiahnutých v tejto publikácii.

multifunctional Farming for the sustainability of European Agricultural Landscapes

Projekt č. 2016-1-SK01-KA202-022502

Názov: Súhrnná správa.

Súčasný stav vzťahu medzi trvalo udržateľnými/multifunkčnými poľnohospodárskymi praktikami a európskymi poľnohospodárskymi krajinami.

Editori: Institute for Research on European Agricultural Landscapes (EUCALAND e.V.) a Technická univerzita vo Zvolene (TUZVO)

Autori: Alexandra Kruse, Hans Renes, Bénédicte Gaillard, Maurizia Sigura (EUCALAND e.V.); Martina Slámová, Ingrid Belčáková (TUZVO); Ana Ambrožič, Rock Finale (Biotehniški center Naklo, BC Naklo); Massimo Canalicchio (Lag Middle Tiber); Ignacio Rojas Pino (Union De Agricultores Y Ganaderos-Jovenes Agricultores De Jaén, COAG-Jaén); Johannes Dreer, Jonathan Wenz (Hof und Leben GmbH, HuL)

s prispáním partnerov organizácie the European Landowners Organisation (ELO) Servane Morand a Marie-Alice Budniok

Vydavateľ: Technická univerzita vo Zvolene

ISBN 978-80-228-2990-8

Dátum vydania: 30. jún 2017

*Radi by sme poďakovali profesionálnej prekladateľskej agentúre
SKRIVANEK SLOVENSKO, s. r. o. za preklad a jazykovú korektúru tejto správy.*

Toto je výstup z projektu ERASMUS+ č. 2016-1-SK01-KA202-022502
Názov projektu: MULTIFUNCTIONAL FARMING FOR THE SUSTAINABILITY OF EUROPEAN
AGRICULTURAL LANDSCAPES
Skratka projektu: FEAL
Obdobie trvania projektu: 01.12.2016-30.05.2019
Web stránka projektu: www.feal-future.org

Tento projekt bol financovaný s podporou Európskej Komisie. Táto publikácia reprezentuje výlučne názor autora a Komisia nezodpovedá za akékoľvek použitie informácií obsiahnutých v tejto publikácii.

multifunctional Farming for the sustainability of European Agricultural Landscapes

Projekt č. 2016-1-SK01-KA202-022502

OBSAH

SÚHRN	3
ÚVOD	4
STRUČNÁ HISTÓRIA POĽNOHOSPODÁRSTVA V EURÓPE	8
AKTUÁLNA POĽNOHOSPODÁRSKA VÝROBA	12
PRÁVNY RÁMEC	18
VÝZVY MULTIFUNKČNÉHO POĽNOHOSPODÁRSTVA	21
PONUKA OVP PROGRAMOV V KRAJINÁCH PROJEKTU	33
HODNOTY A DEDIČSTVO POĽNOHOSPODÁRSKÝCH KRAJÍN	38
OCHRANA KRAJINNÉHO DEDIČSTVA	47
OČAKÁVANÉ PRÍNOSY PROJEKTU PRE POĽNOHOSPODÁROV	52
ZÁVER	56
LITERATÚRA	59

Prílohy

Príloha 1. Skratky.

Príloha 2. Dotazník v angličtine a grafické zobrazenie výsledkov.

Príloha 3. Niektoré štatistické údaje o poľnohospodárstve v zúčastnených krajinách.

Príloha 4. Mapy poľnohospodárskych krajín a klasifikácie v Európe.

Príloha 5. Národné klasifikácie krajiny (príklad zo Slovenska).

Príloha 6. Príklady multifunkčného poľnohospodárstva.

Príloha 7. Tabuľky poľnohospodárskych a ekosystémových služieb.

Príloha 8. Porovnanie terminológie podporenej legislatívou alebo definovanej štátnymi orgánmi, národnými agentúrami a výskumnými ústavmi v krajinách projektu FEAL.

multifunctional Farming for the sustainability of European Agricultural Landscapes

PProjekt č. 2016-1-SK01-KA202-022502

ZOZNAM OBRÁZKOV

- Obrázok 1. Dotazníkový prieskum (google formulár).
- Obrázok 2.VI. Dôležitosť pravdepodobných prekážok ďalšieho dosahovania rozvoja poľnohospodárstva a európskej poľnohospodárskej krajiny na základe rovnako výhodných ("win-win") vzťahov: dôležité.
- Obrázok 3. Rámcové prepojenia medzi funkciami poľnohospodárskych podnikov (v poličkách) a rozhraniami medzi farmami a ich kontextom. Viaceré vzťahy medzi rozhraniami a funkciami sú zvýraznené šípkami (napr. vplyvy starostlivosti o živé ploty i) životné prostredie = podpora prirodzených biotopov, ii) výroba = biologická regulácia škodcov, iii) spoločnosť = estetická hodnota priestoru pre voľnočasové aktivity, krajina = prírodné dedičstvo uzavretých polí).
- Obrázok 4a4b. V. Poradie významnosti nasledovných faktorov na zvýšenie úrovne vedomostí a zručností v integrovanej koncepcii poľnohospodárstva a európskej poľnohospodárskej krajiny: veľmi dôležité (a). VII. význam rozličných schopností/kvalifikácie/vedomostí pre farmárov, ktorí chcú rozvíjať úspešné poľnohospodárstvo so zachovaním európskej poľnohospodárskej krajiny: veľmi dôležité (b).
- Obrázok 5. IV. Odborné vzdelávanie a príprava o európskej poľnohospodárskej krajine: nesúhlas.
- Obrázok 6a6b. V. Poradie významnosti nasledovných faktorov na zvýšenie úrovne vedomostí a zručností v integrovanej koncepcii poľnohospodárstva a európskej poľnohospodárskej krajiny: veľmi dôležité (a) a dôležité (b).
- Obrázok 7. Konsolidácia európskych a národných prístupov ku klasifikácii poľnohospodárskych krajín.
- Obrázok 8. Kompletná typológia krajín Španielska, ktorú vydalo Ministerio de Agricultura, Alimentación y Medio Ambiente v Atlase krajiny Španielska v roku 2014.
- Obrázok 9. I. Situácia poľnohospodárstva a farmárstva: súhlas.
- Obrázok 10a10b. II. Situácia európskych poľnohospodárskych krajín: úplný súhlas (a)/súhlas (b).
- Obrázok 11. Význam poľnohospodárskej činnosti malých a rodinných poľnohospodárov pre zachovanie krajinného rázu a budovanie turistického informačného systému.
- Obrázok 12a12b. VII. význam rozličných schopností/kvalifikácie/vedomostí pre farmárov, ktorí chcú rozvíjať úspešné poľnohospodárstvo so zachovaním európskej poľnohospodárskej krajiny: veľmi dôležité (a)/dôležité (b).

multifunctional Farming for the sustainability of European Agricultural Landscapes

Projekt č. 2016-1-SK01-KA202-022502

SÚHRN

Z historického hľadiska sa v Európe vyvinul celý rad poľnohospodárskych systémov, ktoré sa podieľali na formovaní našej krajiny v zmysle jej predošlého a súčasného využitia pre potreby výroby, bývania, dopravy atď. Dodnes však mnohým častiam Európy dominuje vidiecky charakter a značná časť obyvateľstva žije na vidieku. Ľudia stále istým spôsobom cítia svoju prepojenosť s poľnohospodárskou výrobou. Malé a rodinné farmy sa stále vyskytujú vo veľkom počte, aj keď človek niekedy nadobúda dojem, že dnes zohráva úlohu iba poľnohospodárstvo vo veľkom meradle.

Poľnohospodári dnes čelia mnohým rôznym výzvam, počnúc ich hlavnou činnosťou, ktorá podlieha meniacim sa podmienkam v dôsledku klimatických, ekonomických a administratívnych rámcových podmienok, často ovládaných rozhodnutiami a pravidlami stanovenými v Bruseli (EÚ). Ďalej je to konflikt medzi silnejúcou globalizáciou a úzkym prepojením človeka s jeho územím, ako aj povedomie ľudí o svojich kultúrnych hodnotách uchovaných v poľnohospodárskej výrobe a krajine atď. Pôda plní viacero úloh: produkčnú, voľnočasovú, vzdelávaciu, biodiverzifikačnú či infraštruktúrnú. Toto má niekedy za následok zvyšovanie cien pozemkov, a niekedy naopak. V dôsledku uvedených skutočností je poľnohospodárske plánovanie zložitou činnosťou, ktorá si vyžaduje individuálne zručnosti, ktoré ďaleko presahujú zručnosti potrebné pre samotnú poľnohospodársku výrobu. Z tohto dôvodu by mali byť poľnohospodári vnímaní ako všestranne zruční podnikatelia s potrebným vzdelaním, ktoré je nutné pravidelne obnovovať. Práca poľnohospodárov má však svoje špecifiká, a tie, v istom období počas roka, komplikujú, ba dokonca až znemožňujú, účasť poľnohospodárov na vzdelávacích aktivitách takéhoto charakteru. Tomuto stavu nenapomáha ani fakt, že online programy odborného vzdelávania a prípravy pre farmárov nie sú v súčasnosti veľmi bežné.

Poľnohospodárska výroba závisí od rôznych faktorov a predaj z dvora rovnako nie je ľahkou záležitosťou. Tieto dôvody motivujú poľnohospodárov, aby začali podnikáť v nepoľnohospodárskych činnostiach. Projekt FEAL sa zameriava na poskytnutie vzdelávacích nástrojov, ktoré by mali na základe príkladov prípadových štúdií pomôcť implementácii vedomostí o krajinných hodnotách rozličných krajinných typov v bežných poľnohospodárskych činnostiach. Multifunkčné a udržateľné poľnohospodárske aktivity sa pomaly rozvíjali predovšetkým v podhorských a horských regiónoch so zachovaným tradičným charakterom a vlastnosťami krajiny. Zvýšenie informovanosti poľnohospodárov ako aj ostatných zainteresovaných subjektov o krajinných hodnotách a dennej starostlivosti o poľnohospodársku krajinu rešpektujúc jej dedičstvo a hodnoty nielen zvýšia celkovú kvalitu krajiny, ale prinesú aj nezanedbateľnú pridanú hodnotu. Inšpiratívne myšlienky implementácie krajinných hodnôt do poľnohospodárskych aktivít by sa mali rozširovať a stať sa súčasťou obchodných značiek miestnych a regionálnych poľnohospodárskych produktov, no v neposlednom rade by mali byť obsiahnuté v turistických sprievodcoch a spolupodieľať sa na vytváraní centier turistického ruchu.

Vedecké články, ktoré sa venujú problematike tohto projektu sú publikované len sporadicky a metóda opisujúca procesy hodnotenia charakteru krajiny je spracovaná len pre potreby špecialistov v danom odbore. Doteraz neexistuje žiadna klasifikácia európskej poľnohospodárskej krajiny. Internetové programy odborného vzdelávania a prípravy (OVP) sú pre záujemcov, často žijúcich v odlahých vidieckych oblastiach, v mnohých krajinách nedostupné. Na základe dotazníkového prieskumu sa tiež zistilo, že dopyt po takýchto programoch má stúpajúcu tendenciu, nakoľko pre poľnohospodárov v partnerských krajinách predstavuje osvedčené postupy a inovácie. Hoci sa už mnohé aktivity odbornej spôsobilosti a prípravy začali rozvíjať na stredných a vysokých školách, táto téma spolu s prípadovými štúdiami, ktoré dokladajú používanie osvedčených postupov, sa len zriedka spomína v prebiehajúcich projektoch. Tento projekt by mal vyplniť spomínanú medzeru v týchto vzdelávacích procesoch.

Funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

multifunctional Farming for the sustainability of European Agricultural Landscapes

Projekt č. 2016-1-SK01-KA202-022502

ÚVOD

Predkladaná súhrnná správa opisuje súčasný stav vývoja vzťahov medzi trvalo udržateľnými/multifunkčnými praktikami poľnohospodárskej výroby a európskou poľnohospodárskou krajinou (EPK).

Hlavným cieľom tejto správy je objasnenie úlohu malých, rodinných a mladých poľnohospodárov pri starostlivosti o krajinu uplatňovaním diverzifikovaných multifunkčných činností, ktoré sú zamerané na udržanie charakteru krajiny, ako aj prírodného, kultúrneho a historického európskeho dedičstva.

Táto práca vychádza z:

- *analýzy dostupnej literatúry o európskych poľnohospodárskych krajinách a multifunkčnom, udržateľnom poľnohospodárstve v európskom kontexte,*
- *FEAL prieskumu (formulár dotazníka je v angličtine v prílohe 2), krátkych rozhovorov so zainteresovanými osobami, a*
- *osobných skúseností, ako aj zistení z národných správ, ktoré sú interpretované v európskom kontexte.*

Projekt FEAL sa sústreďí predovšetkým na malých, rodinných a mladých poľnohospodárov vo vidieckom prostredí v záujme zlepšiť ich situáciu. Je zameraný na poskytovanie vzdelávacích materiálov, podnetov a riešení, ktoré by sa v rámci multifunkčného poľnohospodárstva uplatňovali tak, aby napomohli uchovaniu európskej poľnohospodárskej krajiny a boli prínosom pre všetkých zúčastnených. Aj z tohto dôvodu sa v rámci realizácie projektu uskutoční množstvo rozhovorov a stretnutí, ktorých úlohou však nebude reprezentovať stav v celej Európe, ba niekedy dokonca ani v jednotlivých krajinách, ale skôr poskytnúť hlbší pohľad na danú problematiku a poukázať na potreby a chýbajúce zručnosti tejto cieľovej skupiny. Zistenia budú v neskorších fázach projektu použité pri zostavovaní e-learningových materiálov. Grafické vyhodnotenie dotazníkového prieskumu je uvedené v Prílohe 2 a výsledky dotazníkového prieskumu (Obr. 1) sú súčasťou nasledujúcich kapitol.

Obrázok 1. Dotazníkový prieskum (google formulár).

multifunctional Farming for the sustainability of European Agricultural Landscapes

Projekt č. 2016-1-SK01-KA202-022502

Profily jednotlivých respondentov prieskumu dokumentujú rozmanitosť prístupov k danej problematike, ktorá nesporne obohatila analýzu literatúry, ako aj poznatky autorov tejto práce.

Nemecko (DE)

- Riaditeľ poradenskej spoločnosti pre poľnohospodárstvo a certifikačné stredisko EÚ. Agronóm, malý podnik, muž.
- Profesorka na Technickej univerzite, žena.
- Generálny riaditeľ regionálnej asociácie starostlivosti o pôdu, muž.
- Vedúci výskumnej skupiny, muž.
- Mladý farmár, preberajúci rodičovskú farmu, paralelne študujúci poľnohospodársku výrobu, muž.

Taliansko (IT)

- Ekologická výrobkyňa (zelenina, ovocie, med a včelárske vedľajšie produkty) na Sicílii, online predaj, muž.
- Výrobkyňa vína v Piemonte (DOC vína), taktiež praktizujúca agroturistiku, žena.
- Dvaja bratia, mladí farmári, muži (jeden s ekonomickým a druhý s poľnohospodárskym a enologickým vzdelaním), výrobcovia vína v Marche (DOC vinári).
- Skladník osiva a producent starých odrôd zeleniny (slávna fialová špargľa z Albenga) v Ligúrii, muž.
- Ekologická výrobkyňa obilnín a strukovín v Umbrii (Monte Cucco Národný Park), žena.
- Expert na živočíšnu výrobu v sektore produkcie mäsa (dobytok, hydina, zajace a ovce) v Umbrii, muž.
- Poľnohospodárka (spolu s jej bratom enologikom), výrobkyňa extra-panenského olivového oleja a vína. Prezidentka asociácie mladých farmárov v Umbrii, žena.
- Výrobkyňa extra-panenského olivového oleja a vína, taktiež praktizujúca agroturistiku v Umbrii, žena.
- Skladník osiva a výrobca strukovín a obilnín, vice-prezident združenia "Consortium of Fagiolina del Trasimeno" v Umbrii, muž.
- Chovateľ hospodárskych zvierat s chovom koní a jazdeckom v Národnom Parku Monti Sibillini, v Umbrii, muž.

Slovensko (SK)

- Zamestnanec Štátnej ochrany prírody SR v Chránenej krajinskej oblasti Veľká Fatra, pracujúci na pozícii agronóma, muž.
- Kontaktná osoba kancelárie miestnej akčnej skupiny Podpoľanie, žena.
- Expertka v oblasti využívania krajiny a krajinskej ekológie na Slovenskej akadémii vied v Bratislave.
- Profesor Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre, expert v oblasti využívania krajiny a krajinskej ekológie.
- Predseda občianskeho združenia ViP BB, pôsobiaceho predovšetkým na území stredného Slovenska.

Slovinsko (SL)

- Krajinný inžinier, vysokoškolský učiteľ.
- Inžinier poľnohospodárstva – záhradníctva so špecializáciou na krajinný dizajn a arboristiku.
- Bakalár poľnohospodárstva – živočíšnych vied – s bohatými znalosťami z oblasti poľnohospodárskej politiky.
- Bakalár poľnohospodárstva – agronómie – učiteľ udržateľného rozvoja a podnikania (2x).
- Doktor geografie, krajinný špecialista.
- Technológ potravín, manažér.

Španielsko (ES)

- Profesor odborného výcviku v oblasti poľnohospodárstva a krajiny, muž.
- Štátny úradník a majiteľ agroturistického zariadenia.
- Štátna zamestnankyňa v oblasti environmentalistiky.
- Zodpovedná osoba združenia integrovanej výroby, muž.
- Poradca environmentálnych dopadov, muž.
- Zodpovedná osoba poľnohospodárskeho združenia, muž.

Funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

multifunctional Farming for the sustainability of European Agricultural Landscapes

Projekt č. 2016-1-SK01-KA202-022502

Poľnohospodárska výroba závisí od prírodných podmienok a počasia, ktoré často spôsobujú poľnohospodárom hospodárske straty. Tieto straty sú sčasti kompenzované dotáciami v rámci SPP. Hoci tieto dotácie majú z krátkodobého hľadiska pozitívny vplyv na momentálnu ekonomickú situáciu poľnohospodárov, z hľadiska udržateľnosti poľnohospodárskej výroby je žiaducejšie zvyšovanie sebestačnosti poľnohospodárskej činnosti. Tento stav však predpokladá diverzifikáciu podnikateľských činností v zmysle kombinácie poľnohospodárskych a nepoľnohospodárskych aktivít, ktorá by mala zabezpečiť kompenzáciu ekonomických strát, spôsobených nepriaznivými prírodnými a poveternostnými podmienkami, chorobami a škodcami, alebo ekonomickou situáciou na trhu s potravinami. V súčasnosti však ešte nie sú úplne známe dopady klimatických zmien v Európe. Rozsiahly výskum ([Weltin et al., 2017](#)), ktorý sa uskutočnil v európskych krajinách potvrdil, že veľkosť a štruktúra farmárskych rodín zohrávajú významnú úlohu pri motivácii poľnohospodárov pre zavádzanie ďalších diverzifikačných činností. Autori výskumu zistili, že mladé a početnejšie farmárske domácnosti majú väčší sklon k diverzifikácii činností na farmách, kedy sa farmári venujú činnostiam na svojom statku a popritom pracujú aj v iných, nepoľnohospodárskych oblastiach. Naopak, tradičnejšie, staršie a menšie farmárske rodiny majú predovšetkým kvôli chýbajúcim ekonomickým prostriedkom problémy vytvoriť dostatočnú synergiu. Preto je nevyhnutné využiť potenciál mladých poľnohospodárov (ktorí sú aj cieľovou skupinou projektu) pre ďalšie rozširovanie multifunkčnosti poľnohospodárskej výroby v EÚ.

V zložitej spoločensko-ekonomickej situácii v Európe je potrebné vytvárať a udržiavať kontakt medzi jednotlivými farmármi a ostatnými zainteresovanými subjektmi. Takáto kooperácia tiež zabezpečí zachovávanie princípov, zakotvených v Európskom dohovore o krajine (EDoK) ([RE, 2010](#)) ktorú podpísala väčšina krajín¹. Tento dohovor si kladie za cieľ podporiť snahu verejných inštitúcií, aby prijali opatrenia na miestnej, regionálnej a medzinárodnej úrovni v záujme ochrany, manažmentu a plánovania v krajine v rámci celej Európy. Týka sa to tak krajiny významnej ako aj typickej, ktorá určuje kvalitu života ľudí v danom prostredí. Tento text načrtáva aj prístupy ku krajine, kedy je v dôsledku špecifických vlastností danej krajiny potrebné vykonávanie špecifických zásahov od prísnej ochrany cez ochranu, manažment a zlepšovanie stavu až po tvorbu krajiny.

Kvalitu odbornej prípravy a spôsobilosti do značnej miery ovplyvňuje aj vedecký základ. Európa disponuje bohatstvom prírodných a historických hodnôt, ktoré predstavujú vysoký potenciál pre rozvoj vidieckeho turizmu. Vedecké práce, ktoré sa zaoberajú praktickými postupmi na malých farmách a zachovávaním krajiny, sú však veľmi zriedkavé. Rovnako je to aj v prípade relevantných zdrojov, venujúcich sa danej problematike, ktoré, hoci opisujú rôzne metódy hodnotenia charakteru krajiny v rôznych krajinách, stále nenavrhujú spoločný európsky postup v tejto otázke, aj keď odborníci už roky zdôrazňujú jeho potrebu ([Kruse & Roth, 2013](#); [Kruse et al., 2010](#); [Kruse & Pungetti, Eds., 2007](#); a mnoho ďalších). Participačný charakter rozvoja GIS (napr. [GIS3W, 2017](#); [Košice Region Tourism, 2016](#)) vo všeobecnosti napomáha budovaniu a celkovému posilneniu tohto procesu.

Funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

multifunctional Farming for the sustainability of European Agricultural Landscapes

Projekt č. 2016-1-SK01-KA202-022502

Čím väčšia je komunita používateľov geoinformácií, ktorí aktívne participujú na mapovacích procesoch, a čím viac sa GIS nástroje implementujú na miestnej úrovni, tým je rozhodovací proces priamočiarejší a pozitívne vplýva na dynamiku „dobrého riadenia“. V tejto súvislosti je ústredným prvkom zlepšenie transparentnosti vzťahov medzi jednotlivcami a štátnymi inštitúciami (s komerčnými záujmami), ktoré mohli byť graficky vykreslené na mapách a výstupoch GIS ([McKall & Minang, 2005](#)).

Táto správa prináša prehľad európskych poľnohospodárskych krajín a návrh implementácie národných typológií v ďalších fázach projektu. Takýto prístup umožňuje širší pohľad na poľnohospodárske postupy, ktoré prispievajú k zachovaniu hodnôt v krajine ako aj porovnanie prístupov, uplatňovaných v jednotlivých krajinách. Prijemcovia – malí, rodinní a mladí poľnohospodári tak budú mať možnosť porovnať svoje každodenne používané multifunkčné a udržateľné poľnohospodárske postupy, ktoré prispievajú k zachovaniu krajinného dedičstva v rámci územia partnerských krajín. Tento projekt tiež obsahuje implementáciu e-Atlasu EAL, ktorý môže predstavovať akýsi prvý krok k spoločnej európskej klasifikácii a môže slúžiť aj ako jeden z nástrojov e-learningovej platformy.

V konečnom dôsledku táto správa poskytuje aj riešenia implementácie know-how vo vzťahu ku krajinným hodnotám, napr. do koncepcií ekomúzeí, nástrojov marketingu potravín (obchodné známky lokálnych produktov), turistických informačných systémov (propagácia prírodných, kultúrnych a historických hodnôt v turistických sprievodcoch a internetových stránkach poľnohospodárskych podnikov), ale aj do manažmentu environmentálnej ochrany a starostlivosti o krajinu, a v neposlednom rade aj udržateľného poľnohospodárstva, ktoré je obživou budúcich farmárov.

¹Dátumy ratifikácie EDoK: Slovinsko: 2003, Slovensko: 2005, Taliansko: 2006, Španielsko: 2007.

Funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

STRUČNÁ HISTÓRIA EURÓPSKEHO POĽNOHOSPODÁRSTVA^{II}

Skutočnosti, vedúce k vzniku európskych poľnohospodárskych krajín

Poľnohospodárstvo ako také sa začalo vykonávať pred viac ako 10 000 rokmi, najskôr na Strednom Východe, odkiaľ sa neskôr rozšírilo do celej Európy. Krajina a spoločnosť boli po tisíce rokov ovplyvňované rozvojom poľnohospodárstva.

Krajiny sú ovplyvňované aj škálou iných faktorov, ktoré majú buď stabilizačné účinky alebo spôsobujú dynamické zmeny. Najmä prudký nárast populácie v období od 10. až 14. storočia viedol k značnému zabratiu pôdy. Región Severného mora a strednej Európy sa postupne od 9. storočia zotavil, no neskoršia prudká populačná explózia spôsobila, že došlo k rozsiahlej rekultivácii lesov, vresovísk či mokradí (Bartlett, 1994). V období ďalšieho populačného rastu („dlhé šesťnásť storočie“ 1450- 1650), nastúpila ďalšia fáza rekultivácie pôdy, počas ktorej už dochádzalo k intenzívnejšiemu využívaniu už existujúcich pastvín a ornej pôdy, čo sa v krajine viditeľne prejavilo. Toto obdobie však bolo aj obdobím, kedy sa prehĺbila ekonomická integrácia, v ktorej sa európske regióny stali súčasťou integrovanej európskej ekonomiky, čo viedlo k novému modelu poľnohospodárskej špecializácie, ktorá spôsobila, že viacmenej sebestační poľnohospodári začali ponúkať svoje produkty na medzinárodnom trhu.

Prečo je dôležité poznať históriu európskych poľnohospodárskych krajín a trendy ich budúceho vývoja?

V stredovekej agrárnej revolúcii bola pre poľnohospodárov podstatnejšia minimalizácia rizík ako maximalizácia zisku, nakoľko od toho záviselo prežitie prostého ľudu v rokoch so slabou úrodou. Agresívne stredoveké zaberanie pôdy malo za následok zmenšenie spoločných pozemkov a zavedenie prísnejších pravidiel ich využívania. V priebehu prvej polovice 14. storočia došlo ku kulminácii populácie, ktorej zvyšujúca sa závislosť na obilninách spôsobila, že viaceré roky so slabou úrodou obyvateľstvo tvrdo zasiahli. Niektoré regióny sa preto začali zameriavať na živočíšnu výrobu. V strednej Európe (predovšetkým v Českej republike a v niektorých regiónoch Francúzska s neúrodnými pôdami) sa v tomto období začalo rozvíjať rybné hospodárstvo, čo si ale vyžadovalo zaplavenie tisícok hektárov územia. Množstvo regiónov s tradičným pestovaním obilnín však nedokázalo nájsť vhodnú alternatívu, a tak veľká plocha ornej pôdy, ako aj tisíce obydľí zostalo opustených. V niektorých hornatých oblastiach strednej Európy sa poľnohospodárstvo nikdy nedokázalo postaviť späť na nohy a v neskorších storočiach začala poľnohospodárskej pôde dominovať ťažba dreva (predovšetkým pre potreby baníctva). Vo väčšine regiónov sa však začal klásť aj čoraz väčší dôraz na zlepšovanie kvality už existujúcej poľnohospodárskej pôdy ako na rekultiváciu nových území.

Na sklonku 16. storočia, došlo k obchodnému prepojeniu producentov obilia na Baltiku s odberateľmi z oblasti Stredozemia, čo znamenalo vznik skutočného európskeho obchodu pre obilniny a niektoré iné poľnohospodárske produkty. Táto situácia mala za následok preskupenie poľnohospodárskej produkcie na južné pobrežie Baltiku, kde sa darilo veľkým exportérom obilnín. Niektoré regióny s rozľahlými poliami, hlavne v strednom Anglicku a častiach Stredozemia, sa mohli preorientovať na iné produkty.

multifunctional Farming for the sustainability of European Agricultural Landscapes

Projekt č. 2016-1-SK01-KA202-022502

Zvýšená špecializácia na istý produkt bola v tomto období zaznamenaná v mnohých regiónoch. Komplexnejšie striedavé obrábanie pôdy viedlo k individuálnejšiemu manažmentu rozľahlých polí. Väčšina rekultivačných zásahov bola vysoko individualizovaná, čím sa v krajine vytvárali menšie bloky polí a roztrúsené farmy. Objekty fariem boli neskôr premiestnené k týmto novovzniknutým poliam, čo viedlo k novému modelu rozptýlených fariem.

V predindustriálnom období, dominovali poľnohospodárske činnosti väčšine ľudských aktivít. Faktom je, že v prvej polovici 20. storočia žila väčšina populácie Európy vo vidieckych oblastiach. Svetová kríza v 30. rokoch a najmä druhá svetová vojna zapríčinila narastajúce zásahy zo strany okupujúcich krajín. V posledných rokoch vojny zaznamenali niektoré regióny nedostatok potravín, hoci vo väčšine prípadov to bol skôr problém transportu týchto potravín, ako ich samotnej produkcie.

Druhá polovica 20. storočia bola z hľadiska európskeho poľnohospodárstva obzvlášť významným obdobím (Renes a Paul, 2004). Od začiatku päťdesiatych rokov bola poľnohospodárska politika hlavnou hnacou silou ekonomického rastu európskeho hospodárskeho spoločenstva. Nemecko, ktoré prišlo o veľkú časť svojich najúrodnejších regiónov, sa snažilo o znovuzískanie svojej pozície ako priemyselnej krajiny tým, že aj naďalej zostalo importérom poľnohospodárskych produktov. Novovytvorené európske hospodárske spoločenstvo sa snažilo posilniť vzájomnú závislosť medzi krajinami, ktoré sa v predošlom období často ocitali vo vzájomných vojenských konfliktoch. Vo východnej Európe to boli predovšetkým ekonomické princípy sovietskej sféry vplyvu, ktoré so sebou priniesli ďalekosiahle zmeny. Vo východnom Nemecku boli v dôsledku územnej reformy rozdelené bývalé poľnohospodárske majetky medzi jednotlivé rodinné farmy, ktoré sa však po rokoch pretransformovali na poľnohospodárske družstvá. Družstvá alebo štátne poľnohospodárske podniky vznikali aj v iných častiach východnej Európy. Niekde však, hlavne na prevažnej časti Juhoslávie, v Poľsku a Rumunsku, zostali mnohé pôvodné malé farmy absolútne nedotknuté.

Takto vzniknutá krajina, veľkých blokov polí, ohraničených krovinovým porastom, predstavovala efektívny výrobný priestor, ktorý plnil svoju funkciu až do sedemdesiatych rokov, kedy došlo k novej vlne ich zväčšovania, odstráneniu živých ohraničení pozemkov a vlastne k návratu k otvorenosti polí zo stredoveku. Nová špecializovaná krajina vznikla hlavne v dôsledku priemyselného rozvoja, no hlavným faktorom koncentrácie výroby v určitých regiónoch boli zlepšené možnosti transportu produktov. Zatiaľ čo populačný tlak viedol k zabratiu pôdy a rastúcej vzájomnej závislosti, obdobia populačného úpadku mali presne opačný efekt: opustenie pôdy a istý stupeň ekonomickej dešpecializácie a dezintegrácie. V čase krízy často dochádzalo k fundamentálnej kvalitatívnej transformácii, kedy sa vytvorili podmienky pre maximalizáciu výnosov počas obdobia ekonomického rastu. Populačný tlak nútil farmárov produkovať viac základných potravín – predovšetkým obilniny, a v menšom množstve mäso. Úpadok alebo stagnácia, na druhej strane, viedli v prevažnej miere k vôli experimentovať s inými produktami, ktoré mali potenciál priniesť rentabilitu v čase rastu (Thirsk, 1997).

Poľnohospodárstvo sa pretransformovalo z riadenia rizík na maximalizáciu ziskov, čo vyústilo do zvýšenej špecializácie činností.

Funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

multifunctional Farming for the sustainability of European Agricultural Landscapes

Projekt č. 2016-1-SK01-KA202-022502

Tento proces však predstavoval vážnu hrozbu pre množstvo krajín s typicky zmiešaným typom poľnohospodárstva ako napríklad „coltura promiscua“ alebo „montados/dehesa“ v oblasti Stredozemia. Relatívne nízke ceny na svetových trhoch a zároveň stúpajúce náklady na prácu zintenzívnili proces zvyšovania produkcie a mechanizácie v európskom poľnohospodárstve. Predovšetkým mechanizované obrábanie ornej pôdy si vyžadovalo veľké polia, a preto bola veľká časť Európy prispôsobená tomuto typu poľnohospodárskej výroby. Rozsiahle polia družstiev a štátnych majetkov vo východnej Európe sa v podstate veľmi nelíšia od charakteru krajiny, ktorá bola výsledkom postupného procesu pozemkových úprav v západnej Európe. Takéto projekty pozemkových úprav v mnohých ohľadoch pripomínajú anglické a škandinávské pozemky z predošlých storočí, ktoré sa teraz rozprestierajú napríklad aj vo Francúzsku, Španielsku, Nemecku, Holandsku alebo Belgicku. Tieto procesy do veľkej miery odstránili hranice polí a iné krajinné elementy.

Európske poľnohospodárske krajiny stratili veľa zo svojich historických a často regionálne významných prvkov. Poľnohospodárska krajina sa vo všeobecnosti stala uniformnejšou, hoci sa zachovali jasné regionálne rozdiely. Krajina s prevahou ornej pôdy bola ovplyvnená najviac; pasienkové krajinné typy a menej významné poľnohospodárske krajiny v hornatých oblastiach sa len málo zmenili vplyvmi kolektivizácie a pozemkovej konsolidácie.

Súčasný trendy smerujúce k postprodukcii európskych poľnohospodárskych krajín.

Doba neprimeraných zásahov zo strany štátu do poľnohospodárskej produkcie sa skončila. Vo východnej Európe po páde socializmu v roku 1989 došlo k reprivatizácii ([Renes, 2010: 94](#)). Aj keď boli tieto zmeny dozaista dramatické, existoval tu istý stupeň kontinuity: napríklad v niektorých častiach východného Nemecka možno badať priame prepojenie medzi starými poľnohospodárskymi majetkami, povojnovými družstevnými podnikmi a súčasnými kapitalistickými veľkopodnikmi.

Očakáva sa, že tendencie Európskej únie k otvorenejšej svetovej ekonomike, ktorú výrazne podporuje Svetová obchodná organizácia a veľkí neeurópski exportéri, budú viesť k postupnému zrušeniu poľnohospodárskych dotácií. Od 90. rokov prebieha nová vlna globalizácie, ktorá odbúrava prekážky obchodu, a spolu s pokračujúcim celosvetovým trendom znižovania nákladov na dopravu, vedie k uniformným modelom produkcie a spotreby. Európske poľnohospodárstvo a jeho krajiny dnes prechádzajú ďalšou transformáciou.

Súčasný rozvoj má za následok regionálne rozdiely. Najintenzívnejšia poľnohospodárska výroba je stále úzko spätá s tradičnou európskou oblasťou, ktorá sa tiahne od juhovýchodného Anglicka cez Holandsko až po severné Taliansko a označuje sa ako „modrý banán“, a vlastne kopíruje niekdajší stredoveký kľúčový poľnohospodársky región. Ďalší vývoj poľnohospodárskej veľkovýroby je možné pozorovať aj v niektorých oblastiach s tradičnou produkciou obilnín, ale aj v mnohých častiach východnej Európy, ktorú charakterizovalo kolektívne poľnohospodárstvo. V posledných rokoch sa rozvíja aj odvetvie výroby biopalív, čo má za následok vznik „energetických krajín“.

10

Funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

multifunctional Farming for the sustainability of European Agricultural Landscapes

Projekt č. 2016-1-SK01-KA202-022502

V ďalších oblastiach, ktoré sú ohrozené marginalizáciou v rámci európskeho vidieckeho priestoru, sa realizuje široká škála aktivít, zameraných na zachovanie predovšetkým malých fariem. Tieto stratégie zahŕňajú vznik regionálnych obchodných značiek, činnosti v oblasti turizmu a organického poľnohospodárstva, ktoré sú často podporované dotáciami pre uplatňovanie ekologickejších postupov. Existujú však tiež regióny, ktoré prechádzajú obdobím opúšťania poľnohospodárstva, niekedy z dôvodov plánovanej tvorby ekologických zón a sietí, ale často z dôvodov ústupu poľnohospodárskej výroby. Ekonomický rast a prosperita sú najčastejšie na úkor prírodného prostredia. Na druhej strane ľudia zmenili "prirodzenú" krajinu na poloprirodnú alebo kultúrnu a tie v priebehu času získali vnútornú hodnotu ([Nienhuis, 2008](#)). Poľnohospodárstvo v týchto vidieckych regiónoch sa dá opísať ako postproduktívne, čo predstavuje situáciu, kedy poľnohospodárstvo prestáva byť zabezpečovateľom obživy, ale stáva sa skôr tvorcom krajiny. Nateraz nie je jasné, či táto nová forma poľnohospodárstva bude udržateľná v dobe, kedy ľudia čoraz viac strácajú kontakt s vidiekom a pre veľkú časť novej generácie je podstatnejšia virtuálna realita ako skutočná príroda a krajina. Akokoľvek, zahrnutie hodnôt krajiny do územných plánov vytvára možnosť pre propagáciu miestnej identity a podporu kvality krajiny ([Slámová et al., 2017](#)). Ochrana kultúrnych prvkov poľnohospodárskej krajiny môže pridať hodnotu cestovnému ruchu a zabezpečiť miestne a regionálne potravinové produkty. Zachované vidiecke krajiny tiež pomáhajú udržiavať kvalitu života pre obyvateľov vidieka tým, že poskytujú priestor pre životaschopné komunity a ekonomiky a pozitívne hodnoty spojené s týmito krajinami ([Agnoletti, 2014](#)).

Tento chronologický prehľad je dôkazom, že krajina v minulosti prechádzala rôznymi zmenami. Samotná zmena však nepredstavuje celý príbeh. Každý región totiž prešiel mnohými obdobiami zmien a obdobiami stability. Predovšetkým počas posledných období krajiny dozreli a niektoré sa zmenili „tradičné krajiny“ alebo reprezentujú „krajinné dedičstvo“.

V posledných rokoch prebieha diskusia, akými spôsobmi ochrániť „agrárne“, „kultúrne“, „tradičné“ a „historické“ krajiny. Európsky dohovor o krajine a vyhlásenie kultúrnej krajiny ako svetového dedičstva, ako aj mnohé národné a regionálne iniciatívy, sú dôkazom snahy o ochranu a zachovanie krajín. Ako argument sa v tomto smere uvádzajú rôzne estetické a ekologické dôvody, no niektorí autori tiež poukazujú na dôležitosť historického rázu krajín (napr. [Zimmermann, 2006](#)). Úloha miestnych obyvateľov krajiny pre formovanie budúcej krajiny na miestnej úrovni je dôležitejšia ako kedykoľvek v minulosti.

Je potrebné si však uvedomiť, že formovanie krajiny má dynamický charakter a jej ochrana nemôže uspieť zmrazením aktuálnej situácie, v ktorej sa nachádza. Ochrana krajiny by sa mala skôr zameriavať na hľadanie nových funkcií v rámci existujúcich štruktúr. Výskum historického aspektu vývoja môže poukázať na odolnosť a pružnosť vývoja krajinných štruktúr v priebehu rozličných období a ekonomických systémov.

"Autor upravil úryvok vyňatý z: [Renes \(2010\): "European agricultural landscape history" in: Pungetti & Kruse, Eds. \(2010\).](#)

Funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

AKTUÁLNA POĽNOHOSPODÁRSKA VÝROBA

Situácia malých fariem v krajinách participujúcich na projekte

Európa. Na začiatku 21. storočia zaberali urbanizované územia jednu desatinu z využitia zeme (10.0 %), avšak zahŕňajú až dve pätiny populácie (42.4 %) (EK, 2013). Zmeny v poľnohospodárskej výrobe stále ovplyvňujú veľké časti krajiny. V európskom meradle je dnes poľnohospodárstvo organizované v rámci Spoločnej poľnohospodárskej politiky (SPP), ktorá sa skoncipovala v roku 1962. Hlavnými prvkami SPP po roku 2013 sú: spravodlivé rozdelenie priamych platieb (s cieľnou podporou a konvergenčnými cieľmi); posilnenie pozície poľnohospodárov v rámci reťazca potravinovej výroby (napr. prostredníctvom propagácie odborových a medziodborových organizácií; organizačnými zmenami v oblasti produkcie cukru a vína; revíziou systému verejnej intervencie a poskytovania pomoci na súkromné skladovanie, ako aj nástrojov krízového riadenia); a podpora rozvoja vidieka a zabezpečenie ochrany životného prostredia a biodiverzity. SPP je financovaná z dvoch zdrojov: a) Európsky poľnohospodársky garančný a zabezpečovací fond (EAGF) financuje priame platby farmárom a opatrenia na riešenie narušovania trhu a b) Európsky poľnohospodársky fond pre rozvoj vidieka (EAFRD) financuje programy rozvoja vidieka (EK, 2016)¹. Trendy vývoja podielu poľnohospodárskych oblastí, obhospodarovaných farmami s rôznymi veľkosťami, sú zobrazené v Prílohe 3

Malé farmy podporujú zamestnanosť vo vidieckych oblastiach a môžu do značnej miery prispieť k celkovému rozvoju územia a podporiť sociálne, kultúrne a environmentálne služby (EK, 2016)³.

Malé farmy boli vždy základným kameňom poľnohospodárskych aktivít Európskej únie, lebo podporujú zamestnanosť vo vidieckych oblastiach a môžu do značnej miery prispieť k celkovému rozvoju územia a sociálnych, kultúrnych a environmentálnych služieb.

V súčasnosti neexistuje žiadna ustálená celoeurópska definícia, určujúca aká je „malá“ a „veľká“ farma. Okrem toho neexistuje ani celoeurópska definícia, ktorá by jasne vytýčila rozdiel medzi malou farmou a domácnosťou, ktorá produkuje potraviny pre svoju vlastnú spotrebu, a preto nie je považovaná za ekonomickú jednotku. Existujú však viaceré národné definície pre potreby interpretácie národných zákonov a nariadení. Za zmienku stojí aj fakt, že doposiaľ neboli stanovené prahové hodnoty, jasne odlišujúce samozásobiteľské domácnosti. Na vymedzenie veľkosti fariem sa uplatňujú dve hlavné kritériá: prvé kritérium je založené na klasifikácii fariem v ekonomickom ponímaní na základe ich štandardných výstupov a druhé berie do úvahy využívanú poľnohospodársku plochu (VPP).

Celkový počet fariem v Európe klesol za menej ako desaťročie o viac ako štvrtinu. V priebehu viacerých desaťročí je možné rovnako pozorovať klesajúci trend v počte fariem v EÚ. V období medzi rokmi 2005 až 2013 klesol celkový počet fariem v 28 členských štátoch EÚ (bez Chorvátska) o 26,2 % čo je v priemere 3,7 % poklesu za rok. Najvyšší pokles v počte fariem bol pritom zaznamenaný na

multifunctional Farming for the sustainability of European Agricultural Landscapes

Projekt č. 2016-1-SK01-KA202-022502

Slovensku (-12,5 % za rok) a tiež v Taliansku (-6,5 % za rok). Čo sa týka VPP, obhospodarovanej v EÚ, za obdobie 2005-2013 možno pozorovať iba zanedbateľnú zmenu s priemernou hodnotou 0,1 % za rok v rámci 28 členských krajín EÚ (bez Chorvátska). Celková VPP v EÚ pritom v roku 2013 predstavovala 174,6 miliónov hektárov. Vplyvom stabilnej veľkosti VPP v spojení s ubúdajúcim počtom poľnohospodárskych podnikov sa v priemere veľkosť fariem zväčšila. Najrýchlejšie zmeny, vyvolané procesom štrukturálneho prispôsobovania sa, boli zaznamenané na území nových členských štátov EÚ, ktoré sa stali členmi v alebo po roku 2004.

Štruktúra poľnohospodárstva v členských štátoch EÚ závisí od viacerých faktorov ako sú geológia, topografia, podnebie a prírodné zdroje, ale aj od diverzity politických a ekonomických systémov, regionálnej infraštruktúry a spoločenských zvyklostí. Rozdiely v zmysle veľkosti fariem v jednotlivých krajinách EÚ však možno pripísať vlastníckemu modelu, to znamená, že krajiny s veľkým počtom malých poľnohospodárskych podnikov sú charakterizované polo-samozásobiteľskými či rodinnými farmami, zatiaľ čo väčšie poľnohospodárske podniky sú majetkom akciových spoločností, spoločností s ručením obmedzeným alebo družstiev. Čo sa týka VPP, najviac poľnohospodárskej pôdy bolo vytvorenej vo Francúzsku (15,9 % z 28 krajín EÚ v roku 2013), Španielsku (13,3 %) a nakoniec v Nemecku (9,6 %). Naopak, na území 28 členských štátov EÚ bolo v roku 2013 680 000 poľnohospodárskych podnikov so štandardným výstupom minimálne 100 000 €; tieto veľké podniky tvorili 6,3 % z celkového počtu poľnohospodárskych podnikov a 71,4 % celkového poľnohospodárskeho štandardného výstupu. Je však nutné spomenúť, že aj keď farmy s vysokým výstupom obhospodarovali rozsiahle plochy poľnohospodárskej pôdy, existujú aj špecifické typy poľnohospodárskej výroby, ako napríklad záhradníctvo, pestovanie kvetov, ovocia alebo chov hydiny, ktoré dosiahli značné finančné výstupy z hospodárenia na podstatne menších plochách.

Spoločným menovateľom týchto fariem je skutočnosť, že ich majitelia čelia problému zabezpečenia vlastného živobytia. Ich typickou vlastnosťou je aj fakt, že majú často charakter samozásobiteľských domácností. Grafy v Prílohe 3 uvádzajú podiel fariem, u ktorých sa minimálne polovica produkcie využije na vlastnú spotrebu, údaje sú analyzované na základe ekonomickej veľkosti farmy. V roku 2013 v celej EÚ takmer 74,4 % veľmi malých fariem (v ekonomickom vyjadrení) spotrebovalo viac ako polovicu svojej produkcie, zatiaľ čo viac ako dve pätiny (42,6 %) malých fariem bolo klasifikovaných ako samozásobiteľské. Vysoké zastúpenie (nad 90 %) veľmi malých fariem v Lotyšsku, Rumunsku a Slovinsku bolo klasifikovaných ako samozásobiteľské domácnosti.

Takmer 75 % malých fariem v EÚ bolo samozásobiteľských.

Výsledky FEAL dotazníka (Príloha 2)

- 1.2 „Poľnohospodárstvo je vo všeobecnosti udržateľné vo Vašej krajine“. Taliansko opäť jednotne súhlasilo v odpovedi na túto otázku, no Slovensko bolo rozdelené na dve časti, z ktorých jedna

13

Funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

súhlasila a druhá nie. V Nemecku a Slovinsku prevládal viac nesúhlas. Pre Španielsko nebola zrejmalá zhoda.

- 1.3 „Vo všeobecnosti vedú poľnohospodárske aktivity k uspokojivým ekonomickým výsledkom.“ Väčšina účastníkov interview súhlasila s týmto vyjadrením. Najsilnejší súhlas zaznel od Talianov, zatiaľ čo väčšina nemeckých a slovinských respondentov nesúhlasila.

Dôležitosť možných prekážok pre dosiahnutie obojstranného prospechu pre farmárov a EPK, bola hodnotená v participujúcich krajinách rozdielne (Obr. 2):

- VI.1. „Nedostatok špecialistov v danom odbore“. Väčšina účastníkov odpovedala, že tento argument považujú za veľmi dôležitý alebo dôležitý, zatiaľ čo Nemecko ho považovalo za menej dôležitý.
- VI.2. „Nedostatočný prenos informácií vo vzdelávaní nových farmárov.“ Väčšina účastníkov pohovoru považovala toto tvrdenie za veľmi dôležité, alebo dôležité.
- VI.3. „Nedostatočný prenos skúseností farmárskej praxe (farmár, učiaci sa od iného farmára).“ Väčšina odpovedí to hodnotila ako dôležité alebo veľmi dôležité. Na Slovensku však toto väčšina považuje za absolútne nepodstatné.
- VI.4. „Nedostatočná zainteresovanosť inštitúcií v danej oblasti.“ V súvislosti s touto otázkou sme pozorovali najvyššiu mieru odlišností odpovedí od „veľmi dôležitý“ na Slovensku a v Španielsku cez „dôležitý“ v Taliansku, Nemecku, Slovinsku a Španielsku, „neutrálne“ (IT), „menej dôležitý“ (DE) až „nepodstatný“ (SK).
- VI.5. „Nedostatočná legislatívna podpora“ je považovaná za veľmi dôležitú (SK, ES), dôležitú (DE, IT, SL), ale aj neutrálnu (IT), menej dôležitú (IT) a absolútne nepodstatnú (SK).
- VI.6. „Nedostatočný ekonomický úspech.“ Tento argument je v Nemecku a Španielsku považovaný za veľmi dôležitý, v Taliansku a Španielsku za dôležitý, neutrálne opäť v Taliansku, a totálne bezvýznamný na Slovensku.
- VI.7. „Nedostatočná komunikácia medzi zúčastnenými stranami (farmármi a spoločnosťou; farmármi a ďalšími podnikateľskými subjektmi na vidieku, atď.).“ Toto je považované za veľmi dôležité (DE, SK, ES) alebo dôležité (DE, IT, ES), ale tiež za neutrálne (IT) alebo dokonca za absolútne nepodstatné (SK).

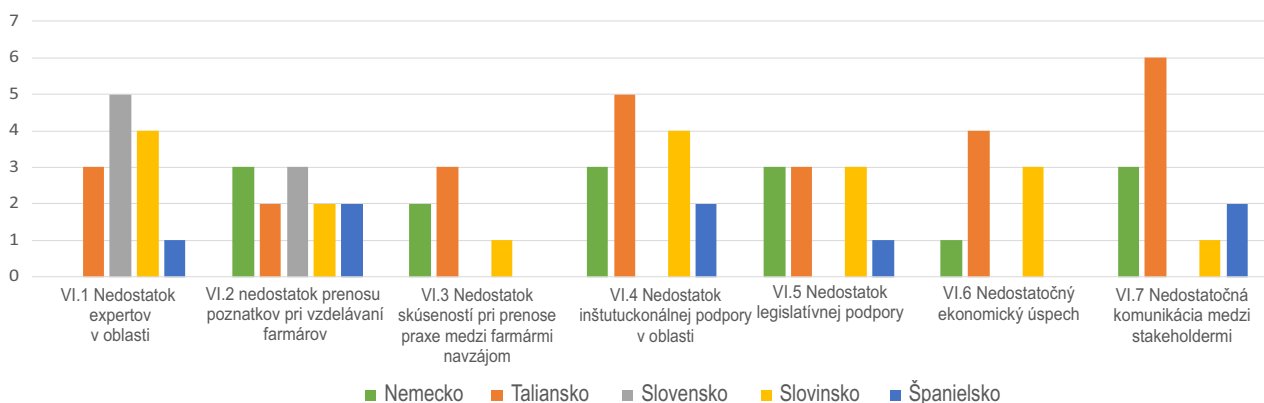

Figure 2.VI. Dôležitosť pravdepodobných prekážok ďalšieho dosahovania rozvoja poľnohospodárstva a európskej poľnohospodárskej krajiny na základe rovnako výhodných (win-win) vzťahov: dôležité.

multifunctional Farming for the sustainability of European Agricultural Landscapes

Projekt č. 2016-1-SK01-KA202-022502

Aktuálna situácia v poľnohospodárstve v partnerských krajinách.

 DE V roku 1950 jeden farmár živil 10 ľudí, v rokoch 2012/13 to bolo dokonca 144 ľudí, na 645 000 farmách s 285 000 zamestnancami. V roku 1900 bola úroveň potravinovej sebestačnosti 87 %, v roku 2012/13 to bolo okolo 92 %, so silnými medziročnými fluktuáciami. Aj napriek prudkému nárastu produkcie zostáva Nemecko aj naďalej dovážajúcou krajinou, pokiaľ ide o potravinárske výrobky. Ak však zoberieme do úvahy rozdelenie pracovnej sily v globalizovanej ekonomike a diverzitu, požadovanú zo strany spotrebiteľa, je zrejmé, že miera sebestačnosti nie je udávaná sociálnopolitickým aspektom. Podľa údajov z Federálneho štatistického úradu, Nemecko čelí nedostatku pôdy, čo je považované za jednu z najväčších výziev súčasného poľnohospodárstva v tejto krajine. Na druhej strane, nemecká legislatíva poskytuje stimuly pre investičné rozvojové projekty na poľnohospodárskej pôde podľa toho, ktoré primerané časti poľnohospodárskej pôdy budú „znaturalizované“. Počet fariem bol v roku 1949 okolo 4,82 miliónov s približne 1,65 miliónmi zamestnancov. Postupom času sa však počet fariem znížil. Vďaka technologickému pokroku je dnes možné prevádzkovať podniky, ktoré sú častokrát mnohonásobne väčšie a pritom zamestnávajú len o čosi viac ľudí v roku 1949. Počet poľnohospodárskych podnikov sa medzi rokmi 2007 až 2012 znížil o 34 100 na 287 500. To znamená zníženie celkovo o 10,6 % alebo o 2,2 % za rok. Zdá sa však, že štrukturálne zmeny v poľnohospodárstve sa minulý rok spomalili, pretože počas minulých desaťročí sa ročný pokles poľnohospodárskych podnikov znížil o 3 %, čo je v súlade so štatistickými údajmi, ktoré uvádzajú, že počet fariem sa každých 20 rokov znížil o polovicu. Štrukturálna zmena je dnes charakterizovaná predovšetkým nasledujúcimi faktami: Počet fariem, menších ako 100 ha sa znižuje, zatiaľ čo počet podnikov s viac ako 100 ha medzi rokmi 2007 - 2011 vzrástol o 2400 na 34 100. Tieto podniky hospodária v Nemecku na 56 % VPP. Priemerne pripadalo v roku 2007 na jednu farmu 52 ha, no v roku 2012 to už bolo 58 ha. Ako vyplýva zo skúseností HuL^{III}, v mnohých situáciách je zmysluplné, aby sa zainteresované subjekty pretransformovali na podielnikov podniku. Je však potrebné hľadať nové modely, predovšetkým v súvislosti s obrábaním poľnohospodárskej pôdy, ktoré sa často dostávajú do konfliktu záujmov s environmentálnymi záležitosťami, ako aj s ekonomickými potrebami.

 IT VPP s rozlohou 12 856,05 hektárov zaberá z 54,5 % orná pôda, 26,7 % tvoria lúky a pasienky, 18,5 % trvalé kultúry, ktoré tvoria olivy, vinič, citrusové plody a ovocné stromy a nakoniec 0,2 % záhradnícke plochy. Stromové plodiny ako olivy, vinič, citrusy a ovocné stromy sú stále najrozšírenejšie (73,8 % fariem s VPP pestuje stromové plodiny), čo je v prepočte priemerne 2 ha na farmu. Pestovaním plodín na ornej pôde sa zaoberá viac ako polovica fariem (celkovo 51,3 %), čo tvorí 8,5 ha na farmu. Prítomnosť trvalých trávnatých porastov bola zistená na asi 1/6 sledovaných fariem (celkovo 16,9 %) s priemernou rozlohou 12,5 hektára na farmu. Bolo napočítaných aj 217 449 plemenárskych fariem, čo tvorí 13,41 % z celkového počtu (EK, 2016)². Podľa posledného sčítania talianskeho poľnohospodárstva (ISTAT, 2010) je v Taliansku 1 620 884 fariem. Priemerná veľkosť farmy v Taliansku je 7,9 hektára. Z tohto počtu je 437 000 fariem komerčných, 154 000 čiastočne komerčných a čiastočne zameraných na vlastnú spotrebu, 495 000 fariem zameraných výlučne na vlastnú spotrebu, 77 000 mimo prevádzky, 103 000 vo fáze zahajovania prevádzky a 45 000 čiastočne prevádzkovaných.

^{III} HuL = Hof und Leben, nemecký partner v projekte FEAL.

Funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

multifunctional Farming for the sustainability of European Agricultural Landscapes

Projekt č. 2016-1-SK01-KA202-022502

Celkový obrat predstavuje 49,460 miliónov €, celkový počet odpracovaných dní 250 806 000, a celková rozloha obhospodarovaného územia je 12 856 000 ha; 161 716 je mladých (pod 40 rokov) vedúcich fariem (9,9 %); 461 922 vedúcich fariem majú vek medzi 40 a 54 rokov (28,5 %). 997 246 sú starší ako 54 rokov (61,52 %). V neposlednom rade 271 000 farmárov je starších ako 75 rokov, ktorá predstavuje 16,7 % z celkového počtu. 95,4 % talianskych fariem je rodinného typu a 49,7 % rodinných príslušníkov pracuje na svojej vlastnej farme.

 SK Slovenská republika sa rozprestiera na ploche 49 036 km² a z toho 48 % zaberá poľnohospodárska pôda. Z celkovej poľnohospodárskej pôdy je 71 % ornej pôdy, 28 % tvoria trvalé trávnaté porasty; 65 % poľnohospodárskej pôdy však ovplyvňujú prírodné prekážky, ktoré obmedzujú jej produkčný potenciál. Vysoko extenzívne poľnohospodárstvo vedie k opusteniu pôdy a strate trávnatých biotopov, z ktorých až 69 % nie je dostatočne obhospodarovaných ([EK, 2017](#))¹. Slovensko má 5,4 milióna obyvateľov, z ktorých 88 % žije prevažne vo vidieckych regiónoch, ktoré zaberajú až 95 % územia Slovenska ([EK, 2017](#))¹. Poľnohospodárstvo sa podieľa na zachovaní životaschopnosti vidieckych oblastí a vyváženom územnom rozvoji tým, že vytvára pracovné príležitosti v prvovýrobe, zásobovaní či v spracovávaní a distribučných reťazcoch. Rovnako napomáha k zachovaniu vidieckej infraštruktúry. V odľahlých a periférnych oblastiach je poľnohospodárstvo často jednou z mála ekonomických činností ([Bohátová et al., 2016](#)). Slovenská vláda považuje poľnohospodárstvo, potravinárstvo a lesníctvo za strategické sektory štátnej ekonomickej politiky a ich miesto v ekonomických štruktúrach za nenahraditeľné ([Vláda Slovenskej Republiky, 2016](#)). Nezamestnanosť vo vidieckych oblastiach dosahuje až 17 %, čo je vysoko nad európskym priemerom. Aj nezamestnanosť mladých je tu ešte vyššia – až 39 %. Rozvojové programy v rámci spoločnej poľnohospodárskej politiky sa sústredili predovšetkým viac na intenzívnu poľnohospodársku veľkovýrobu, ako na zlepšovanie agrobiodiverzity a rozvoja vidieka na miestnej úrovni. V tejto súvislosti by mali miestne, špecifické vlastnosti danej oblasti tvoriť elementárny prvok plánov rozvoja vidieka, aby sa naplnili požiadavky na manažment diverzity poľnohospodárskych horských krajín a realizovala sa úloha multifunkčnosti poľnohospodárstva ([Bezák & Mitchley, 2014](#)). V súčasnosti je len malá časť krajiny vo vlastníctve malých, či rodinných fariem s nízkym ekonomickým výstupom. Ich počet je však výrazne vyšší (80 %) v porovnaní s veľkými farmami s vysokým ekonomickým výstupom (1 180 fariem so štandardným výstupom vyšším ako 250 000 €) ([EK, 2017](#))¹. Veľké slovenské poľnohospodárske podniky obhospodarujú 80,7 ha, čo je pomerne rozsiahla plocha v porovnaní s priemerom 16,1 ha v ostatných krajinách európskej dvadsaťosmičky ([EK, 2016](#))⁴.

 SL Pre Slovinsko je charakteristický dynamický reliéf, rôznorodé kultúrne dedičstvo a bohatstvo prírodných hodnôt. Skoro 90 % Slovinska leží v nadmorskej výške nad 300 m n. m. a len niečo nad 20 % zaberajú nížiny a súvislé doliny a kotliny. Kvôli rozmanitým prírodným podmienkam na tomto území prevládajú roztrúsené obydľia a veľký počet malých usadlostí. Viac ako 60 % územia je pokrytých lesmi a znevýhodnené oblasti (LFA) zaberajú až 86,3 % celkového územia krajiny, z čoho 72,4 % je hornatého charakteru. Poľnohospodárstvo sa koncentruje vo východnom Slovinsku ([EK, 2015](#)), kde je situovaných aj 69,9 % fariem. Slovinsko má viac ako 72 000 poľnohospodárskych podnikov s priemernou veľkosťou 6,6 ha a priemerným štandardným výstupom 16 200 €. 60 000 z týchto fariem však nedosahuje veľkosť ani 10 ha a 62 100 vyprodukuje v rámci štandardného výstupu menej ako 15 000 €.

16

Funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

multifunctional Farming for the sustainability of European Agricultural Landscapes

Projekt č. 2016-1-SK01-KA202-022502

Len 7,7 % správčov fariem predstavujú mladí farmári. Miera nezamestnanosti bola v roku 2013 vysoká a dosahovala celkovo 10 %, no medzi mladými do 24 rokov bola ešte vyššia, a to 21,6 %. V tejto súvislosti je nevyhnutné vytvárať pracovné príležitosti aj v iných odvetviach ako tých čisto pridružených k poľnohospodárstvu a tak podporovať rozvoj vo vidieckych oblastiach. Ekonomická situácia v poľnohospodárstve bola v posledných rokoch poznačená predovšetkým zmenami v cenách, objemoch výstupov ako aj ziskov, čo sa prejavilo na kolísavých príjmoch. Je bežné, že členovia farmárskych rodín majú nižší sociálny status. Pre toto odvetvie je charakteristický aj vysoký podiel poberateľov štátnych príspevkov (11 %), čo je často jediným príjmom farmárov. Medzi farmármi je aj vysoký podiel staršej populácie (21 % v roku 2007) a často sú to ľudia s nedostatočným vzdelaním. V dôsledku nízkeho príjmu fariem nemajú farmári potrebné sociálne zabezpečenie a najviac ohrozené sú v tomto smere ženy. ([EK, 2017](#))².

 ES Poľnohospodárska pôda v Španielsku zaberá 28 % územia, čo je viac ako európsky priemer (24,7 %). Krovinaté porasty (11,7 %) a pôda bez porastu (4,7 %) pokrývajú územia, ktorých veľkosť sa tiež pohybuje nad hodnotou európskeho priemeru. Na druhej strane lesy (36,7 %), trávnaté plochy (13,9 %), vodné plochy (0,9 %) a mokrade (0,1 %) pokrývajú menej ako je európsky priemer. Vo všeobecnosti prevládajú malé farmy, z ktorých 50 % má rozlohu menšiu ako 5 ha a 25 % neohospodári na ploche väčšej ako 2 ha. Len 5 % všetkých fariem obhospodaruje 100 ha, čo však predstavuje 55 % poľnohospodárskej pôdy v Španielsku. Španielske poľnohospodárstvo sa vyznačuje istými typickými črtami: fyzické vlastnosti (pôda, voda, pohoria a podnebie) sú limitujúcimi faktormi pri dosahovaní konkurenčného a ziskového poľnohospodárstva. Negatívne sa pod stav poľnohospodárstva podpísala aj fragmentácia majetkového systému, progresívna depopulácia, opustenie územia, územné nerovnováhy, starnutie populácie, slabá generačná výmena, nezáujem o poľnohospodárstvo a život na vidieku zo strany mladých ľudí. Vysoké percento malých fariem má za následok, že 60 % pracovných jednotiek vykonávajú členovia rodiny, 38 % vlastníky farmy a zvyšok je na ďalších príslušníkoch rodiny, no len 6 % pripadá na manželky. 40 % zvyšných pracovných jednotiek pripadá na zamestnancov fariem, no toto percento je skoro rovnomerne rozdelené medzi zamestnancov v trvalom pracovnom pomere a príležitostných pracovníkov. Aj keď sa vyššie percento fariem špecializuje na trvalé plodiny (ovocie, olivy, vinič), čo sa týka plochy, tú z troch štvrtín VPP zaberajú netrvalé plodiny. Existujú dva faktory, ktoré môžu potencionálne vplývať na rozvoj poľnohospodárstva: distribúcia majetku a štátne zásahy. Keby bolo vyriešené veľmi nerovnomerné rozdelenie majetku a schválenie agrárnej reformy, mohlo by to mať pozitívny vplyv na celé poľnohospodárstvo. K výraznej zmene v 80. rokoch prispel aj vstup krajiny do EHS, čo zvýšilo dopyt po produktoch zo stredozemia, ale aj prístup krajiny k iným produktom, výrobným faktorom a technológiám ostatných členských krajín. Španielsky poľnohospodársky sektor sa však stal veľmi závislým od finančnej podpory európskych dotácií a grantov, čo však nakoniec platí aj pre zvyšok kontinentu. V kontexte týchto skutočností sa ešte viac prehĺbil rozdiel medzi väčšinovým rodinným poľnohospodárstvom, ktoré však bolo na ústupe a menšinovým (hoci produktívnejším) poľnohospodárstvom s vyššou mierou ekonomickej rentability. Okrem toho sa tradičné zameranie poľnohospodárstva na výrobu rozšírilo o ďalšie ciele ako napríklad rozvoj vidieka či ochrana životného prostredia. To predpokladá uplatňovanie širšej koncepcie ekonomickeho rozvoja prostredníctvom ochrany prírody a boja s vyludňovaním.

Funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

multifunctional Farming for the sustainability of European Agricultural Landscapes

Projekt č. 2016-1-SK01-KA202-022502

PRÁVNÝ RÁMEC

Právny rámec malých a mladých farmárov

Malý poľnohospodársky podnik – samostatne zárobkovo činný farmár (mikrofarma alebo malý podnik v zmysle [odporúčania Rady Európy č. 2003/361/ES](#)), je ten ktorý podniká v poľnohospodárskej prvovýrobe.

Malé farmy vždy boli kľúčovým prvkom poľnohospodárskeho rozvoja v EÚ. (EC, 2016, s. 28)².

Existujú aj národné definície napr. na Slovensku, v ktorej sa pod pojmom samostatne zárobkovo činného farmára rozumie fyzická osoba, ktorá sa, v spolupráci s inými, venuje určitému typu poľnohospodárskej výroby, a ktorej výrobné výstupy sa pohybujú v rozmedzí od 4000 do 9999 €. Pokiaľ ide o právnu formu, kľúčovým je tu Zákon o súkromnom podnikaní občanov ([Zákon č. 105/1990 Zb.](#), v znení neskorších predpisov), kde sa práva a povinnosti samostatne hospodáriacich roľníkov definujú nasledovne: samostatne hospodáriaci roľník musí vykonávať svoju činnosť a obchodné aktivity v oblasti poľnohospodárskej výroby vrátane hospodárenia v lesoch a na vodných plochách ako to umožňuje zákon. Vyrába produkty za účelom nadobudnutia trvalého zdroja príjmov, najmä ich predajom; spracováva svoju poľnohospodársku produkciu so súhlasom osobitných inštitúcií, pokiaľ sa takýto súhlas vyžaduje; poskytuje príležitostné práce alebo výkony v súvislosti s poľnohospodárskou výrobou, pri ktorých využíva prostriedky, slúžiace poľnohospodárskej výrobe, spravidla v čase, keď sa pre túto výrobu plne nevyužívajú, alebo dobýva nevyhradené nerasty.

Rodinný farmár je samostatne hospodáriaci poľnohospodár, fyzická osoba, ktorá: spĺňa podmienky mikro- a malých poľnohospodárskych podnikov (SME/SMEs) ako definuje [EK v odporúčaní č. 2003/361/ES](#); vykonáva poľnohospodársku činnosť ako činnosť podnikateľskú. Minimálne dvaja rodinní príslušníci sú v priamom alebo pridruženom vzťahu, vrátane vzťahu manžel-manželka. V niektorých krajinách, ako napr. Česká republika alebo Slovensko, je ich zamestnanecký pomer právne vymedzený v Zákonníku práce alebo iných dokumentoch.

Čo sa v našom projekte FEAL myslí pod pojmom rodinný farmár a mladý farmár... Treba vziať do úvahy, že neexistujú žiadne definície EÚ alebo SPP, a preto sa opierame o definície jednotlivých krajín.

Mladý farmár je samostatne hospodáriaci poľnohospodár (mikropodnik alebo malý podnik, ako je definované v odporúčaní Európskej komisie [č. 2003/361/ES](#)) ktorý: pod vlastným menom a na vlastnú zodpovednosť vykonáva poľnohospodársku prvovýrobu ako nepretržitú a oddelenú činnosť v záujme generovať zisk, ktorý je hlavným zdrojom jeho príjmov. V čase predloženia žiadosti o nenávratný finančný príspevok žiadateľ neprekročil vek 40 rokov a disponuje zodpovedajúcimi odbornými zručnosťami a znalosťami; a po prvý raz zakladá poľnohospodársky podnik ako jeho výhradný a najvyšší predstaviteľ.

[Chrastinová et al. \(2013\)](#) zhrnula prekážky, s ktorými sú farmári každodenne konfrontovaní – a hoci boli zostavené v podmienkach Slovenskej republiky, môžu sa viac-menej vzťahovať na (malých) farmárov v celoeurópskom meradle:

multifunctional Farming for the sustainability of European Agricultural Landscapes

Projekt č. 2016-1-SK01-KA202-022502

- *nedostatočný kapitál, príležitosti na vzdelávanie a zvyšovanie kvalifikácie;*
- *nedostatočná finančná podpora malých fariem v porovnaní veľkými podnikmi;*
- *problémy s prenájmom pôdy od veľkých podnikov za účelom dlhodobého prenájmu;*
- *komplikovaný potravinový marketing;*
- *absencia definícií pojmov „rodinný farmár“ a „samostatne hospodáriaci farmár“ v národnej legislatíve;*
- *nedostatočne ciele podpora a koncepcia pre mladých, malých a začínajúcich farmárov;*
- *chýbajúce sociálne výhody;*
- *absencia inštitúcií poľnohospodárskeho poradenstva alebo informačných centier;*
- *slabá propagácia regionálnych potravín;*
- *problematický chov dobytka v zastavaných oblastiach a obciach;*
- *nevyriešené vlastnícke vzťahy;*
- *obmedzenia, vyplývajúce zo Zákonníka práce na národnej a európskej úrovni;*
- *absencia farmárskeho zákona, ktorý by zahŕňal ochranu majetku.*

Poznámky k legislatíve partnerských krajín.

 DE Podľa údajov z Federálneho štatistického úradu, Nemecko čelí nedostatku pôdy, čo sa považuje za jednu z najväčších výziev súčasného poľnohospodárstva v tejto krajine. Na druhej strane, nemecká legislatíva poskytuje stimuly pre investičné rozvojové projekty na poľnohospodárskej pôde podľa toho, ktoré primerané časti poľnohospodárskej pôdy, ktorá bola zastavaná, budú „znaturalizované“. GAK (Gemeinschaftsaufgabe Agarstruktur und Küstenschutz) schvaľuje niekoľko oprávnených opatrení pre dotácie: pestovanie rôznorodých plodín; využívanie rozsiahlych trvalých trávnatých porastov; metódy ekologickej produkcie; zakladanie trávnatých pásov; pestovanie stredne skorého ovocia; opatrenia na prevenciu voči erózii v poľnohospodárstve.

 IT Hlavným problémom postupov financovania je ich pomalé byrokratické vybavovanie, čo je príťažou pre bežný administratívny manažment poľnohospodárskeho podniku. Rizikom je, že prípravná a následné fázy postupov financovania môžu zabrať veľké množstvo pracovných dní a môžu stať veľa finančných prostriedkov na zaplatenie špecialistu, ktorý by adekvátne odprezentoval navrhovaný projekt rozvoja. Nezriedka sa stáva, že viaceré inštitúcie, ktoré majú na starosti administratívu, sa dostanú do konfliktu kompetencií a je následne ťažké nájsť riešenie tejto situácie. Posledné zmeny v legislatíve, týkajúce sa malých fariem a mladých farmárov, boli ustanovené nariadením z 18. mája 2001 č. 228 „Orientácia a modernizácia poľnohospodárskeho sektora“ v súlade s článkom 7 zákona z 5. marca 2001 č. 57. Definícia používa termín podnikateľa v poľnohospodárstve namiesto všeobecnejšieho termínu farmár, vrátane priameho farmára a poľnohospodárskej spoločnosti, ktorá nadobúda legislatívnu účinnosť v individuálnej forme alebo ako družstvo, a to modifikáciou zákona článku 2135 Občianskeho zákonníka, vrátane spracovávanie potravín a valorizácie fariem nielen za účelom produkcie potravín, ale prostredníctvom poskytovania širokej škály služieb vrátane agroturizmu (Článok 3) v súlade so zákonmi o turizme ([Zákon č. 730/1985](#) a Zákon č. 96/2006) a ich regionálnymi aplikáciami, ako aj poskytovaním priameho predaja (Článok 4).

Funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

multifunctional Farming for the sustainability of European Agricultural Landscapes

Projekt č. 2016-1-SK01-KA202-022502

Tento zákon sa snaží pomôcť nástupníctvu fariem a uznáva úlohu farmára ako hlavnú odbornú činnosť (Článok 10) a centrálny prvok rozvoja vidieka. Dôležitá je tiež úloha farmára v rámci reťazca dodávky potravín a z hľadiska kvality a sledovateľnosti (Nadpis 4, Články 14 až 31).

 SK Malé a rodinné farmy musia na Slovensku čeliť viacerým prekážkam v procese žiadosti o dotácie. Samostatne hospodáriaci roľníci, vykonávajúci obchodnú činnosť v poľnohospodárskej produkcii ako fyzické osoby, ale ich podnikateľské aktivity musia byť zamerané na poľnohospodársku produkciu. V prípade multifunkčných aktivít sa vyžaduje aj živnostenské povolenie vykonávať danú činnosť. Legislatívne podmienky pre uskutočňovanie podnikania v multifunkčnom poľnohospodárstve nie sú na Slovensku vyhovujúce. Poľnohospodárske aktivity upravuje viacero zákonov z rôznych odvetví, čo často vedie ku konfliktu záujmov, ktoré nie sú legislatívne ďalej riešené. V takýchto prípadoch hrajú nezastupiteľnú úlohu verejné internetové poradenské služby, poskytované občianskymi združeniami, či mimovládny organizáciami, ktoré farmárom pomáhajú zorientovať sa v nejasej legislatíve a dať im impulz pre inovatívne podnikateľské riešenia.

 SL V rámci 1. piliera SPP a 2. piliera slovinského Programu rozvoja vidieka ([EK, 2017](#))² existujú dve opatrenia a platby, ktoré majú prispieť k zachovaniu poľnohospodárskych krajín a k rozvoju multifunkčných činností. Reforma (2015-2020), upravujúca priame platby pre farmárov (1. pilier SPP), je nastavená tak, aby podporovala ekologické a udržateľné poľnohospodárske postupy ako napríklad ekologizačné platby pre poľnohospodárske postupy, prospešné pre životné prostredie a klímu, ktoré spočívajú v diverzifikácii plodín a udržiavaní trvalých trávnatých porastov. Je rovnako zameraná na podporu mladých a malých farmárov. Prospešný efekt môže mať pre krajinu aj viazaná podpora produkcie mlieka z horských regiónov, ktorá môže pomôcť zamedziť opusteniu poľnohospodárstva a poľnohospodárskej krajiny v horských regiónoch. Opatrenia iniciatívy LEADER a miestneho rozvoja, vedeného komunitou, môžu významne prispieť k zachovaniu poľnohospodárskej krajiny a jej kultúrneho ako aj historického dedičstva.

 ES Nedostatočne špecifikované príslušné národné nariadenia, týkajúce sa rodinného poľnohospodárstva, malých fariem, mladých farmárov, multifunkčného alebo udržateľného poľnohospodárstva, nútia príklon k legislatíve EÚ v záujme špecifikácie istých koncepcií a získania pravidiel pre manažment týchto koncepcií. Ako pozitívum možno vnímať, že národná legislatíva určuje priamu pomoc pre farmárov a definuje zjednodušenú schému malých poľnohospodárov, čo pre poľnohospodárov, obrábajúcich VPP (vlastníctvo, využívanie ťažobných pozemkov, prenájom), znamená právo na priamu platbu od roku 2015 a celková výška priamych platieb, ktoré budú poskytnuté nepresahuje 1250 €. Vo vzťahu k mladým poľnohospodárom sú v zmysle platnej legislatívy dostupné dva typy finančnej pomoci: vo forme dotácií na zabezpečenie konkurencieschopnosti a vytvorenie podnikateľského prostredia pre mladých poľnohospodárov v rámci PRV 2014-2020 ([EK, 2017](#))³; a osobitný systém priamych platieb pre mladých poľnohospodárov. Špecifický rámec pre rozvoj multifunkčného poľnohospodárstva je založený na niekoľkých zákonoch ([Zákon o turizme vo vidieckom prostredí a aktívnom turizme](#); [Zákon o prírodnom dedičstve a biodiverzite](#), atď.) ako aj iné špecifické zákony na ochranu a reguláciu rozvoja určitých typov poľnohospodárskych krajín ([Zákon o Dehese](#), Zákon o Andalúzskych olivových hájoch a pod.).

Funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

VÝZVY MULTIFUNKČNÉHO POĽNOHOSPODÁRSTVA

Výzvy multifunkčného poľnohospodárstva pre zlepšenie sociálno-ekonomickej situácie malých, rodinných a mladých poľnohospodárov

Poľnohospodárska krajina ako prírodný zdroj je do veľkej miery ovplyvňovaná poľnohospodárstvom. V posledných rokoch sa koncepcia multifunkčného poľnohospodárstva stala dôležitým aj vďaka SPP, Agende 2000 a ustanoveniam, zakotveným v programoch rozvoja vidieka ([Nariadenie Rady \(ES\) č. 1698/2005](#)), ktoré tvoria príslušný rámec pre integráciu ekologických cieľov do poľnohospodárskej politiky, podporovaný aj v období 2014-2020 ([Nariadenie Parlamentu a Rady EÚ č. 1305/2013](#)).

Aké druhy aktivít vedú farmu k multifunkčnosti?

definície ...

Multifunkčnosť a udržateľnosť sú ústrednými témami akademických debát v oblasti rozvoja vidieka, nakoľko poľnohospodárstvo sa dynamicky rozvíja prostredníctvom činností, ktoré predstavujú pridanú hodnotu pre tovary, nadobudnuté v procese pestovania a živočíšnej výroby a prostredníctvom ponuky mnohých služieb, zameraných na návštevníkov regiónu a miestne komunity. Multifunkčnosť tiež zahŕňa diverzifikáciu zdrojov príjmov v poľnohospodárstve, čo poľnohospodárom umožňuje znižovanie podnikateľského rizika využitím alternatívnych zdrojov príjmov. Multifunkčnosť je priamo prepojená s udržateľnosťou poľnohospodárskych podnikov a vytváraním služieb pre spoločnosť (ekosystémové služby). Organizácia pre hospodársku spoluprácu a rozvoj (OECD) v roku 2001 zdefinovala multifunkčnosť ako súbor prínosov, ktorými môže poľnohospodárstvo prispieť k zlepšeniu ekonomiky a celkovému blahobytu spoločnosti. „Primárna funkcia poľnohospodárstva je produkcia potravín a vlákny, no poľnohospodárska činnosť rovnako formuje krajinu a podieľa sa na jej ochrane, hospodári s obnoviteľnými prírodnými zdrojmi, snaží sa o zachovanie biodiverzity a prispieva k sociálnoekonomickej životaschopnosti v mnohých vidieckych regiónoch“. ([OECD, 2001](#)).

Multifunkčné poľnohospodárstvo obsahuje rozličné funkcie, ktoré sa týkajú vzťahov, charakterizujúcich prepojenie medzi poľnohospodárskymi podnikmi a iným kontextom:

- priestor (životné prostredie, krajina),
- produkcia (napr. bezpečné potraviny, kvalita a rôznorodosť potravín) a
- služby spoločnosti (manažment vidieckych oblastí, sociálne funkcie atď) (Obr. 3).

To podmieňuje aj koexistenciu ekologických, ekonomických, kultúrnych, historických a estetických funkcií v tejto oblasti ([Brandt Eds., 2000](#)).

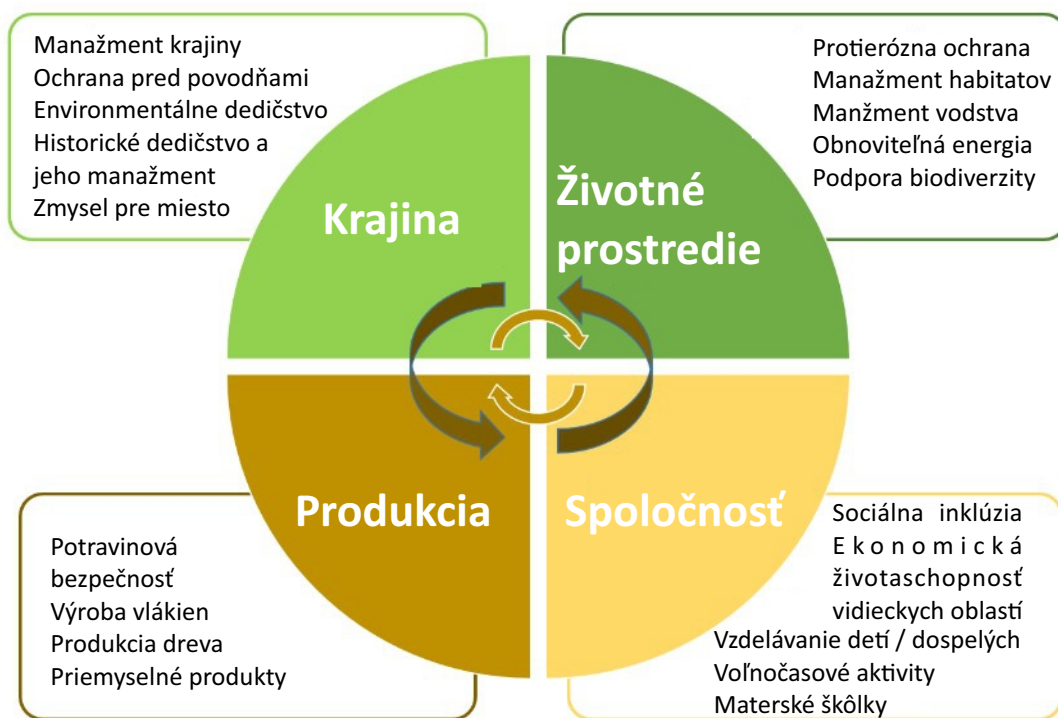
Európska únia definuje udržateľné poľnohospodárstvo nasledovne:

- Udržateľnosť v poľnohospodárstve je viac než čisto environmentálna záležitosť, nakoľko zahŕňa hospodársku životaschopnosť, ako aj sociálnu akceptáciu.
- (2) Zabezpečovanie verejných statkov ako ekologických prínosov je úzko späté so schopnosťou poľnohospodárstva byť hospodársky udržateľné a vytvárať adekvátny rodinný príjem a byť aj sociálne udržateľné. Hlavnou motiváciou je zlepšovanie kvality života vo vidieckych oblastiach.

- V EÚ podporujeme udržateľné poľnohospodárstvo prostredníctvom domácich stratégií, ale aj kooperáciou s rozvojovými krajinami. Hodnoty kultúrneho a prírodného dedičstva sú ďalším prínosom pre multifunkčné poľnohospodárstvo.

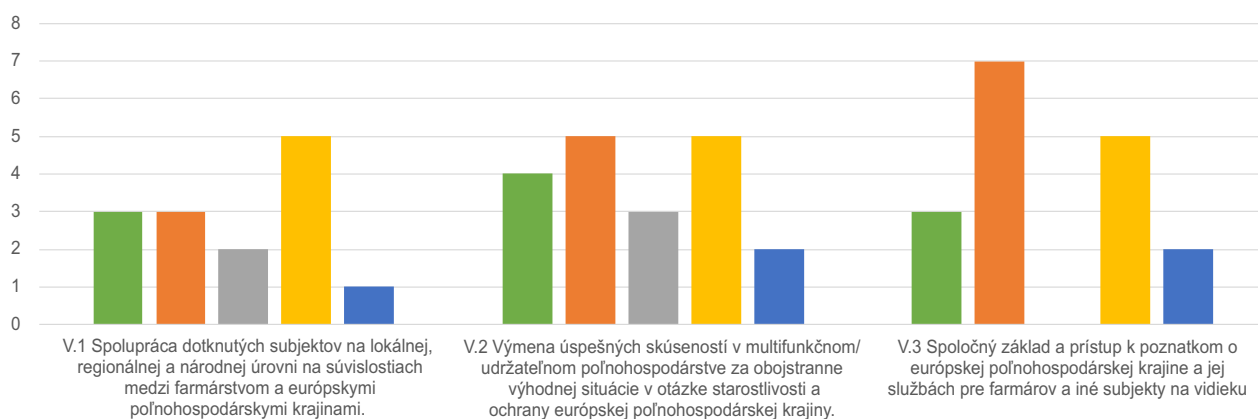
Udržateľné poľnohospodárstvo je vo všeobecnosti „zelenšie“, pretože je inovatívne v tom, že sa snaží o neustále znižovanie dopadov na životné prostredie. Napríklad pôdoochranné poľnohospodárstvo sa sústreďuje na ohľaduplný spôsob obrábania pôdy, zameraný na zachovanie úrodnosti pôdy a biodiverzity, ako aj znižovanie negatívnych vplyvov ako je narušenie pôdnej štruktúry, erózia a úbytok uhlíka pri obrábaní pôdy ([Zentner et al. 2004](#); [Conant et al. 2007](#)). Vrstevnicové obrábanie pôdy je charakteristickou črtou ochranných kultivačných postupov v kombinácii so živočíšnou výrobou a technikami pestovania plodín, ako je napríklad pestovanie krycích plodín, zapracovanie zvyškov plodín do pôdy alebo striedanie plodín (Pisante, 2007; [Lahmar, 2010](#)). [Holland \(2004\)](#) a [Trewavas \(2004\)](#) po vyhodnotení mnohých porovnávacích štúdií z USA a Európy zistili, že ohľaduplné kultivačné postupy majú pozitívny vplyv tak na životné prostredie ako aj na voľne žijúce živočíchy.

Obrázok 3. Rámcové prepojenia medzi funkciami poľnohospodárskych podnikov a rozhraniami medzi farmami a ich kontextom. Viaceré vzťahy medzi rozhraniami a funkciami sú zvýraznené šípkami (napr. vplyvy starostlivosti o živé ploty i) životné prostredie = podpora prirodzených biotopov, ii) výroba = biologická regulácia škodcov, iii) spoločnosť = estetická hodnota priestoru pre voľnočasové aktivity, krajina = prírodné dedičstvo uzavretých polí).

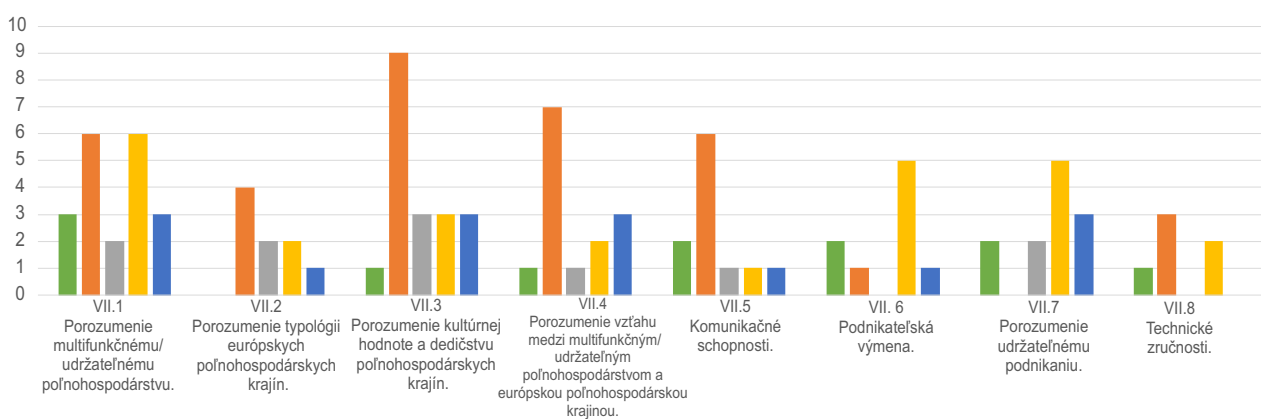
Zistenia z FEAL dotazníka (Príloha 2).

- I.1 „Vo všeobecnosti je multifunkčné poľnohospodárstvo dobre rozvinuté vo vašej krajine.“ Hoci Taliansko úplne súhlasí alebo súhlasí s daným vyjadrením podobne ako časť Slovenska a Slovinska, nesúhlasné stanovisko zaujal zvyšok Slovenska, Nemecka a Španielska.
- V.2 Veľká väčšina opýtaných považovala stanovisko „Výmena skúseností v oblasti udržateľného/multifunkčného poľnohospodárstva vytvára obojstranne prospešnú situáciu so súčasným zachovaním a ochranou EPK“ za veľmi dôležité (4a). VII.1 Veľká väčšina respondentov tiež považovala za veľmi dôležité (4b) alebo dôležité aj body VII.1 „Pochopenie multifunkčného/udržateľného poľnohospodárstva.“ a VII.4 „Pochopenie vzťahu medzi multifunkčným/udržateľným poľnohospodárstvom a EPK.“ Len Nemecko a Slovensko hodnotilo druhý spomínaný bod ako menej dôležitý.

(a)

■ Nemecko ■ Taliansko ■ Slovensko ■ Slovinsko ■ Španielsko

(b)

■ Nemecko ■ Taliansko ■ Slovensko ■ Slovinsko ■ Španielsko

Obrázok 4a4b. V. Poradie významnosti nasledovných faktorov na zvýšenie úrovne vedomostí a zručností v integrovanej koncepcii poľnohospodárstva a európskej poľnohospodárskej krajiny: veľmi dôležité (a). VII. význam rozličných schopností/kvalifikácie/vedomostí pre farmárov, ktorí chcú rozvíjať úspešné poľnohospodárstvo so zachovaním európskej poľnohospodárskej krajiny: veľmi dôležité (b).

multifunctional Farming for the sustainability of European Agricultural Landscapes

Projekt č. 2016-1-SK01-KA202-022502

Nasledujúci text vysvetľuje, ktoré multifunkčné aktivity^{IV, V} sa dajú skombinovať s poľnohospodárskou činnosťou. Príloha 6 uvádza príklady z partnerských krajín projektu FEAL.

Spracovanie a priamy predaj poľnohospodárskych produktov

Spracovanie a priamy predaj produktov (prevažne rodinnými príslušníkmi na farmách) uspokojuje požiadavku zákazníka o priamy kontakt s výrobcom. Je však potrebné vykonať predbežné zhodnotenie najvyšších a ziskovejších produktov. Táto funkcia si vyžaduje flexibilný prístup, pretože farmár musí byť v prvom rade ochotný zmeniť zameranie na inú plodinu, investovať do obstarania nového vybavenia a v neposlednom rade osvojiť si nové zručnosti (napr. problémy so skladovaním, vek a vzdelanosťná úroveň poľnohospodárov) a prispôbiť otváracie hodiny predajne s farmárskymi produktmi. Niekoľko regionálnych, národných ale aj európskych zákonov, ktoré upravujú predaj a spracovanie takýchto produktov napríklad špecifikuje ako pripraviť laboratóriá na vykonávanie skúšok, týkajúcich sa zdravotných a hygienických štandardov, ale tiež ochranu zdravia pri práci, označovanie výrobkov, atď. (Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (ES) č. [852/2004](#) a č. [853/2004](#)).

Transformácia produktu v mene tretej strany

Táto služba je adresovaná predovšetkým poľnohospodárom, ktorí chcú pretransformovať svoje produkty a potom ich ponúkať pre nezávislý predaj.

Spríevodcovia, festivaly a ochutnávky

Participácia na konzorciách, propagujúcich farmárske produkty (produkty vysokej kvality a tradičné výrobky) alebo účasť na akciách pre turistov, zameraných na predstavenie miestnych jedál a vín, organizovaných rôznymi inštitúciami, s cieľom zvyšovania povedomia o danom území. Účasť na miestnych festivaloch s ponukou farmárskych produktov.

Farmárske trhy

Farmárske trhy sú priamym marketingovým riešením. V niektorých prípadoch podliehajú špecifickým pravidlám, napríklad v Taliansku sú takéto trhy organizované výlučne obcou na žiadosť miestnych farmárov. Výhodou takehoto riešenia je väčšia zákaznícka základňa a koordinačná štruktúra, ktorá môže uľahčiť administratívne bremeno. Zvyčajne na takýchto trhoch poľnohospodári predávajú svoje produkty nezávisle. Trhy sú otvorené iba v určené dni a sú zamerané na predaj výlučne miestnych a sezónnych produktov. Poľnohospodárske trhy taktiež prispievajú k udržiavaniu dôležitých sociálnych väzieb, ktoré spájajú vidiecke a mestské obyvateľstvo. Zdôraznenie „lokálnosti“ týchto produktov môže pomôcť vytvoriť istý prvok odlišnosti a jedinečnosti, ktorý prispeje k vytvoreniu špecifického charakteru danej oblasti

Funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

multifunctional Farming for the sustainability of European Agricultural Landscapes

Projekt č. 2016-1-SK01-KA202-022502

Značky kvality

 Propagáciu a ochranu značiek kvalitných produktov a potravín zastrešujú tri európske programy zemepisnej príslušnosti a tradičnej špecifickosti: chránené označenie pôvodu (PGO), chránené zemepisné označenie (PGI) a zaručená tradičná špecialita (TSG). Tieto typy označenia (anglické skratky) vychádzajú z právneho rámca EÚ nariadenia o politike kvality pre poľnohospodárske výrobky a potraviny: nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) č. [1151/2012](#) 21. novembra 2012 o systémoch kvality pre poľnohospodárske výrobky a potraviny. Na základe označenia tak môžu spotrebiteľia ľahko rozoznať, či ide o výrobky tradičnej kvality a môžu si byť istí ich autenticitou v zmysle regionálneho pôvodu a tradičného spôsobu výroby. Existujú aj ďalšie lokálne podporované programy certifikácie kvality.

Samozber

Spotrebiteľia tu majú možnosť nazbierať si ovocie či zeleninu priamo z poľa za prijateľné ceny.

Debničkovanie

Košíky, vrecia alebo debničky so sezónnymi produktami sú dovážané priamo k dverám spotrebiteľov (súkromné osoby, spolky, školy atď.), často ako súčasť rôznych miestnych sociálnych projektov.

Nákupné skupiny

Nákupnú skupinu tvorí skupina ľudí, ktorí sa stretávajú za účelom veľkoobchodného nákupu potravinových výrobkov s cieľom vzájomnej redistribúcie. Solidárne nákupné skupiny používajú špeciálny model spotrebiteľskej koordinácie, kedy sa pri výbere produktov uplatňuje princíp solidarity.

Poľnohospodárstvo, podporované komunitou a solidárne hospodárstvo

Existujú nové spôsoby vzťahov medzi výrobcami a spotrebiteľmi (tiež sprostredkované inštitúciami verejnej správy), presadzujúce nový model rozvoja krajiny, zameraný na budovanie stability miestnej výroby a navrátenie hospodárskych procesov späť do regiónu. Je to však nová koncepcia, ktorá je ešte v procese testovania. Do tejto skupiny môžu byť zahrnuté tiež mestské záhrady.

E-Commerce

Webové platformy alebo blogy sú viacmenej štruktúrované a komplexné nástroje, ktoré prostredníctvom internetu umožňujú osloviť priamo spotrebiteľa.

¹⁴Zdroj informácií: <http://www.ismea.it> (Fabio Del Bravo et al., 2016); <http://enrd.ec.europa.eu>

Zdroje a viac informácií o „Hazard Analysis and Critical Control Points“: <https://www.food.gov.uk/business-industry/food-hygiene/haccp>

25

multifunctional Farming for the sustainability of European Agricultural Landscapes

Projekt č. 2016-1-SK01-KA202-022502

Agroturizmus

Agroturizmus je súčasťou vidieckeho cestovného ruchu, úzko spojeného s ubytovaním na farmách a od roku 1980 je podporovaný aj SPP. Farmy preto musia rešpektovať právne predpisy a prispôbovať svoje zariadenia na vykonávanie tejto činnosti. Vnútroštátne právo alebo regionálne zákony stanovujú kritériá a obmedzenia pre rôzne služby vidieckeho cestovného ruchu ako napríklad bývanie, kempovanie a stravovanie (napr. maximálny počet lôžok, miest pre agrokemping, jedál alebo stolov).

HoReCa sektor

Poskytuje produkty pre sektor HoReCa. Slovo HoReCa pochádza z anglického akronymu HoReCa (Hotel, Restaurant, Caffee), ktorý pomenúva konkrétnu obchodnú stratégiu s cieľom kontaktovať priamo hotely, reštaurácie a bary a ponúkať im produkty bez sprostredkovateľov.

Farmárska reštaurácia

Farmárske reštaurácie sú určené pre:

- návštevníkov fariem (ubytovaných alebo kempujúcich na farme);
- hostí, ubytovaných na farme a tiež „externých“ hostí (ktorí sa prišli na farmu len najesť);
- len „externých“ hostí (bez ubytovania).

Sociálne poľnohospodárstvo

Sociálne poľnohospodárstvo zahŕňa niekoľko spôsobov zamestnania pre seniorov, mládež i fyzicky znevýhodnených ľudí. Sociálne farmy všeobecne vykonávajú činnosť v spolupráci so zdravotníckymi zariadeniami a službami pre drogový závislých, a teda aj s miestnymi úradmi, dobrovoľníckymi organizáciami, univerzitami a školami.

Neexistujú žiadne osobitné právne predpisy na európskej alebo národnej úrovni. Sociálne farmy sa preto nepriamo riadia zákonmi pre poľnohospodárstvo, zdravotníctvo, sociálnu politiku a prácu. V Taliansku majú niektoré regióny osobitné regionálne zákony (napr. Kalábria, Toskánsko, Friuli Venezia Giulia, Campania).

Rehabilitácia a starostlivosť o osoby so zdravotným postihnutím

Tieto služby sú určené pre osoby s ťažkým zdravotným postihnutím (telesné, mentálne, sociálne). Farma musí spĺňať špecifické požiadavky a zabezpečiť areály na vykonávanie rehabilitačných projektov (záhradná terapia, pet-terapia, kontakt so somármi). Napríklad areál pre intervenciu s asistenciou zvierat v rámci pet-terapie, ktorá má terapeutickú, rehabilitačnú a vzdelávaciu hodnotu a vyžaduje si domáce zvieratá (t. j. pes, kôň, somár, mačka či králik).

Funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

multifunctional Farming for the sustainability of European Agricultural Landscapes

Projekt č. 2016-1-SK01-KA202-022502

Vzdelávanie a pracovné zaradenie

Cieľom je poskytnúť znevýhodneným osobám zamestnanie, zamerané na získavanie skúseností (napr. osobám s menšími zdravotným postihnutím, mimo produktívneho veku, prisťahovalcom alebo utečencom). Proces bol vyvinutý v spolupráci s agentúrami na podporu práce, s inštitúciami, s ďalšími farmami a sociálnymi družstvami alebo školami.

Vzdelávanie

Cieľom vzdelávacích fariem je vytváranie stabilného prepojenia ľudí so zemou. Týmto spôsobom sa farma stáva vzdelávacím centrom pre školy a rodiny, kde môžu ľudia autenticky zažiť prírodu, jedlo a tradície. Obvykle sa organizujú letné tábory alebo vzdelávacie dni pre školy, spojené s výrobou syrov, tradičným záhradníctvom a chovom včiel.

Služby dennej starostlivosti o seniorov

Cieľom je zapojenie seniorov do drobných poľnohospodárskych prác a do štruktúrovaných workshopov. Tieto aktivity stimulujú ich záujem a podporujú socializáciu, medzigeneračnú výmenu znalostí a skúseností a zveľaďovanie blahobytu.

Agro-škôlky

Agro-škôlky (alebo agro-hniezda) poskytujú služby predškolského vzdelávania detí (vo veku 0-3 rokov v Taliansku) znovuobjavením prírody a jej vzdelávacieho potenciálu.

Ekologické funkcie

Poľnohospodárstvo a s ním súvisiace využívanie krajiny môžu mať pozitívne alebo negatívne účinky na životné prostredie. Takéto funkcie spadajú pod spoločný termín ekosystémové služby a sú vo všeobecnosti ekonomicky podporované a nepriamo vyvíjané agroenvironmentálnymi programami rozvoja vidieka.

Funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

multifunctional Farming for the sustainability of European Agricultural Landscapes

Projekt č. 2016-1-SK01-KA202-022502

Vzťahy medzi farmou a krajinou.

Účinky špecifického usporiadanie krajinných štruktúr (do krajinných vzorcov) na ekosystémové služby a ekologické funkcie sú hlavnými problémami, ktorými sa zaoberá akademický výskum a štúdie o ekologickej udržateľnosti poľnohospodárskych postupov (napr. ekologické poľnohospodárstvo, integrovaný manažment plodín, atď.). Koncept ekosystémových služieb bol vyvinutý v rámci medzinárodného pracovného programu „[Millennium Ecosystem Assessment](#)“ (2003). Ekosystémové služby sú benefity z ekosystémov, ktoré prispievajú k dobrému životu a blahu. Patria sem produkty, napríklad potraviny a pitná voda, ako aj nemateriálne prínosy (rekreačné a duchovné). Úzka spätosť multifunkčnosti fariem a ich ekosystémových služieb je evidentná (pozri Prílohu 7).

V poslednej dobe sa stále väčšia pozornosť venuje úprave poľnohospodárskej krajiny, čo je vlastne proces usporiadania priestorových prvkov v samotnej krajine ([Lovell et al., 2010](#); [Speelman et al. 2013](#)). [Nassauer & Opdam \(2008\)](#) definujú úpravu krajiny ako „akúkoľvek úmyselnú zmenu krajinného rázu s cieľom trvalo poskytovať ekosystémové služby a zároveň spĺňať spoločenské potreby“. Pre udržateľnosť poľnohospodárskej krajiny je jej úprava veľmi dôležitá, keďže rozličné alternatívy môžu viesť buď k extenzívnemu alebo intenzívnemu využívaniu kultúrnej krajiny. Extenzívne využívané agroekosystémy pozostávajú z poľnohospodárskych a prírodných biotopov, ako sú živé ploty, zalesnené oblasti a lúky, ktoré zvyšujú biodiverzitu krajiny. Tieto prírodné štruktúry majú funkciu ekologických koridorov, umožňujúcich voľne žijúcim druhom pohyb medzi jednotlivými prvkami krajiny. Intenzívne využívané agroekosystémy na druhej strane zvyčajne vedú k zjednodušeniu krajinnej štruktúry v dôsledku zvýšeného využívania monokultúr a k následnej fragmentácii alebo úplnej strate biotopov. Preto sa predpokladá, že poľnohospodárske krajiny, ktoré sú spravované podľa konceptu ekologickej intenzifikácie, by mali byť ekologicky funkčnejšie, efektívnejšie v rámci ekosystémových služieb, a tak aj viac udržateľné.

Prepojenie medzi ekosystémovými službami a funkciami vidieckej krajiny je evidentné. V súčasnej dobe ide o to, ako uviesť tento koncept do reálneho života (plánovanie a riadenie poľnohospodárskeho podniku) prostredníctvom systémov na podporu rozhodovania a mapovania ekosystémových služieb (participatívne mapovanie). Predovšetkým mapovanie ekosystémových služieb poskytuje sociálne výsledky, ako je sociálne učenie a vytváranie sociálneho kapitálu, spojené s uvedomovaním si prepojenia človeka s prírodnými zdrojmi, čo je dôležitým podnetom pre udržateľné využívanie krajiny ([Brown & Fagerholm, 2015](#)). K ďalším sociálnym výsledkom patrí: zvyšovanie povedomia a začlenenie sa do komunity; zaradenie občanov a odovzdávanie ekologických poznatkov v rámci a medzi komunitami i generáciami. Tabuľka v prílohe 7 dokumentuje ekosystémové služby, zamerané na poľnohospodárske podniky na základe sprievodcu Inštitútu svetových zdrojov ([Ranganathan et al., 2008](#)).

Nový klasifikačný systém, tzv. Spoločná medzinárodná klasifikácia ekosystémových služieb (CICES), je vyvíjaný Európskou agentúrou pre životné prostredie ([EEA, 2016](#)).

28

Funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

multifunctional Farming for the sustainability of European Agricultural Landscapes

Projekt č. 2016-1-SK01-KA202-022502

Cieľom CICES je navrhnuť univerzálnu klasifikáciu ekosystémových služieb, ktorá by bola v súlade s uznávanými kategorizáciami a zároveň by umožňovala jednoduchý preklad štatistických informácií medzi jednotlivými aplikáciami ([Englund et al. 2017](#)).

Multifunkčnosť poľnohospodárstva, udržateľná prax a ich vzájomný vzťah s krajinou predstavujú oveľa širšiu problematiku, ktorá ešte nie je dobre zavedená v ústredných bodoch politiky EÚ, zameraných na rozvoj vidieckych oblastí.

Proces vývoja udržateľnosti postupne prechádza od prístupu, založeného na produktoch, na prístup, založený na výrobnom procese a celom poľnohospodársko-potravinárskom systéme (t. j. udržateľnosť potravinového reťazca, udržateľnosť krátkeho výrobného reťazca, ekosystémové služby). V tejto súvislosti je udržateľnosť životného prostredia neoddeliteľná od hospodárskej a sociálnej udržateľnosti. Účelom multifunkčnosti je dosiahnutie diverzifikácie zdrojov príjmov poľnohospodárskych podnikov. V posledných rokoch sa ale dôraz kladie na služby, zamerané na spravovanie životného prostredia a krajiny, ako aj na to, ako produkcia poľnohospodárskych podnikov prispieva k blahu miestnych komún (sociálne začlenenie, vzdelávacie služby, vitalita komún, medzigeneračná výmena poznatkov, hmotná a rozpoznateľná krajina). O prínosoch pre spoločnosť ani nehovoriac (miestne produkty a vysoko kvalitné produkty, udržiavanie prírodných zdrojov, stabilita komunity).

Aké sú vzťahy ku krajine?

Všetky poľnohospodárske činnosti sa vykonávajú v krajine pri súčasnom využívaní jej zdrojov, pričom platí, že poľnohospodársky podnik a krajina na seba vzájomne vplyvajú a vzájomne sa obmedzujú. Krajinné vlastnosti v miestnom i v širokom meradle (napr. horské alebo prímestské oblasti) ovplyvňujú druh poľnohospodárskych činností, aké sa poľnohospodár rozhodne vykonávať. Na „intenzitu“ multifunkčnosti poľnohospodárskeho podniku majú však oveľa väčší dopad obchodné schopnosti daného poľnohospodára.

Multifunkčné poľnohospodárstvo z národných hľadísk.

 DE Multifunkčné poľnohospodárstvo – jeho úplné porozumenie a implementácia do praxe sú jednými z kľúčových faktorov pre dosiahnutie udržateľného regionálneho rozvoja a pre udržanie krajiny v Nemecku. Samotný koncept multifunkčného poľnohospodárstva má už dlhú tradíciu – no marketingové aktivity v tejto oblasti sú nové. Používa sa pri tvorení reklám v realitnom sektore, rovnako ako aj v cestovnom ruchu. Pre mnoho poľnohospodárskych podnikov v Nemecku je už oddávna každodennou realitou.

 IT V rámci talianskeho prístupu poľnohospodári zohrávajú kľúčovú úlohu v oblasti ochrany a zachovania krajiny, z hľadiska odovzdávania znalostí a dedičstva ďalším generáciám, so silným a priamym dopadom na hospodársku, sociálnu a environmentálnu sféru.

29

multifunctional Farming for the sustainability of European Agricultural Landscapes

Projekt č. 2016-1-SK01-KA202-022502

Všetky orgány verejnej správy a regióny sústreďujú finančné prostriedky na ochranu a zveľaďovanie krajiny ako súčasť historických, prírodných a kultúrnych hodnôt, spojených s významnými sociálnymi a ekonomickými otázkami, ako je cestovný ruch a jeho hospodársky rast. Financovanie sa uskutočňuje prostredníctvom programov štrukturálnych fondov, najmä osobitných opatrení v rámci PRV, financovaného z EAFRD a v rámci regionálneho operačného programu, financovaného z ERDF. Niet pochýb o tom, že po viac ako 40 rokoch od prvého zákona o agroturistike, je v Taliansku možné obdivovať pozitívne výsledky tejto iniciatívy v podobe zreštaurovaných historických vidieckych budov, udržiavaných dvorov, záhrad, hájov a sádov, ako aj úspešného riešenia problému opúšťania horských oblastí, generačnej priepasti medzi poľnohospodármi a zabezpečenia pracovných miest pre nové generácie. Tento druh udržateľného rozvoja taktiež prispel k rozvoju IT služieb a pripojeniu k IT vo vidieckych oblastiach, bojujúcich s digitálnou priepastou v snahe zachovať jeden z najdôležitejších aspektov trvalo udržateľného rozvoja.

 SK Slovensko je bohaté na prírodné a tradičné dedičstvo, ako aj prírodné zdroje, ktoré poskytujú príležitosti pre rôznorodejšie poľnohospodárstvo, lesníctvo a hospodárstvo vidieka (napríklad prostredníctvom vidieckeho cestovného ruchu). PRV (2014-2020) podporuje inovatívne projekty, dodávajúce nové produkty, technológie, metódy alebo spôsoby práce. Jedným z hlavných cieľov je zvýšenie konkurencieschopnosti poľnohospodárstva a lesníctva podporovaním investícií, prinášajúcich do primárnej výroby vyššiu pridanú hodnotu a zvýšenie efektivity organizácie dodávateľského reťazca. Týmto spôsobom by poľnohospodárska diverzifikácia s osobitným zameraním na sektory rastlinnej výroby (napr. ovocie a zelenina) a sektory živočíšnej výroby mala vytvoriť odolnejšie a produktívnejšie poľnohospodárstvo s novými pracovnými miestami a alternatívami pre diverzifikáciu poľnohospodárstva ([EK, 2017](#))¹. V súlade s výsledkami dotazníka sa dá povedať, že malé poľnohospodárske podniky sú na Slovensku udržateľné. Najväčší počet samostatne zárobkovo činných poľnohospodárov (96,1 %), vykonáva svoju činnosť na ploche do 500 ha. Najlepšie hospodárske výsledky boli dosiahnuté samostatne zárobkovo činnými poľnohospodármi, pôsobiacimi na ploche viac ako 500 ha, s najvyšším podielom ziskových podnikov. Úroveň hospodárskeho výsledku v tejto skupine samostatne zárobkovo činných poľnohospodárov výrazne ovplyvnili dotácie, čo sa ukázalo ako výhoda z rozsahu, a je to preukázateľné na najnižšej výške nákladov (92,8 %). Kladný hospodársky výsledok (príjmy – výdavky) sa dosiahol v priemere vo všetkých oblastiach poľnohospodárstva. Keď však vezmeme do úvahy osobné príjmy poľnohospodárov, hospodársky výsledok bol podstatne nižší a čo sa týka subjektov, hospodáriacich na malých plochách do 100 ha, tu išlo v priemere o stratu, čo platí predovšetkým pre podniky na ploche do 50 ha ([Ministerstvo pôdohospodárstva a rozvoja vidieka SR, 2016](#)). V prípade integrovaného rozvoja vidieka v programovom období 2014-2020 zavádza Európska Komisia možnosť využitia finančných prostriedkov z iných fondov EÚ, ako financovanie z viacerých fondov prostredníctvom miestneho rozvoja vedeného komunitou, ktorého neoddeliteľnou súčasťou je iniciatíva LEADER. V rámci iniciatívy LEADER, realizovanej v programe rozvoja vidieka 2014-2020, sa malí, rodinní a mladí poľnohospodári môžu stať členmi miestnych akčných skupín (MAS) a tak môžu prispieť k rozvoju vidieka a súčasne môžu získať finančnú podporu z aktivít, realizovaných v rámci

30

Funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

multifunctional Farming for the sustainability of European Agricultural Landscapes

Projekt č. 2016-1-SK01-KA202-022502

konkrétnej MAS-ky. PRV 2014-2020 kladie dôraz na doplnenie alebo obnovenie chýbajúcej rekreačnej infraštruktúry s dôrazom na prístup LEADER s cieľom starostlivosti o krajinu a zavedenia prvkov zelenej infraštruktúry, ktoré prispievajú k prirodzenému obohateniu krajiny a rozvíjaniu historických / kultúrnych tradícií danej obce / obce v rámci územia pôsobnosti MAS-ky ([PPA, 2015](#)).

 SL Koncept trvalo udržateľného poľnohospodárstva v sebe zahŕňa významnú rolu, ktorú poľnohospodárstvo zohráva. Podľa znaleckého posudku ľudí, ktorí sa touto problematikou zaoberajú, európska a slovinská verejnosť je s touto multifunkčnou úlohou poľnohospodárstva stotožnená, no naďalej prebiehajú diskusie s poľnohospodármi a inými expertmi, aby si bol každý skutočne vedomý dôležitosti tejto role. Poľnohospodárstvo je hospodárska činnosť zvláštneho spoločenského významu. Jeho základnou úlohou je zabezpečiť dostatočnú zásobu bezpečných potravín, a tým uspokojiť jednu zo základných potrieb ľudstva. Ekologickú funkciu poľnohospodárstva predstavuje jeho rozhodujúci vplyv na kvalitu vody, pôdy, vzduchu a biodiverzity. Má tiež významný vplyv na vývoj kultúrnej krajiny a jej estetických a prírodných hodnôt. Vďaka svojej ekonomickej a sociálnej úlohe výrazne prispieva k životaschopnosti vidieckych oblastí a hustote obyvateľstva.

Prioritami rozvoja vidieka v Slovinsku sú financovanie s osobitným dôrazom na obnovu, zachovanie a zveľaďovanie ekosystémov, súvisiacich s poľnohospodárstvom a lesníctvom, konkurencieschopnosť poľnohospodárskeho sektora a udržateľného lesného hospodárstva, ako aj sociálne začlenenie a miestny rozvoj vo vidieckych oblastiach. Opatrenia v rámci PRV (2014-2020) ([EK, 2017](#))² v Slovinsku na podporu udržateľnosti poľnohospodárskej krajiny sú: agroenvironmentálne opatrenia M10, spojené s opatreniami M1- prenos poznatkov a M2- poradenské služby. Opatrenie M16.9 podporuje diverzifikáciu poľnohospodárskych činností, súvisiacich so zdravím, sociálnym začlenením, poľnohospodárstvom, podporovaným komunitou a vzdelávaním o potravinách a životnom prostredí. Aj prístup LEADER alebo opatrenia, zamerané na miestny rozvoj, vedené komunitou, môžu významne prispieť k zachovaniu poľnohospodárskej krajiny a kultúrneho a historického dedičstva. Multifunkčná úloha poľnohospodárstva je súčasťou slovinského uznesenia o strategickom smerovaní rozvoja slovinského poľnohospodárstva a potravinárskeho priemyslu až do roku 2020. K dispozícii sú aj podnety mimo SPP alebo PRV, ako je napríklad projekt cezhraničnej a nadnárodnej spolupráce v rámci programu Interreg, ktoré môžu podporiť zachovanie poľnohospodárskej krajiny a vývoj multifunkčných poľnohospodárskych postupov v rámci svojich priorit (biodiverzita, ochrana prírodného a kultúrneho dedičstva, rozvoj malých a stredných podnikov, sociálne začlenenie).

 ES Výzvou pre poľnohospodárov je schopnosť rozpoznávať aspekty, po ktorých je z ekonomického hľadiska vysoký dopyt a tak získavať podnety na rozvoj multifunkčných a udržateľných činností. V Andalúzskom programe rozvoja vidieka 2014-2020 ([EK, 2017](#))³ zahŕňa udržateľné poľnohospodárstvo niekoľko opatrení na zachovanie činností, prospešných pre životné prostredie proti riziku opúšťania niektorých oblastí, na zavedenie výrobných systémov, ktoré umožňujú viac udržateľné využívanie prírodných zdrojov a udržateľný rozvoj genetických zdrojov v poľnohospodárstve, rovnako ako aj rast a konsolidáciu ekologického sektora. Zatiaľ čo dochádza k všeobecnej strate poľnohospodárskych pracovných miest, vidiecke oblasti prechádzajú procesom

31

Funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

multifunctional Farming for the sustainability of European Agricultural Landscapes

Projekt č. 2016-1-SK01-KA202-022502

veľmi nerovnomernej hospodárskej diverzifikácie. Celkovo sa však dá povedať, že napriek strate prostriedkov, obyvateľov, zamestnanosti a obydľí, ktoré ešte nie sú dokončené, nové činnosti a funkcie vidieckych oblastí do veľkej miery napomáhajú prekonať krízu a rozpad španielskeho vidieckeho prostredia a spoločnosti.

Definícia rodinného poľnohospodárskeho podniku v sebe zahŕňa niekoľko prvkov, ktoré charakterizujú jeho úlohu pri udržiavaní hodnôt krajiny:

- Zbližovanie rodinného a poľnohospodárskeho dedičstva (príjmy z činnosti poľnohospodárskeho podniku sú začlenené do spoločného dedičstva rodiny).
- Spôsob organizácie práce rodiny v rámci poľnohospodárskeho podniku (vlastník a členovia jeho rodiny svojou prácou priamo prispievajú k spravovaniu podniku).
- Spôsob dosiahnutia zisku z činnosti (stratégie musia spĺňať kritériá nielen ekonomickej, ale aj sociálnej racionality, keďže rodina vníma prácu v podniku ako pracovný nástroj a zdroj samostatnej zárobkovej činnosti, a nie iba ako výrobný kapitál na dosiahnutie ziskov).
- Priame spojenie medzi poľnohospodárskym podnikom a územím (pokiaľ je rodinný poľnohospodársky podnik súčasťou vidieckeho hospodárstva územia, na ktorom sa nachádza, a ak sa príjmy, ktoré vytvára, sa aj minú na tom istom území).
- Spojenie s miestnou kultúrou (ak sú rodinní príslušníci súčasťou miestnej komunity a priamo sa podieľajú na vytváraní jej sociálnej dynamiky).
- Kontrola prírodných zdrojov (voda, pôda, genetický materiál, atď.).

Funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

Media Valle del Tevere

multifunctional Farming for the sustainability of European Agricultural Landscapes

Projekt č. 2016-1-SK01-KA202-022502

PONUKA OVP PROGRAMOV V KRAJINÁCH PROJEKTU

2005 - Založenie ENQA-VET

V októbri 2005 založila väčšina členských štátov EÚ európsku sieť zabezpečenia kvality v odbornom vzdelávaní a príprave (ENQA-VET) s ohľadom na rozvoj a implementáciu spoločnej koncepcie zabezpečenia kvality v oblasti odborného vzdelávania a prípravy. Od roku 2007 EÚ podporuje tento proces poskytovaním zdrojov na financovanie sekretariátu v Dubline a cestovných nákladov. S cieľom podporiť zabezpečenie kvality na vnútroštátnej úrovni a posilniť spoluprácu na európskej úrovni sa krajiny združené v ENQA-VET dohodli na založení „národných referenčných miest na zabezpečenie kvality pre OVP“. Do roku 2010 boli tieto miesta prevažne napojené na inštitúcie alebo pôsobili ako neformálna sieť (mediútvarová riadiaca skupina).

Zistenia z FEAL dotazníka

Zistenia dotazníka FEAL (Príloha 2) jasne demonštrovali, že vzájomná kooperácia na národnej, regionálnej a miestnej úrovni je veľmi dôležitá, rovnako ako výmena dobrých a osvedčených postupov a spoločná báza pre prístup k poznatkom o EPK, ktorá by slúžila poľnohospodárom, ako aj ďalším zúčastneným subjektom. Výsledky dotazníka demonštrujú, že akákoľvek iniciatíva a poradné služby vrátane programov odborného vzdelávania sú vítané v záujme pomoci poľnohospodárom lepšie zosúladiť svoje podnikateľské aktivity s komplikovanou legislatívou. Tieto služby zvyčajne poskytujú na národnej úrovni poľnohospodárske komory a ministerstvá poľnohospodárstva v jednotlivých krajinách. Tieto inštitúcie sú však pre mnohých poľnohospodárov veľmi vzdialené a preto sa do popredia dostávajú internetové vzdelávacie portály, ktoré často prevádzkujú mimovládne organizácie.

FEAL skúmal aj ponuku programov vzdelávania v súvislosti s EPK.

- IV.1 „Sú programy vzdelávania zamerané na EPK a určené pre malých a rodinných poľnohospodárov dostatočné vo vašej krajine?": Toto tvrdenie sa stretlo zväčša s negatívnymi odpoveďami, hlavne na Slovensku a v Španielsku, kde s ním väčšina nesúhlasila, zatiaľ čo väčšina v Taliansku zaujala skôr neutrálny postoj. Výsledky ostatných krajín majú širšie rozpätie.
- IV.2 „Po ukončení vzdelávania (programy OVP, univerzitné vzdelanie a i.) sú poľnohospodári vo väčšine prípadov dostatočne informovaní o vzťahu medzi svojou činnosťou a EPK.“ Odpovede sa v tomto smere do značnej miery líšili; pričom na Slovensku, v Taliansku a Slovinsku boli odpovede skôr kladné alebo neutrálne, vo všetkých krajinách figurovali aj odpovede, ktoré nesúhlasili alebo vôbec nesúhlasili s týmto tvrdením.
- IV.3 Negatívne hodnotenie si vyslúžilo aj tvrdenie „Vidiecke obyvateľstvo ako celok má dostatočné vzdelanie v súvislosti s EPK.“ Kým na Slovensku, v Taliansku a Slovinsku zaujalo k tejto otázke viacmenej 50 % respondentov neutrálny postoj, všetky ostatné krajiny, ako aj polovica Slovenska a Slovinska nesúhlasila, respektíve úplne nesúhlasila s týmto tvrdením. Tento fakt demonštruje relevantnosť projektu FEAL.

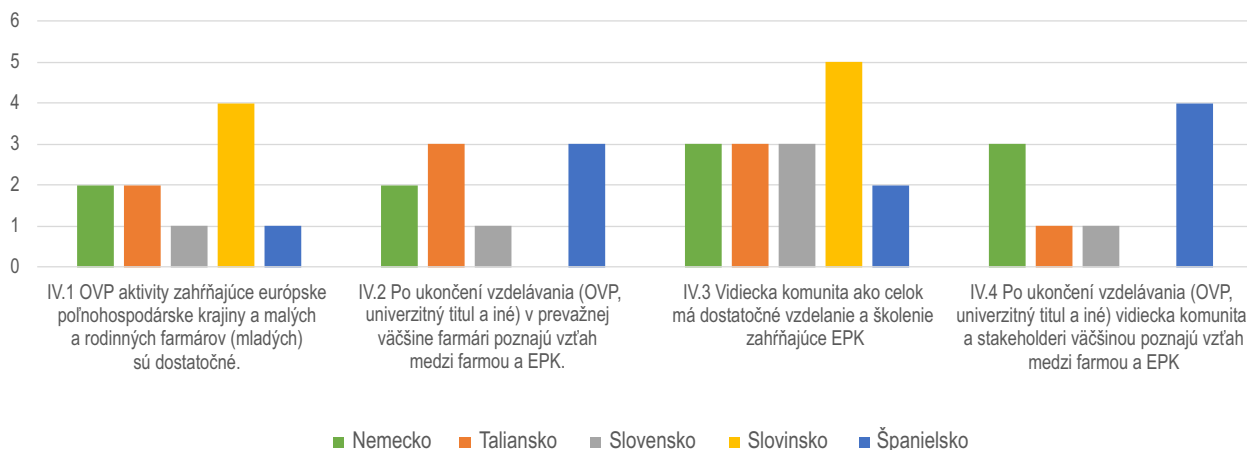
33

Funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

- IV.4 „Po ukončení vzdelávania (programy OVP, univerzitné vzdelanie a i.) sú poľnohospodári vo väčšine prípadov dostatočne informovaní o vzťahu medzi svojou činnosťou a EPK.“ Aj keď existovali kladné a záporné odpovede, väčšina respondentov sa rozhodla k tejto otázke zaujať neutrálne stanovisko.

Obrázok 5. IV. Odborné vzdelávanie a príprava o európskej poľnohospodárskej krajine: nesúhlas.

DE V roku 2008 bolo z iniciatívy Ministerstva školstva a výskumu (BMBF) založené centrum DEQA-VET, nemecká referenčná platforma pre zabezpečenie kvality vzdelávania OVP na Federálnom inštitúte pre odborné vzdelávanie a prípravu (BIBB). DEQA-VET sa aktívne angažuje v prepájaní OVP inštitúcií v Nemecku. Ako kontaktné miesto a inštitúcia pre otázky súvisiace s rôznymi aspektami zabezpečovania kvality v OVP sa DEQA-VET stará o zhromažďovanie relevantných informácií, analýzu projektov a iniciatív a organizovanie rôznych seminárov na túto tému. Cieľom je vytvoriť sieť subjektov, pôsobiacich v OVP – sociálnych partnerov, spoločnosti, odborné školy, poskytovateľov kontinuálneho vzdelávania a certifikované pracoviská, OVP výskumníkov, tvorcov politiky školstva a administrátorov z federálnej vlády. Plní tiež úlohu sprostredkovateľa medzi národnou a európskou úrovňou a reprezentuje európsky referenčný rámec zabezpečenia kvality odborného vzdelávania a prípravy (EQAVET). V Nemecku ako federálnej krajine je školstvo organizované rovnako na federálnej báze, to znamená, že každý federálny štát má vlastnú štruktúru a stratégiu vzdelávania. V ponuke je viacero programov pre poľnohospodárov, so zámerom o transformáciu na organické poľnohospodárstvo. Poradenstvo pre poľnohospodárov je organizované tiež federálne a z toho dôvodu je extrémne rôznorodé. Popri poľnohospodárskych komorách, štátnych inštitúciách, regionálnych pracoviskách a inštitúciách je aktívnych mnoho súkromných poradenských agentúr, vzdelávacích portálov a inštitúcií. Internetové OVP pre poľnohospodárov buď prakticky neexistuje alebo je veľmi zriedkavé. „Vzdelávací server“ zhromažďuje obrovské množstvo OVP dát zo šiestich federálnych štátov do tzv. zelených profesií, ktoré zahŕňajú výživu, záhradníctvo, lesníctvo, domáce hospodárstvo, ekologické poľnohospodárstvo, rastlinnú výrobu, živočíšnu výrobu, životné prostredie a samotné poľnohospodárstvo. K dispozícii sú aj kurzy marketingu, vzťahov s verejnosťou, priťahovania zákazníkov, zvyšovania povedomia, atď. Väčšina týchto kurzov je však podmienená fyzickou účasťou

multifunctional Farming for the sustainability of European Agricultural Landscapes

Projekt č. 2016-1-SK01-KA202-022502

poľnohospodára vo vzdelávacej inštitúcii. Online OVP programy, ktoré by túto situáciu sčasti riešili, nie sú bežné, ak vôbec existujú. Z tohto dôvodu sa Nemecko rozhodlo participovať na projekte FEAL.

IT Dôležitosť odbornej prípravy poľnohospodárov a iných zúčastnených subjektov o zachovávaní a zlepšovaní vidieckeho prostredia podčiarkujú aj odpovede respondentov v dotazníku. OVP v oblasti vidieckej krajiny a príslušných poľnohospodárskych aktivít nie je v súčasnosti v Taliansku rozvinuté, aj keď poľnohospodári sú si vedomí tejto témy, osobitná starostlivosť je namierená na ochranu tradičných/historických budov, hlavne tých, ktoré sa využívajú pre agroturizmus, dovolenku na farme a ako vidiecke domčeky, a na zachovanie tradičných poľnohospodárskych postupov. Niekoľko univerzít v Taliansku ponúka magisterské programy, ktoré sú prepojené s tvorbou krajiny a záhradníctvom, niektoré so špeciálnym zameraním na vidiecku krajinu a organizujú rôzne semináre, konferencie a vzdelávacie kurzy, zamerané na túto problematiku. Vedecký základ v oblasti biodiverzity a zlepšovania krajiny bol nedávno (október 2016) ponúkaný ako jeden zo vzdelávacích programov pre mladých poľnohospodárov v rozsahu 150 hodín. Odporúčaná kvalita obsahu sa riadi medzinárodnými štandardami a postupmi ako: a) uplatňovaním referenčného procesného modelu v medzinárodnom štandarde ISO/IEC 19796-1:2005; b) príprava programu, založeného na referenčnom procesnom modeli pre systém riadenia kvality; c) prispôsobenie informačného modelu ISO/IEC 19796-1:2005; d) opis všetkých modelov plánovania, rozvoja, výroby a hodnotenia riadenia kvality; e) diskusia a dohoda so všetkými partnermi podľa metodológie Delphi; f) spätná väzba odborných hodnotiteľov; g) nastavenie komplexného systému riadenia kvality pre plánovanie, výrobu, hodnotenie a optimalizáciu procesov pre potreby záverečnej správy. Prioritné témy, ktoré sa viažu k týmto otázkam, sú: „Podpora a valorizácia agrobiodiverzity“, „Podpora podnikateľských schopností, multifunkčnosti a diverzifikácie“, „Ochrana techník lesného dedičstva“, „Metodiky a procesy sociálneho poľnohospodárstva“ a „Podpora a uchovanie vidieckej krajiny.“

SK Štátny inštitút odborného vzdelávania je profesionálny, metodický a poradný orgán, ktorý koordinuje vzdelávanie a vzdelávacie inštitúcie. Jedná sa o rozpočtovú organizáciu, spadajúcu priamo pod Ministerstvo školstva Slovenskej republiky. Tento inštitút je zodpovedný za vývoj a testovanie nových vzdelávacích programov, osnov a projektov vzdelávania a odbornej prípravy na stredných odborných školách, ako aj za metodiku pre zostavenie učebných osnov a nových maturitných a záverečných skúšok. Na Slovensku sa implementuje ECVAVET. ECVAVET je európsky systém transferu kreditov medzi rôznymi krajinami v rámci odborného vzdelávania a prípravy. Na základe odpovedí z dotazníka (Príloha 2) na Slovensku existuje dopyt po kurzoch OVP v záujme výmeny osvedčených postupov a inovácií. Situácia vo výskume, ktorý sa zaoberá farmárskymi postupmi v multifunkčnom a udržateľnom poľnohospodárstve a jeho kontinuálnej implementácii do OVP pre poľnohospodárov je nepriaznivá, nakoľko relevantné publikácie sú zriedkavé. Hoci existuje viacero e-learningových kurzov ([Agroinštitút Nitra, štátny podnik, 2017](#)), žiadny OVP program sa nezaobera podporou multifunkčného poľnohospodárstva, založeného na poznatkoch o krajinných hodnotách. Prevažné množstvo OVP aktivít sa sústreďuje na ekologické a organické poľnohospodárstvo a tiež poľnohospodársku výrobu.

35

Funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

multifunctional Farming for the sustainability of European Agricultural Landscapes

Projekt č. 2016-1-SK01-KA202-022502

Dotazník (Príloha 2) však dokumentuje aj dostatok adekvátnych poznatkov o kontexte krajinného dedičstva, multifunkčných a udržateľných poľnohospodárskych postupoch, ktoré zainteresované subjekty, poľnohospodári i obyvatelia vidieka uplatňujú, a prezentovanie najlepších osvedčených postupov na príkladoch prípadových štúdií.

 SL Veľký podiel budúcich poľnohospodárov (študentov, pochádzajúcich z poľnohospodárskych statkov a potencionálnych pokračovateľov rodinnej farmárskej tradície) sa prihlásilo na poľnohospodárske programy, ktoré ponúka slovinský systém OVP. Podobným spôsobom sa v Slovinsku implementujú poľnohospodárske programy vyššieho stupňa OVP. Konzorcium biotechnických škôl obnovilo poľnohospodárske OVP už pred viac ako desiatimi rokmi. Tieto programy majú v súčasnosti nezastupiteľný vplyv na udržateľný rozvoj, vidiecky turizmus a podnikateľskú činnosť, takže mladí poľnohospodári môžu hlbšie preniknúť do podstaty riadenia svojich poľnohospodárskych podnikov, čo sa však odvíja aj od toho, do akej miery sa ich učители budú venovať otázkam multifunkčného poľnohospodárstva a zachovania krajiny. Po ukončení tohto vyššieho stupňa OVP môžu študenti ďalej pokračovať v štúdiu na inštitúciách vyššieho vzdelávania, akými sú napríklad univerzity, či odborné vysoké školy. Podľa poznatkov autorov boli v Slovinsku doposiaľ realizované len dva projekty online vzdelávania pre poľnohospodárov. Obidva projekty organizovala inštitúcia BC Naklo (2009-2011) a zameriavali sa na oblasť organického poľnohospodárstva; ďalší projekt bol financovaný slovinskou výskumnou agentúrou (cieľový výskumný program) a vyvinutý bol na Mariborskej univerzite v roku 2012. BC Naklo v súčasnosti pracuje na online vzdelávacom programe v rámci programu Erasmus+ a autori počas rozhovorov so skupinou 40 poľnohospodárov zistili, že predovšetkým staršia generácia (50+) uprednostňuje skôr kurzy na báze osobného stretnutia ako online kurzy. Na druhej strane mladšia generácia je ochotná participovať aj na online kurzoch. V ponuke vyšších odborných škôl sú aj programy v oblasti vidieckeho manažmentu. V rámci tohto programu sa preberajú aj niektoré otázky, týkajúce sa multifunkčného poľnohospodárstva a poľnohospodárskej krajiny ako napríklad udržateľný rozvoj s vybranými kapitolami z biológie, vidiecky šport a turizmus, prírodné hodnoty, ochrana biodiverzity (voliteľný predmet) a podnikanie. Na úrovni vysokých škôl so zameraním na ochranu prírody sa vyučuje povinný predmet o ochrane prírody a územnom plánovaní.

 ES Španielske OVP programy tiež ponúkajú pestrú škálu možností vzdelávania na viacerých hierarchických úrovniach. K dispozícii sú online programy odborného výcviku a hoci sa ich počet pomaly zvyšuje, je ich stále veľmi málo a ich ponuka závisí od autonómnych komunít, keďže španielsky systém školstva má podobný autonómny model riadenia. V súčasnosti sa neponúkajú žiadne online vzdelávacie moduly, zamerané na poľnohospodárstvo či environmentalistiku. Ďalšou prekážkou je nedostatočný prenos poznatkov z inštitúcií, agentúr a medzi poľnohospodármi, ktoré by dokladovali najlepšie pracovné postupy, implementované v rámci multifunkčného poľnohospodárstva. Očakáva sa aj dynamickejší rozvoj OVP aktivít nielen z poľnohospodárskej oblasti v záujme naplnenia vízie komplexnejšej prípravy s cieľom uspokojenia dopytu, čo si vyžaduje zlepšenie aj obchodných, marketingových, administratívnych zručností, ako aj zručností, potrebných pre styk s verejnosťou.

Funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

multifunctional Farming for the sustainability of European Agricultural Landscapes

Projekt č. 2016-1-SK01-KA202-022502

Vzdelávanie v oblasti ekológie a rozvoja postupov udržateľného poľnohospodárstva odráža dlhodobý hospodársky dopad uplatňovania týchto postupov. Hoci neexistuje vedomosť o podobnom projekte ako je tento, experti v danej oblasti môžu vzdelávacie nástroje vhodne doplniť o inštitucionalizované, ale aj neinštitucionalizované vzdelávacie programy v oblasti poľnohospodárstva, životného prostredia a lesníctva.

Cieľová skupina mladých poľnohospodárov je potencionálne najvhodnejšia skupina pre používanie e-learningových materiálov s cieľom ich postupného uplatňovania v praxi a v nových poľnohospodárskych obchodných stratégiách.

Vo všeobecnosti však online programy odborného vzdelávania a prípravy pre farmárov nie sú veľmi bežné. Špeciálne to platí pre vzdelávanie, zamerané na praktické využitie poznatkov o krajinných hodnotách v multifunkčnom poľnohospodárstve. Výsledky dotazníka demonštrujú, že akákoľvek iniciatíva a poradenské služby vrátane programov odborného vzdelávania sú vítané v záujme pomoci poľnohospodárom lepšie zosúladiť svoje podnikateľské aktivity s komplikovanou legislatívou. Tieto služby zvyčajne poskytujú na národnej úrovni poľnohospodárske komory a ministerstvá poľnohospodárstva. Spomínané inštitúcie sú však pre mnohých poľnohospodárov veľmi vzdialené, a z toho dôvodu sa do popredia dostávajú internetové vzdelávacie portály, ktoré často prevádzkujú mimovládne organizácie.

Spoločenský dopyt po OVP programoch a potreba venovať sa otázkam kvality krajiny vytvára priestor pre využitie výstupov tohto projektu v budúcich kurzoch odborného vzdelávania. Zvýšenie informovanosti farmárov, ako aj ostatných zainteresovaných subjektov, zvýši nielen celkovú kvalitu krajiny, ale prinesie jej aj nezanedbateľnú pridanú hodnotu.

Výstupy tohto projektu, ktoré vychádzajú z výmeny informácií o najosvedčenejších postupoch v jednotlivých krajinách by mohli byť neskôr implementované do vzdelávacích materiálov OVP kurzov, vedených na základe pravidiel európskeho rámca EQAVET, s cieľom zabezpečiť kvalitné vzdelávanie.

Funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

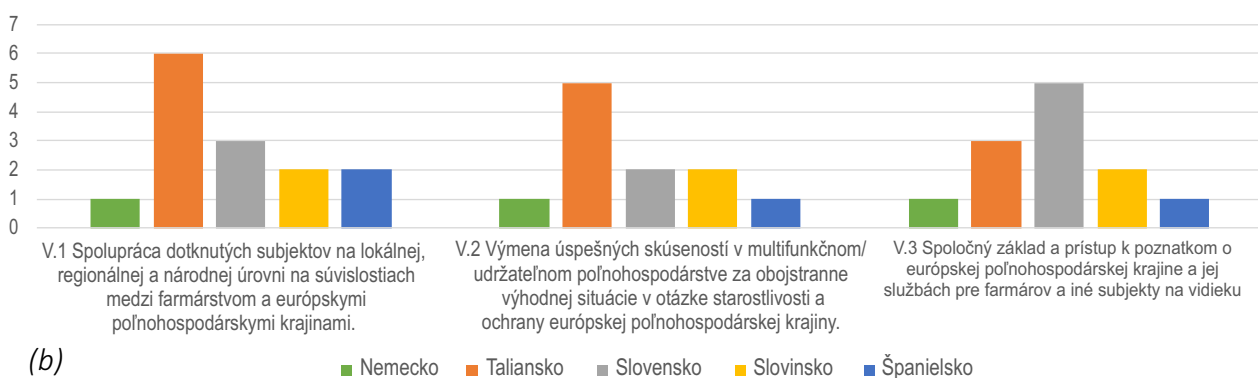
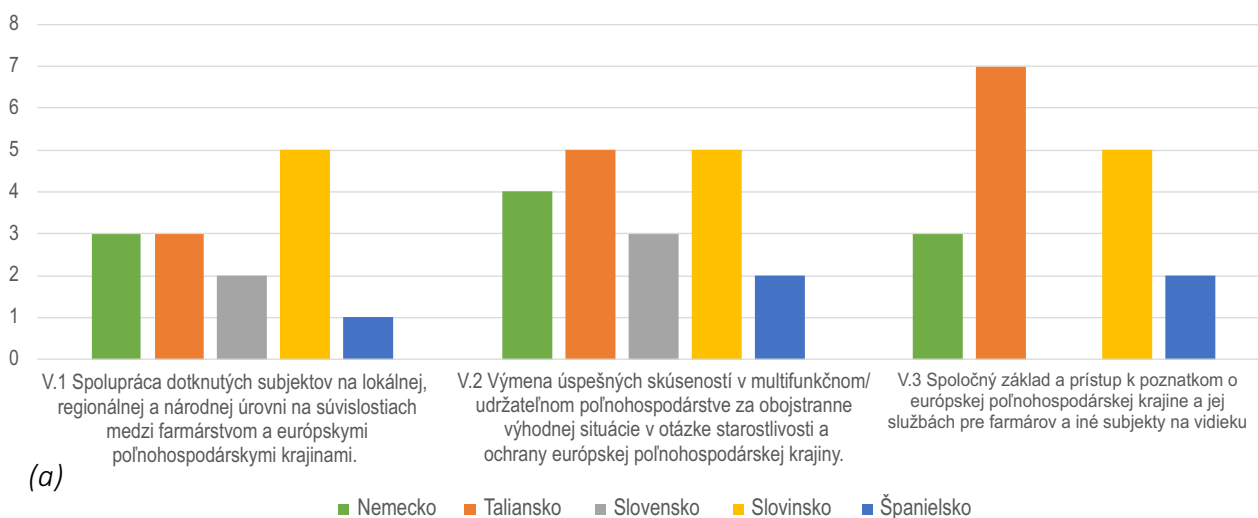

HODNOTY A DEDIČSTVO POĽNOHOSPODÁRSKÝCH KRAJÍN

Hodnoty a dedičstvo poľnohospodárskych krajín v Európe.

Výsledky dotazníka FEAL (Príloha 2) demonštrujú potrebu zapájania aj širšej verejnosti do odbornej diskusie. Všetci respondenti považovali tvrdenia V.1 a V.3 za veľmi/dôležité. Bez výnimky. (Obr. 6a6b).

- V.1 „Zapojenie zainteresovaných subjektov do činností, týkajúcich sa poľnohospodárstva a EPK na miestnej a regionálnej úrovni.“
- V.3 „Spoločná platforma pre prístup k poznatkom v oblasti EPK, ktorá by slúžila poľnohospodárom a ostatným zainteresovaným subjektom, pôsobiacim na vidieku.“

Obrázok 6a6b. V. Poradie významnosti nasledovných faktorov na zvýšenie úrovne vedomostí a zručností v integrovanej koncepcii poľnohospodárstva a európskej poľnohospodárskej krajiny: veľmi dôležité (a) a dôležité (b).

Respondenti však nedemonštrovali jednoznačné odpovede, týkajúce sa povedomia o európskych poľnohospodárskych krajinách a krajinných hodnotách.

multifunctional Farming for the sustainability of European Agricultural Landscapes

PProjekt č. 2016-1-SK01-KA202-022502

- *III.1 „Poľnohospodári nemajú dostatočné poznatky o EPK a jej hodnotách.“ V tomto prípade sa názory rozchádzajú, nakoľko polovica respondentov z Talianska a Nemecka súhlasila s týmto tvrdením, Taliansko, Slovensko a Nemecko zaujali neutrálne stanovisko, zatiaľ čo Slovinsko a Španielsko nesúhlasili a pár nesúhlasných stanovísk sa objavilo aj v Taliansku.*
- *III.2 „Zainteresované skupiny z vidieka nemajú dostatočné poznatky o EPK a jej hodnotách.“ V súvislosti s týmto tvrdením prevládajú nesúhlasné stanoviská, za ktorými nasledujú neutrálne reakcie z Talianska a Slovenska (v týchto krajinách neutrálne odpovede prevládali).*
- *III.3 „Vidiecka spoločnosť nemá dostatočné poznatky o EPK a jej hodnotách.“ O tomto tvrdení sa predovšetkým Taliansko, Slovensko a Nemecko vyjadrili neutrálne, no boli zaujaté aj nesúhlasné väčšinové stanoviská hlavne v Slovinsku, Španielsku a Nemecku.*

Klasifikácia krajín je vysvetlená z historického a kultúrneho hľadiska berúc do úvahy geografický rozmer prezentovaných krajín – z európskej regionálnej perspektívy so špecificky tradičným využívaním krajiny po miestne krajiny s vlastnými funkciami, ktoré sú viacmenej známe tak zainteresovaným stranám ako aj poľnohospodárom a širokej verejnosti. Množstvo súčasných poľnohospodárskych systémov je paralelou historických systémov a ich pochopenie môže prispieť k pochopeniu aktuálnych problémov v poľnohospodárstve a tak nájsť ich vhodné riešenie.

Hlavné typy európskej poľnohospodárskej krajiny a hospodárskeho prepojenia medzi EPK^{VI}.

Renes (2013) zhrnul rôzne metodologické prístupy pre klasifikáciu (agro)kultúrnej krajiny v Európe, nasledovne: „Geografi a iní vedci skúmali historickú krajinu už na konci 19. storočia.“ V priebehu tohto obdobia sa vyvinulo šesť tradícií, ktoré ovplyvnili súčasný výskum. Boli to nasledujúce tradície: [1] historicko-genetické štúdie osídľovania, ktoré pochádzajú z Nemecka (August Meitzen) a zaoberali sa archivačnými štúdiami o štruktúre osídľovania a usporiadania polí; [2] regionálne prieskumy francúzskych geografov (Paul Vidal de la Blache), ktoré obsahovali tiež výskum o historických krajinách; [3] štúdie opustených sídiel, vyvinuté v Nemecku a na Britských ostrovoch; [4] interdisciplinárne štúdie v oblasti krajinnej histórie a archeológie v anglickej tradícii, sformované Williamom Hoskinsom a inými; [5] nová kultúrna geografia s hlavným iniciátorom Denisom Cosgroveom, ktorá priniesla otázku krajiny späť do oblasti záujmu geografie a nakoniec [6] nový interdisciplinárny výskum krajiny. V rámci prvých troch tradícií môžu byť jednotliví výskumníci vnímaní ako sprostredkovatelia poznatkov. Ďalšie tri boli písané väčšinou po anglicky, no získali aj medzinárodný záujem.

Veľké geografické rozdiely a komplexný sled historických udalostí mali za následok obrovské množstvo miestnych a regionálnych krajinných typov so špecifickými charakteristikami. Hoci skoro každá publikácia o európskych krajinách prináša predovšetkým kaleidoskopické zistenia miestnych prípadových štúdií, existovali aj pokusy o systematickejší prístup ([Emanuelsson, 2009](#)), vrátane spracovania máp vidieckeho obyvateľstva a typov krajiny (Lebeau, 1969; [Meeus et al., 1990](#)).

Funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

Tieto mapy sú založené na staršej klasifikácii do troch skupín (Smith, 1967, s. 196): [1] otvorené polia, veľké polia s obilninami, [2] ‚bocage‘, malé uzavreté krajiny, typické pre západný okraj Európy (preto sa používa aj alternatívny názov „atlantický systém“) a [3] krajiny Stredozemia: komplexná skupina krajinných typov, ktoré sa však podobajú aj na iné typy krajín. Tieto mapy sú zaujímavým materiálom, no ich obsah je obmedzený a veľmi zovšeobecnený, s malou výpovednou hodnotou z historického hľadiska. Historici obvykle kladú väčší dôraz na dlhodobé zmeny, ale často pri tom zanedbávajú geografický aspekt. Hoci istá miera zovšeobecnenia je v syntetických publikáciách, opisujúcich celú Európu samozrejme nevyhnutná, niekedy zapríčiní, že mnohé najcharakteristickejšie historické krajiny, vzniknuté v dôsledku regionálnej alebo miestnej špecifikácie, sa v týchto prácach nespomínajú.

Je dôležité uvedomiť si, že rôzne krajinné typy boli hospodársky prepojené a každý z nich plnil v hospodárstve Európy svoju funkciu. Niekedy tieto vzťahy medzi poľnohospodárskymi krajinami nadobudli veľmi konkrétnu podobu v prípade, keď sa poľnohospodár so svojimi úžitkovými zvieratami premiestňoval na základe sezónnej dostupnosti z jedného typu krajiny do iného a tak optimálne využil rozličné okolnosti. Takéto sezónne presuny boli typické medzi horskými a nížinnými polohami a existovali naprieč celou Európou. História týchto systémov zostáva však často neobjasnená. Hoci boli aj tisícky rokov staré, určite prechádzali priaznivými aj nepriaznivými obdobiami. V priebehu posledného storočia systém sezónnych presunov úplne vymizol.

V tejto časti sa budeme venovať hlavným typom krajiny. V ďalšej si predstavíme chronologické dejiny hlavných období rozvoja európskej krajiny. Hlavné typy krajiny sú zaznamenané na Meeusovej mape (pozri Príloha 4), a zakladajú sa zväčša na zisteniach z 19. storočia. Nižšie uvádzame hlavné typy krajiny spolu s niektorými historickými skutočnosťami.

Staré „bocage“ háje

Takzvanú „bocage“ krajinu (označovanú aj ako Bocage; Semi-bocage; Kampen) typicky tvoria jednotlivé polia, ktoré boli obklopené živými plotmi alebo kamennými stenami, no neskôr vymizli hlavne v dôsledku roztrúseného osídľovania a rozširovania trvalých trávnatých plôch. Posledné výskumy však dokazujú, že tieto zdanlivo staré, ak nie nadčasovo vyzerajúce krajiny majú dlhú

a zložitú históriu. V stredoveku zrejme pozostávali z malých polí, ktoré boli obklopené rozsiahlymi lesmi a pastvinami. Počet živých plotov však musel byť v tej dobe veľmi nízky ([Astill & Davies, 1997](#); [Antoine, 2002](#)). Proces postupného ohraničovania pozemkov, ktorého výsledkom sú dnešné „malo-rozmerové“ krajinné typy, trval mnoho storočí a ukončil sa na začiatku 20. storočia.

Open-field landscapes

Otvorené polia boli typickým krajinným typom vrcholného stredoveku. Tieto krajiny sa vyznačovali rozľahlými poľami s ornou pôdou, hoci často s nejasnými vlastnickými vzťahmi, bez živých plotov, či akéhokoľvek viditeľného ohraničenia. Krajina sa typicky využívala na pestovanie obilnín, často v dvojpoľnom či trojpoľnom systéme.

multifunctional Farming for the sustainability of European Agricultural Landscapes

PProjekt č. 2016-1-SK01-KA202-022502

Počas ranného stredoveku museli tieto krajiny vyzerat podobne ako ich predchodca – krajinný typ „bocage“, s poľami, obklopenými rozsiahlymi lesmi a využívanými pastvinami. Prudký nárast pestovania obilia v neskorom stredoveku zapríčinil aj rýchlejší rozvoj typov krajín, ktoré boli určené na produkciu obilnín – okolo 1300 krajín otvorených polí v strednom Anglicku a rozsiahly pás pozdĺž strednej Európy a časti oblasti Stredozemného mora. Od obdobia neskorého stredoveku sa produkcia obilnín presúvala východne, hlavne preto, že väčšina otvorených bolí bola pretransformovaná na uzavreté polia, ktoré slúžili ako pasienky a nové otvorené polia vznikali v oblasti východného Pobaltia. Počas 20. storočia si mnoho polí zachovalo svoj otvorený charakter, no ich vlastnícka štruktúra sa v rámci pozemkových úprav (západná Európa) alebo kolektívizácie (východná Európa) zmenila. Tento vývoj vyústil do vzniku subtypov krajín, ktoré Lebeau (1969) pomenoval nasledovne:

Prvé sú bývalé otvorené polia, zoskupené sídla, následné uzavreté polia a roztrúsenie osídlenia. Sú to prechodné typy s otvorenými poľami a krajinným typom „bocage“, ktoré sa vyvinuli na Britských ostrovoch, južnej Škandinávii a v častiach Stredozemia. Obce, ktoré pretrvali, odlišovali toto obdobie otvorených polí od predošlých krajinných typov s uzavretými poľnými systémami.

Druhým subtypom sú otvorené polia, zoskupené osídlenie a orná pôda (nedávne zmeny v stredovýchodnej Európe). Zvyšné tvoria časti zóny otvorených polí. Hoci vo väčšine prípadov sa vlastnícka štruktúra zmenila, otvorené polia sú stále jasne rozpoznateľné.

Tretí typ sú otvorené polia v niektorých postkomunistických krajinách. V mnohých postkomunistických krajinách sa pôda stala majetkom štátu a bola obhospodarovaná kolektívnymi alebo štátnymi poľnohospodárskymi podnikmi. Tieto zmeny sa udiali predovšetkým počas 20. rokov minulého storočia v Zväze sovietskych socialistických republík (ZSSR). Počas 40. a 50. rokov toho istého storočia sa tento proces rozvinul aj v ostatných komunistických krajinách, ktoré spadali pod sféru vplyvu ZSSR. Najsvetlejšími príkladmi takýchto štátov je Nemecká demokratická republika, dnešné pobaltské štáty, Maďarsko, Česká republika, Slovensko a Bulharsko. V ďalších krajinách, ktoré podliehali rovnakému politickému systému, sa však kolektívizácia neuskutočnila (bývalá Juhoslávia, časti Poľska a Rumunska).

Lineárne osídlenie

Lebeauova mapa označuje osídlenie v mnohých pobrežných oblastiach alebo v (pôvodne veľmi lesnatých) horských regiónoch ako „lineárne osídlenie v poldroch alebo v lesoch“. Tento typ krajiny je vo veľkej miere výsledkom systematickej stredovekej kolonizácie, hoci niektoré z týchto oblastí pochádzajú z neskorších storočí. Takáto vrchno-stredoveká kolonizácia viedla k rozvoju precízne naplánovaných krajinných typov s presným vymedzením pôsobnosti jednotlivých statkov. Najcharakteristickejší typ lineárneho osídlenia bola situácia, keď každý poľnohospodár vlastnil súvislý pás pôdy. V nemeckej literatúre sa toto osídlenie označuje ako ‚Hufendörfer‘.

41

Funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

Stredozemné typy krajín.

Stredozemné typy krajín ([Grove & Rackham, 2001](#)) boli väčšinou klasifikované na základe spôsobu využívania krajiny, ktorý v danej oblasti prevládala. Dajú sa rozdeliť do štyroch subtypov.

Prvú skupinu tvoria otvorené polia Stredozemia so stromovými plodinami, ktoré boli sústredené v okolí obydí. Otvorené polia Stredozemia sa zvyčajne považujú, za osobitnú skupinu krajín, odlišných od otvorených polí krajín mierneho pásma. V tomto prípade však existuje viac podobností ako rozdielov. Otvorené polia Stredozemia sú, rovnako ako otvorené polia mierneho pásma, charakteristické produkciou obilnín na neuzavretých blokoch polí.

Druhý typ tvoria tzv. huerty (španielsky výraz), ktoré označujú zavlažované polia v deltách riek. Tieto typy krajín s extrémne intenzívnym poľnohospodárstvom na holocénnych pôdach sa dajú porovnať s poľnohospodárstvom na deltách riek mierneho pásma, od ktorých sa odlišujú iba dôležitosťou zavlažovania.

Tretím subtypom je tzv. coltura promiscua, čo typická krajina známa hlavne v Taliansku a charakterizovaná poľami pre produkciu obilnín, ktoré sú obklopené líniovou stromovou vegetáciou (niekedy orezanými stromami, v iných prípadoch olivovými či morušovými líniami) a medzi stromami je vmiešaný vinič. Tieto systémy sa mohli vyvinúť niekedy v neskorom stredoveku, no je isté, že sa začali šíriť až niekedy v priebehu 17. storočia.

Štvrtým subtypom je montado (z portugalčiny) alebo dehesa (zo španielčiny), ktoré predstavujú ďalšie typy krajín so zmiešaným využitím územia, s kombináciou stromov (korkových dubov, cezmínových dubov) s pastvinami pre ovce či ošípané. Táto krajina, pripomínajúca savanu, je typická pre časti Pyrenejského poloostrova, ale je možné ju nájsť aj v iných častiach Stredozemia. Tieto krajiny môžu mať veľmi starý pôvod, no rozmach obchodu s vínom počas 18. storočia viedol k zvýšenej výsadbe korkových dubov a preto sa rozvoj krajiny typu dehesa datuje od 18. do 20. storočia ([Plieninger, 2004](#)).

Hory (,montagnes') a vysočiny

Vysočiny a hory boli zvyčajne na pokraji záujmu poľnohospodárskej ekonomiky. Sú to však oblasti, ktoré majú isté poľnohospodárske špecifiká hlavne v súvislosti s chovom zvierat. Časti podhorských

oblastí, ktoré sú na mapách vyznačené ako „bocage“ sa v skutočnosti viac podobajú na vysočiny. Britské kopcovité oblasti majú dlhú históriu chovu oviec, čo viedlo k vytvoreniu otvoreného močaristého typu krajiny. Na mnohých kopcovitých oblastiach kontinentu sa zasa rozvíjalo lesníctvo. Mladé a odolnejšie jedince zvierat z hornatejších oblastí sa dovážali poľnohospodárom do nížinných polí. Dôležitým predajným artiklom poľnohospodárov v hornatých oblastiach bol aj syr. Niektoré z týchto krajín majú zložitú históriu s oveľa hustejším osídlením ako v súčasnosti.

Zjednotenie národných typológií s európskymi typmi krajín.

Národné typy poľnohospodárskych krajín budú zosúladované s databázou európskych typov poľnohospodárskych krajín, vyvinutou EUCALAND-om ([Pungetti & Kruse, Eds., 2010](#); Kruse et al., 2011), a táto databáza sa počas trvania projektu bude neustále aktualizovať. Charakter krajiny s cennými vlastnosťami bude definovaný na miestnej úrovni (Obr. 7) (Príloha 4, Príloha 5).

Od európskej ku miestnej krajine

dôležité je geografické určenie

5 základných krajinných typov v Európe

Meeus, J.H.A. (1990): „Pan-European landscapes“. Landscape and Urban Planning, Vol. 31, Issues 1-3: p 57-59.

Corine Land Cover mapa 2006 - 44 typov krajinej pokrývky v Európe

<http://land.copernicus.eu/pan-european/corine-land-cover>

EUCALAND slovník - 44 typov európskych poľnohospodárskych krajín

integrované v

národných typológiách

národných typológiách

národných typológiách

- Primárne využité budú klasifikácie, ktoré zohľadňujú aspekty hodnôt krajiny, tradícií a dedičstva a tie, ktoré sú dostupné prostredníctvom online WMS služieb pre verejnosť.

Obrázok 7. Konsolidácia európskych a národných prístupov ku klasifikácii poľnohospodárskych krajín.

Čo sa týka národných prístupov ku klasifikácii, vhodnou metódou sa v rámci projektu by mohla byť metóda hodnotenia a určovania krajinného rázu ([Jančura et al., 2010](#)) ale možno využiť aj ďalšie relevantné metódy, ktoré opisujú proces hodnotenia kvality typov krajín (Príloha 5).

Najdôležitejšie kroky tejto metódy sú:

- Identifikácia krajinných typov (podľa prevažujúcej krajinej pokrývky a konfigurácie reliéfu); krajinné typy sú interpretované v mapách v textovej forme a zobrazujú sa vo forme fotografií, panorám, ale v neposlednom rade aj ako ručne kreslené obrázky – ikony (graficky zobrazované informácie obsahujú čo najmenšie množstvo informácií v záujme zlepšenia ich prehľadnosti).

multifunctional Farming for the sustainability of European Agricultural Landscapes

PProjekt č. 2016-1-SK01-KA202-022502

- Posúdenie kvality krajinného typu. Axiologické vlastnosti podľa významnosti (miestnej, regionálnej, národnej, medzinárodnej) a hodnoty (endemický výskyt, jedinečná kombinácia vlastností, prítomnosť historicky významných prvkov v krajine, identita krajiny, symbolická významnosť daného miesta) sú zoradené do krajinných typov. Určitá komplexnosť vlastností vizuálnej krajiny dokumentuje istý krajinný ráz.
- Návrh stimulov pre dosiahnutie konečnej kvality krajiny (očakávanej odbornou a laickou verejnosťou) a/alebo eliminácia nepriaznivých vizuálnych vplyvov.

Národné prístupy ku klasifikácii a mapovaniu krajiny.

 DE Nemecko nemá vypracovanú špecifickú koncepciu klasifikácie krajinných typov v súvislosti s dedičstvom poľnohospodárskej krajiny. Aj keď v Nemecku existujú isté typológie krajiny, neexistuje však zoznam typov poľnohospodárskej krajiny. Mapa, ktorú vytvoril [Gharadjedaghi et al. \(2004\)](#), sa najviac približuje k takejto klasifikácii, uplatňuje kritériá fyziografických hraníc súčasného využitia krajiny na základe údajov zo satelitu pôdneho pokryvu CORINE Land Cover a iné využiteľné prostriedky na vytýčenie hraníc krajiny. Zaraďovanie krajín do krajinných typov sa uskutočňuje na báze charakteristických vlastností, ktoré sú ľahko rozpoznateľné. Vlastnosti, ktoré nie sú ľahko rozpoznateľné sú pre klasifikáciu krajinných typov nevyhovujúce. Týmto spôsobom možno územie Nemecka rozdeliť na 858 samostatných krajín vrátane 59 aglomerácií. Tieto krajiny možno ďalej zaradiť do 24 krajinných typov, založených na relatívnej významnosti určitých vlastností. Každý ráz krajiny je začlenený do jedného z troch základných geografických podoblastí: Nížiny/roviny, vrchoviny a Alpy a alpínske predhoria.

 IT Taliansko má dlhú tradíciu v oblasti výskumu poľnohospodárskej krajiny ([Sereni, 1961](#); [Agnoletti, Ed., 2013](#)). V Taliansku po založení Národného strediska pre sledovanie kvality krajiny v roku 2004, ktoré spadalo pod Ministerstvo kultúrnych hodnôt, činností a turizmu, a dôsledkom európskeho dohovoru o krajine, známom aj ako Florentský dohovor 2000, vzniklo v roku 2012 Národné centrum pre vidiecku krajinu, ktoré spadalo pod Ministerstvo poľnohospodárskej, potravinárskej a lesnej politiky. Národné centrum pre vidiecku krajinu riadi a každoročne vyhodnocuje žiadosti o zapísanie významnej vidieckej krajiny do Národného zoznamu vidieckych krajín. Okrem toho sa táto inštitúcia sústreďuje na aktivity, usilujúce sa o zachovanie a zlepšovanie „poľnohospodárskych postupov a tradičných poznatkov“, definovaných ako „komplexný systém, založený na dômyselných a diverzifikovaných metódach, na miestnych znalostiach, vyjadrených obyvateľmi vidieka, ktoré vo veľkej miere prispievajú k rozvoju a zachovaniu tradičnej krajiny.“ ([UNESCO CBD, University of Florence, 2014 & Ministry of Agricultural Food and Forestry Policies, Laboratory for Landscape and Cultural Heritage, 2016](#)).

Funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

multifunctional Farming for the sustainability of European Agricultural Landscapes

PProjekt č. 2016-1-SK01-KA202-022502

SK Na Slovensku bolo vyvinutých niekoľko typológií poľnohospodárskej krajiny a ich prevažná časť bola publikovaná v Atlase krajiny SR ([Miklós & Hrnčiarová, Eds., 2002](#)) a v knihe „Reprezentatívne typy krajiny Slovenska“ (Bezák et al., 2010). Všetky tieto typológie sú dostupné aj na internete. Pre potreby tohto projektu sa zameriame iba na typy, ktoré reflektujú tradičné spôsoby využívania krajiny, vyplývajúce z poľnohospodárskych postupov, uplatňovaných v minulosti:

- Typológia špecifických krajinných štruktúr zahŕňa tieto typy: tradične využívaná poľnohospodárska krajina s malými poľnohospodárskymi budovami; tradične využívaná poľnohospodárska krajina s vodnými mlynmi; krajina s kombináciou tradičného využívania krajiny, technických pamiatok a ľudovej architektúry; tradične využívaná poľnohospodárska krajina s rozptýleným osídlením; krajina s tradične využívanými lúkami a pastvinami; vinice.
- Typológia historických štruktúr v poľnohospodárskej krajine (HŠPK) ([Špulerová & Štefunková, Eds., 2009](#); [Špulerová & Petrovič, 2011](#)) uvádzajú tieto typy HŠPK: – HSAL s rozptýlenými sídlami; historické štruktúry viníc; historické štruktúry ornej pôdy, trávnatých porastov a sádov; historické štruktúry ornej pôdy a trávnatých porastov. Subtypy sú rozdelené na základe prevažujúceho využitia krajiny.

SL Slovinsko leží v srdci Európy a vždy bolo akousi prechodnou krajinou medzi východom (Pannonia) a západom (Padania), čo ovplyvnilo aj štruktúru osídlenia a celkový vzhľad krajiny. Geografické a klimatické pomery hrali významnú úlohu pri osídľovaní a využívaní krajiny. Z historického hľadiska napomohla germánska, románska, maďarská a slovanská kultúra k vytvoreniu rôznorodých kultúrnych krajín na relatívne malom území Slovinska. Tradičné poľnohospodárstvo vyústilo do vzniku určitých typov poľnohospodárskej krajiny a mnohé z nich sú klasifikované ako významné typy krajiny. [Zákon o ochrane kultúrneho dedičstva \(2008\)](#) definuje „kultúrnu krajinu“ ako otvorený priestor s prvkami, štruktúrou, vývojom a vykonávaním poväčšine ľudských zásahov a aktivít. Atlas typov krajiny Slovinska vytvoril základ pre stanovenie najhodnotnejšej krajiny. Poskytuje odborný základ pre stanovenie oblastí a prvkov v krajinskej identite, ktoré boli vytvorené pre národné plánovanie a obsahujú cenné informácie pre akýkoľvek výskum oblastí krajinných typov. Okrem toho môže byť použitý v oblasti rozvoja cestovného ruchu.

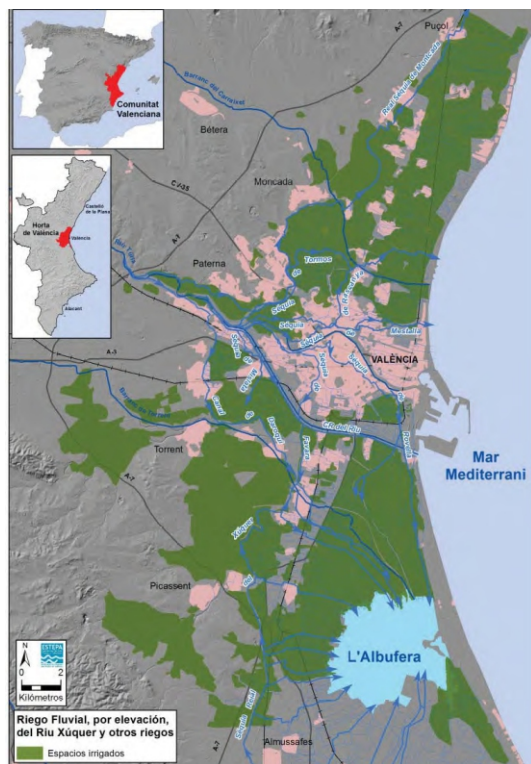
ES Hoci je klasifikácia a kvalita krajiny v iných krajinách pomerne zriedkavá, Španielsko už má vytvorenú počiatkovú charakteristiku krajín na svojom území v súlade s odporúčaniami európskeho dohovoru o zmene klímy ([United Nations Organisation, 1992](#)). Má aj Atlas krajín Španielska, ([Mata Olmo & Sanz Herráiz, Eds., 2004](#)), ktorý vydalo Ministerio de Agricultura, Alimentación y Medio Ambiente, v roku 2014. Tento atlas možno považovať za dôležitý nástroj pre identifikáciu krajiny na celom území, analýzu jej vlastností a dynamiku transformácie, tlaky, ktoré ju menia, a uľahčuje kontrolu nežiaducich zmien. Je dostupný online. V skutočnosti je to jediný referenčný materiál, nakoľko na národnej úrovni doposiaľ neexistujú žiadne iné nástroje, na regionálnej úrovni však existujú nástroje vyvinuté autonómnymi komunitami, alebo vytvorené podľa analýzy určitých konkrétnych typov krajiny (organizácia krajiny, krajinná dynamika, vnímanie krajiny, kvalitatívne hodnotenie).

Funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

Španielsky zoznam prírodného dedičstva a biodiverzity poskytuje komplexnú databázu a mapy prírodného dedičstva Španielska. Štruktúra typológie krajiny je opísaná na Obr. 8.

L' Horta de Valencia. Incertidumbre para un paisaje cultural ancestral. Categoría: Cultivos herbáceos mediterráneos. Clase: Horticultura al aire libre. Unidad: L' Horta de València. Emilio Iranzo García

Trazado de la acequia de Rascanya. Fuente: ESTEPA.

Pedanía de Benifaig y matriz agrícola. Fuente: Fondo fotográfico de ESTEPA, 2009.

Evolución de la urbanización sobre el espacio agrícola de la Huerta. Fuente: ESTEPA

"Urbanización" de la Huerta. Fuente: Elaboración propia, 2013

Poblamiento disperso (alquerías) y nuevas vías de comunicación. Fuente: Elaboración propia

Obrázok 8. Kompletná typológia krajín Španielska, ktorú vydalo Ministerio de Agricultura, Alimentación y Medio Ambiente v Atlase krajiny Španielska v roku 2014.

^{VI} Autor upravil úryvok, vyňatý z: Hans Renes (2010): "European agricultural landscape history" in: [Pungetti & Kruse Eds. \(2010\): „European Culture Expressed in Agricultural Landscapes – The Eucaland Project Book“.](#) Palombi Editori, Roma, str. 224.

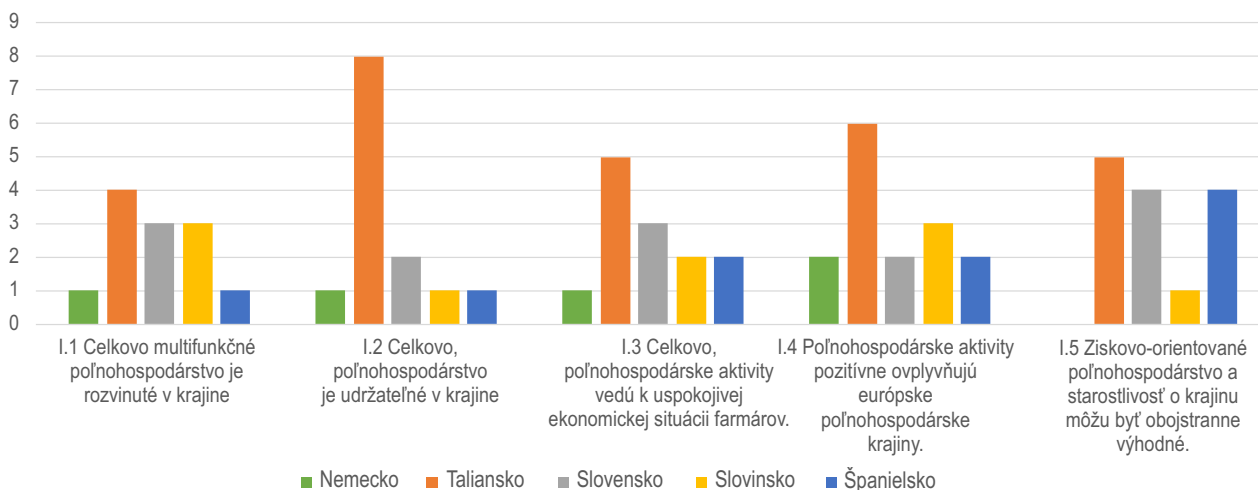
OCHRANA KRAJINNÉHO DEDIČTVA

Multifunkčné a udržateľné poľnohospodárske činnosti prispievajúce k ochrane krajinného dedičstva.

Prírodné a kultúrne hodnoty kultúrnych krajín sú vytvárané historickými krajinnými štruktúrami. Ich hodnota vyplýva predovšetkým z vysokého stupňa biodiverzity a diverzity pôdneho pokryvu, zachovaných tradičných poľnohospodárskych foriem obhospodarovania krajiny a technológií a spoločensky a kultúrne významných historických budov (Štefunková et al. 2011). Význam malých fariem je obmedzený na vidiecke sídla, nakoľko ich produkcia dokáže uspokojiť iba malý trh a slúži väčšinou na vlastnú alebo čiastočne miestnu spotrebu. Multifunkčnosť je jedným zo základných aspektov udržateľného rozvoja. V zásade existujú dva prístupy k analýze multifunkčnosti. Jeden z nich interpretuje multifunkčnosť ako charakteristiku hospodárskej činnosti. Druhý interpretuje multifunkčnosť v zmysle ostatných úloh, ktoré poľnohospodárstvo plní (Bohátová et al., 2016).

Dotazník FEAL (Príloha 2; Obr. 9) čiastočne potvrdzuje, že:

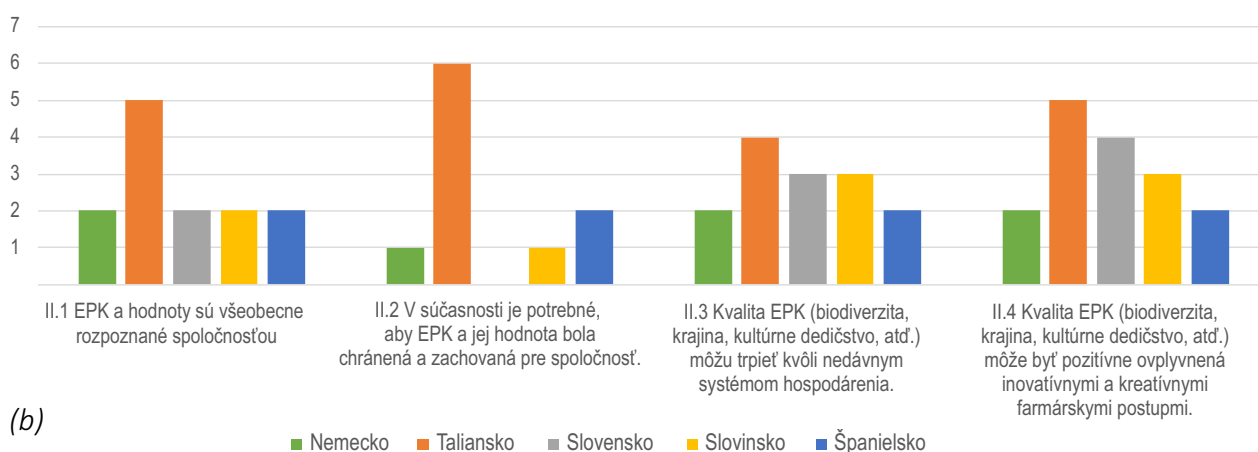
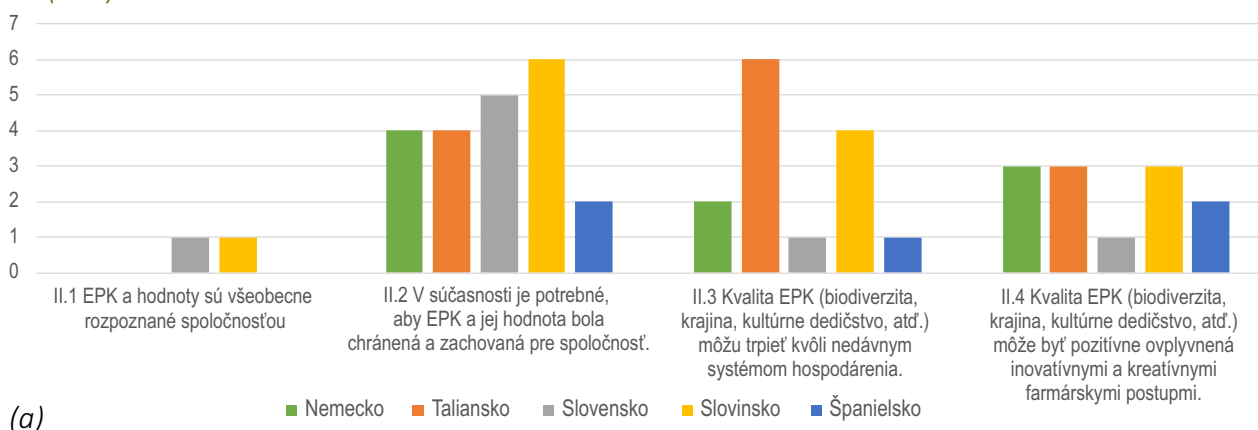
- I.4 „Poľnohospodárstvo má pozitívny vplyv na EPK.“ Na Slovensku väčšina respondentov úplne súhlasila s týmto tvrdením, Nemecko, Taliansko a Slovinsko tiež z väčšej miery súhlasilo. V Taliansku sme zaznamenali aj výrazný podiel neutrálnych odpovedí, zatiaľ čo v Slovinsku druhá polovica opýtaných nesúhlasila.
- I.5 „Vo vzťahu poľnohospodárstva, zameraného na tvorenie zisku a zachovávania/ochrany (zlepšovanie krajiny) možno dosiahnuť stav obojstrannej prospešnosti.“ Väčšina respondentov silne súhlasila s týmto stanoviskom.

Obrázok 9. I. Situácia poľnohospodárstva a farmárstva: súhlas.

Výsledky z dotazníka FEAL (Príloha 2) vo všeobecnosti potvrdili potrebu hodnotenia kvality EPK. Všetci opýtaní súhlasili s potrebou ochrany a zhodnocovania EPK, no úroveň povedomia o EPK bola vnímaná odlišne.

- II.1 „Spoločnosť rešpektuje EPK a jej hodnoty.“ Tu môžeme pozorovať zaujímavý rozdiel medzi súhlasným (Nemecko, Slovensko, Španielsko a Taliansko) a nesúhlasným stanoviskom (Nemecko, Španielsko, Taliansko a Slovinsko). V prípade druhých menovaných väčšina nesúhlasila s týmto tvrdením.
- II.2 „EPK a jej hodnoty by mali byť v súčasnej spoločnosti uchovávané a chránené.“ Toto stanovisko bolo vnímané len súhlasne. Bez výnimky.
- II.3 „Kvalita EPK (biodiverzita, kultúrne bohatstvo, atď.) môže byť narušená vplyvom moderných poľnohospodárskych systémov.“ Aj v prípade tohto tvrdenia s ním všetci respondenti súhlasili (10a).
- II.4 „Kvalita EPK (biodiverzita, kultúrne dedičstvo, atď.) sa môže zlepšiť v dôsledku inovatívnych a kreatívnych poľnohospodárskych koncepcií.“ Väčšina opýtaných súhlasila aj s týmto tvrdením (10b).

Obrázok 10a10b. I. Situácia európskych poľnohospodárskych krajín: úplný súhlas (a)/súhlas (b).

multifunctional Farming for the sustainability of European Agricultural Landscapes

PProjekt č. 2016-1-SK01-KA202-022502

Národné prístupy.

 DE Väčšina poľnohospodárskych produktov putuje na „masový trh“ s cieľom dosiahnuť požadovanú kvalitu za prijateľnú cenu. Toto vytvára konkurenčné prostredie a núti poľnohospodárov produkovať stále nákladovo efektívnejšie. V závislosti od podnikateľského modelu to môže, ale nemusí, mať negatívny vplyv na krajinu. Všeobecne platí, že nemecké špecializované trhy rastú na báze organickej/regionálnej/udržateľnej certifikácie výrobkov. To následne vedie k vyšším výnosom na jednotku produkcie.

Okrem výzvy v podobe dostupnosti prostriedkov (pracovnej sily, pôdy a kapitálu) je najdôležitejším faktorom úspešného poľnohospodárstva aj samotný podnikateľ a jeho konceptualizácia celého poľnohospodárskeho podniku: vynikajúce technické zručnosti, podnikateľská metóda, a dôsledky implementácie. Neistá hospodárska situácia a nízky príjem nemá priaznivý vplyv na podporu udržateľných poľnohospodárskych metód. Je potrebné rozseknúť tento gordický uzol v záujme dosiahnutia stavu, ktorý bude prospešný tak pre poľnohospodárstvo ako aj pre samotnú krajinu. Riešenie pritom nemožno hľadať iba vo vyšších dotáciách, ale najmä v jasných koncepciách poľnohospodárov v ich špecifickom prostredí, a to buď samostatne alebo v kooperácii s inými subjektmi. V mnohých situáciách je zmysluplné, aby sa zainteresované subjekty pretransformovali na podielnikov podniku. Je však potrebné hľadať nové modely, predovšetkým v súvislosti s obrábaním poľnohospodárskej pôdy, ktoré sa často dostáva do konfliktu záujmov s environmentálnymi záležitosťami, ako aj s ekonomickými potrebami. GAK (Gemeinschaftsaufgabe Agarstruktur und Küstenschutz) schvaľuje niekoľko oprávnených opatrení pre dotácie: pestovanie rôznorodých plodín; využívanie rozsiahlych trvalých trávnatých porastov; metódy ekologickej produkcie; zakladanie trávnatých pásov; pestovanie stredne skorého ovocia; opatrenia na prevenciu voči erózii v poľnohospodárstve. Jednotliví poľnohospodári sa angažujú v multifunkčnom poľnohospodárstve, ako aj v iných iniciatívach organizácií, ktoré sa zameriavajú na ochranu životného prostredia a prírody a prispievajú tak k rozvoju multifunkčného poľnohospodárstva v Nemecku.

Najdôležitejšia je existencia životaschopných fariem, prevod poznatkov o krajine do peňažných tokov a vytváranie pridanej hodnoty konvenčným poľnohospodárskym aktivitám. Situácia sa však v krajinách, participujúcich na projekte, líši.

 IT V Taliansku od roku 1985 existuje špeciálny zákon, ktorý sa venuje integrovanému poľnohospodárstvu a riadeniu turizmu, so špecifickým daňovým režimom a financovaním obnovy budov a prístavieb, nádvorí a iných priestorov a ďalších turistických zariadení a služieb. Najnovší zákon č. 96 z 20. februára 2006, integrovaný na regionálnej úrovni, poukazuje na relevantnosť poľnohospodárstva a ako povinnej požiadavky pre uplatňovanie tohto zákona a dôležitosť zachovania vidieckeho dedičstva ako aj tradičných poľnohospodárskych jedál a receptov. Tento zákon do veľkej miery prispel k obnove vlastností vidieka a krajiny. Ďalšie typy služieb z oblasti ubytovania a stravovania, nepriamo viazané na poľnohospodárstvo, sú, podobne ako v iných častiach Európy, vidiecke domy, prázdninové domy, bed & breakfast. Zvyšuje sa aj záujem mladých žien, farmárook, ktoré sa sústreďujú na nové koncepcie udržateľného poľnohospodárstva ako je napríklad organické poľnohospodárstvo, stredomorská strava a používanie alternatívnych energetických zdrojov.

49

Funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

multifunctional Farming for the sustainability of European Agricultural Landscapes

PProjekt č. 2016-1-SK01-KA202-022502

 SK Poľnohospodárske činnosti vytvárajú krajinné hodnoty. Navyše poskytujú ďalšie ekosystémové funkcie, ktoré pozitívne vplyvajú na hydrológiu, požiaru prevenciu, mikroklimu atď. V súčasnosti si udržanie charakteru tradičnej krajiny na Slovensku vyžaduje finančnú podporu. Regióny s nevýhodnými prírodnými podmienkami sú významne podporované formou environmentálnych platieb EÚ. Takýto spôsob dotácií do poľnohospodárstva nepovažujeme za udržateľný, no agroenvironmentálne platby môžu pomôcť v počiatočných fázach oživovania poľnohospodárstva ([Slámová et al., 2016](#)). Projekty, ktoré sa realizovali v rámci PRV 2007-2013, opatrenie 3.1. Diverzifikácia, ako aj nepoľnohospodárske aktivity prispeli k rozvoju ďalších nepoľnohospodárskych činností konečných príjemcov. Väčšina z nich sa zameriava na agroturizmus s cieľom prilákať čo najviac turistov do regiónov Slovenska, vytvoriť nové pracovné miesta a dosiahnuť vyššiu pridanú hodnotu v podobe týchto nepoľnohospodárskych činností. Potvrdilo sa, že tieto ciele sa podarilo naplniť, hoci bolo zaznamenaných niekoľko problémov pri implementácii týchto projektov. Hlavné problémy boli spojené s financovaním projektov a ich administráciou ([Bohatova & Schwarz, 2016](#)). Slovenskí poľnohospodári rozoznávajú charakter krajiny a jej hodnoty a snažia sa pretransformovať svoje poznatky do svojich podnikateľských aktivít aj pri vytváraní nových podnikov.

 SL Aj tu existuje politika stimulov mimo spoločnej poľnohospodárskej politiky alebo PRV ako napríklad projekty cezhraničnej spolupráce a nadnárodnej spolupráce v rámci Interreg, ktorá by mohla podporiť zachovanie poľnohospodárskych krajín a rozvoj multifunkčných poľnohospodárskych postupov, zohľadňujúc svoje priority (biodiverzita, ochrana prírodného a kultúrneho dedičstva, rozvoj malých podnikov a sociálna inklúzia). Avšak takéto podporné opatrenia nemôžu prekonať ľudský faktor. Podľa výsledkov projektu PEGASUS^{VII} je súkromná iniciatíva poľnohospodára slabá a celkovo považovaná za zastaralý model. Individuálny prístup nie je životaschopný, no spolupráca je poznačená nedôverou, nedostatkom lojálnosti a podnikateľských zručností. Zvyšok komunity nedôveruje jednotlivcovi, ktorý v tejto oblasti vyniká. Inovatívni jednotlivci so zmyslom pre podnikanie môžu ostatným ukázať, že existuje udržateľný spôsob hospodárenia, no ochota zaoberať sa týmito spôsobmi je veľmi nízka. To isté platí aj pre ochotu spolupracovať.

 ES Je faktom, že poľnohospodárstvo zaberá v Španielsku 28 % celkového povrchu územia, nakoľko tu existujú isté klimatické problémy, nedostatok vody, neúrodné pôdy a niekoľko horských oblastí. Dôležitým činiteľom je aj fragmentácia, kedy viac ako polovica poľnohospodárskych podnikov je menších ako 5 ha, čo sťažuje rozvoj profesionálneho poľnohospodárstva a vytváranie pracovných príležitostí (60 % práce vykonávajú členovia rodiny). Nedostatok pracovných príležitostí vo vidieckom prostredí podporuje jeho opúšťanie hlavne zo strany mladšej časti populácie, čo výrazne spomaľuje generačnú výmenu v tomto sektore. Fragmentácia fariem, ich malá veľkosť, pozastavenie vyplácania dotácií v rámci SPP pre malých poľnohospodárov a obmedzenie poľnohospodárskeho systému komplikuje zachovanie udržateľnosti na mnohých farmách.

50

Funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

multifunctional Farming for the sustainability of European Agricultural Landscapes

PProjekt č. 2016-1-SK01-KA202-022502

Andalúzsky PRV 2014-2020 (EK, 2017)³ obsahuje opatrenia na podporu multifunkčného a udržateľného poľnohospodárstva v bodoch „Agro-životné prostredie a klíma“ a „Ekologické poľnohospodárstvo“. V rámci nich boli definované aktivity, ktoré sa sústreďujú na vykonávanie činností, prospešných pre životné prostredie, namierených proti riziku opúšťania pôdy, zavedenie výrobných systémov, ktoré umožňujú viac udržateľné využívanie prírodných zdrojov a udržateľný rozvoj genetických zdrojov v poľnohospodárstve, rovnako ako rast a konsolidáciu ekologického sektora.

^{vii} Zdroja viac informácií: http://cordis.europa.eu/project/rcn/91171_en.html

Funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

multifunctional Farming for the sustainability of European Agricultural Landscapes

PProjekt č. 2016-1-SK01-KA202-022502

OČAKÁVANÉ PRÍNOSY PROJEKTU PRE POĽNOHOSPODÁROV

Projekt sa zameriava predovšetkým na rodinných, malých a mladých poľnohospodárov a má za cieľ nasledujúce prínosy:

Zvyšovanie povedomia poľnohospodárov a hospodárskych subjektov o hodnotách krajiny, vylepšovanie ich schopností a znalostí, a riešenie problémov rozvoja európskeho vidieka, týkajúcich sa zámerov európskeho dohovoru o krajine a špecifik kultivácie krajiny v rôznych európskych poľnohospodárskych krajinách.

Výsledky dotazníka (Príloha 2) potvrdili náš predpoklad, že povedomie poľnohospodárov a hospodárskych subjektov o hodnotách krajiny je dôležité pre zlepšovanie obchodu v poľnohospodárskom prostredí. Pokiaľ ide o záväzky, vyplývajúce z európskeho dohovoru o krajine ([RE, 2000](#)), od všetkých členov EÚ sa očakáva zachovávanie rozmanitosti európskych druhov za spoluúčasti verejnosti na rozhodovacích procesoch. Súčasnú európske trendy sa zameriavajú na hodnotovo-významové vlastnosti krajiny a zachovanie týchto vlastností, vyplývajúcich z prírodnej a historickej genézy územia ([Jančura et al., 2010](#)). Z dotazníkového prieskumu (Príloha 2) nie je jasné, či poľnohospodári vedia o hodnotách krajiny, avšak je z neho zrejmý celospoločenský záujem o zachovanie krajinného rázu. Respondenti sa zhodli, že kvalita krajiny by sa zlepšila implementáciou inovatívnych a kreatívnych poľnohospodárskych postupov. Taktiež by si priali zavedenie metodických nástrojov pre pochopenie významu krajinných hodnôt v poľnohospodárskej krajine. Tento projekt má za cieľ vysvetliť zavedenie metodických krokov a výsledkov pomocou prípadových štúdií za účelom uplatnenia vedeckých poznatkov v praxi malých, rodinných a mladých poľnohospodárov.

Poskytnutie nápadov a riešení pre budúce vzdelávacie materiály a objasnenie, ako multifunkčné poľnohospodárstvo, ktoré rešpektuje dedičstvo EPK, môže priniesť prospech pre všetkých.

Poľnohospodári sú každý deň v kontakte s krajinou. Poľnohospodárstvo zahŕňa širokú škálu organizovaných činností na zemi alebo mori, zameraných na výrobu potravín a iných materiálov pre domácu spotrebu alebo na predaj prostredníctvom trhového mechanizmu. Výsledkom je, že má značný vplyv na človeka. Okrem toho ovplyvňuje aj ekológiu a vonkajší vzhľad vidieckeho prostredia, a to do takej miery, že v mnohých krajinách je kultúrna hodnota poľnohospodárskej krajiny rovnaká alebo dokonca ešte vyššia ako jej ekonomický význam ([Jackson, 2013](#)). Rôznorodé činnosti v rámci poľnohospodárskych podnikov a multifunkčného poľnohospodárstva poskytujú poľnohospodárom istú mieru nezávislosti od poľnohospodárskej výroby, ktorá je podmienená predovšetkým prírodnými podmienkami a počasím. Podľa bibliografického prieskumu a výsledkov dotazníka možno tiež povedať, že sa poľnohospodári vo všetkých krajinách každý deň stretávajú s administratívnymi ťažkosťami a neefektívnym marketingom výrobkov. A práve to by mohlo byť hlavnou motiváciou pre vyhľadávanie inovácií bežne používaných poľnohospodárskych postupov, ktoré by poľnohospodárom pomohli zvýšiť hospodársky zisk z ich podnikov.

52

Funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

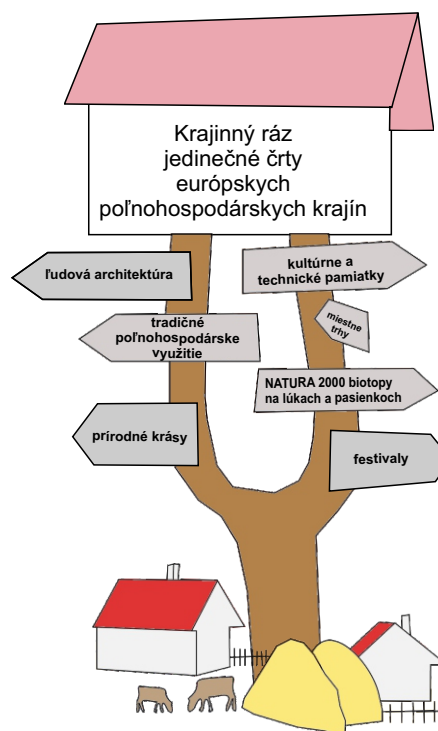
V mnohých regiónoch EÚ však súčasný zdravotný stav poľnohospodárskej krajiny v rámci štátu ako celku nespĺňa kritériá pre optimálne a ekologické využívanie krajiny. Toto konštatovanie platí predovšetkým pre tradičné poľnohospodárske krajiny, kde hlavným problémom je opúšťanie pôdy (Slovensko, Slovinsko, Španielsko). Čakanie na rozhodnutia zákonodarných orgánov ale prináša nenahraditeľnú stratu hodnôt krajiny, následné narušenie ekologických vzťahov a napokon hospodárske straty. Výsledky dotazníka (Príloha 2) demonštrujú, že akákoľvek iniciatíva a poradenské služby vrátane programov odborného vzdelávania sú vítané v záujme pomoci poľnohospodárom lepšie zosúladiť svoje podnikateľské aktivity s komplikovanou legislatívou. Vzdelaní poľnohospodári by vedeli rozpoznať potenciál pre udržateľný rozvoj krajiny a tak by podnikali činnosti, ktoré štát priamo potrebuje a očakáva ich úspešné uplatnenie v obchodných plánoch poľnohospodárov.

Úloha malých, rodinných a mladých poľnohospodárov spočíva v ochrane krajiny diverzifikáciou multifunkčných činností, smerujúcich k zachovaniu krajinného rázu a prírodného, kultúrneho a historického dedičstva poľnohospodárskej krajiny v Európe.

Multifunkčné poľnohospodárstvo je v každej krajine vyvinuté na rôznych úrovniach. Nasledujúce činnosti sú považované za dôležité pre zachovanie krajiny a jej hodnôt:

- Agroturistika, ktorá vznikla z koncepcie ekomúzeí, v tradičnej poľnohospodárskej krajine, kde sa farma/poľnohospodársky podnik stáva bodom záujmu pre turistov a základným prvkom v rozvoji rekreačnej infraštruktúry vidieka;
- Priamy marketing poľnohospodárskych výrobkov, súvisiacich s poľnohospodárstvom, podporovaným komunitou a solidárnym hospodárstvom (spracovanie a priamy predaj poľnohospodárskych výrobkov, samozber, nákupné skupiny);
- Sociálne poľnohospodárstvo vrátane služieb dennej starostlivosti o seniorov, rehabilitácie a starostlivosti o osoby so zdravotným postihnutím, odbornej prípravy a sprostredkovania zamestnania pre znevýhodnené osoby;
- Vzdelávanie (napríklad agro-škôlky, organizovanie kurzov, workshopov, atď.)

Farma by mala spĺňať funkciu bodu záujmu v regionálnom turistickom informačnom systéme, reprezentovať ráz miestnej krajiny, a poskytovať poradenstvo a iné služby (Obr. 11).

Obrázok 11. Význam poľnohospodárskej činnosti malých a rodinných poľnohospodárov pre zachovanie krajinného rázu a budovanie turistického informačného systému.

multifunctional Farming for the sustainability of European Agricultural Landscapes

PProjekt č. 2016-1-SK01-KA202-022502

Okrem toho farma môže byť atraktívnym miestom pre organizovanie remeselníckych dielní a kultúrnych podujatí s ohľadom na miestne tradície a festivaly. Ďalšou zaujímavosťou by mohli byť sprievodcovské služby turistickými náučnými chodníkmi, jazda na koni a podobné aktivity. Osobný sprievodca má možnosť komunikovať priamo s návštevníkmi a turistické aktivity môžu byť obohatené o ďalšie zážitky, spojené s farmárčením alebo ochutnávkou miestnych výrobkov, atď.

Virtuálny sprievodca ako mobilná aplikácia, napojená na webovú stránku farmy, môže sprostredkovať pohľad na krajinu vo forme virtuálnej prehliadky a pripojenie na internet je výhoda, ktorá rozšíri základný informačný balíček. Vytváranie ekomúzeí je ďalší spôsob kombinácie krajinnej identity, tradičných znalostí, dedičstva, zvyšovania povedomia, kulinárskych zážitkov a vzdelania – tak pre poľnohospodárov, ako aj pre návštevníkov. Ekomúzeá dokumentujú osobitosť danej krajiny, reprezentujú jej ráz a stelesňujú ochranu hmotného a nehmotného prírodného, kultúrneho a historického dedičstva krajiny, kultúrnych zariadení a tradícií. Územie je spravované miestnymi obyvateľmi a návštevníci si môžu aktívne vyskúšať tradičné poľnohospodárske postupy.

Obraz krajiny a identické krajinné prvky sa potom v rámci marketingovej stratégie využívajú ako obchodné značky výrobkov, pochádzajúcich z určitého územia. Táto stratégia sa uplatňuje hlavne pri bežných potravinárskych výrobkoch v obchodoch, ďalej počas festivalov alebo na propagáciu regiónov prostredníctvom aktivít cestovného ruchu.

Výsledky z projektu FEAL - dotazník (Príloha 2)

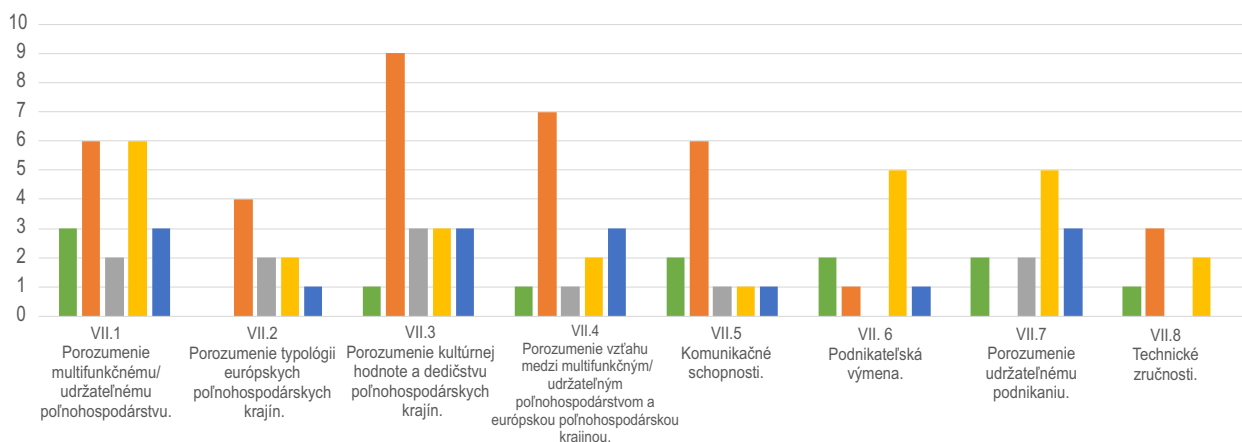
Výsledky hodnotenia toho, aký význam sa prikladá rôznym spôsobilostiam/kvalifikáciám/znalostiam poľnohospodárov, ktorí si chcú vybudovať úspešný poľnohospodársky podnik s ohľadom na zachovanie EPK, sa rôznia (Obr. 12a12b).

- VII.2 „Chápanie typológie EPK.“ Táto spôsobilosť je považovaná buď za veľmi dôležitú alebo dôležitú.
- VII.3 „Chápanie kultúrnych hodnôt a dedičstva EPK.“ Opýtaní ohodnotili túto spôsobilosť buď ako veľmi dôležitú alebo dôležitú, len dvaja respondenti z Nemecka ju považujú za menej dôležitú.
- VII.5 „Komunikačné schopnosti.“ Sú hodnotené buď ako veľmi dôležité alebo dôležité. Na Slovensku ich dvaja opýtaní ohodnotili ako neutrálne.
- VII.6 „Výmena podnikateľských skúseností.“ Je hodnotená buď ako veľmi dôležitá alebo dôležitá schopnosť. Na Slovensku ju dvaja účastníci dotazníku ohodnotili ako menej dôležitú.
- VII.7 „Chápanie konceptu udržateľného podnikania.“ Väčšina respondentov považuje túto spôsobilosť za veľmi dôležitú alebo dôležitú. Traja v Taliansku ju označili za neutrálnu.
- VII.8 „Technické zručnosti.“ Vo všeobecnosti sa považujú za veľmi dôležité alebo dôležité. V Nemecku ich traja opýtaní ohodnotili ako neutrálne.

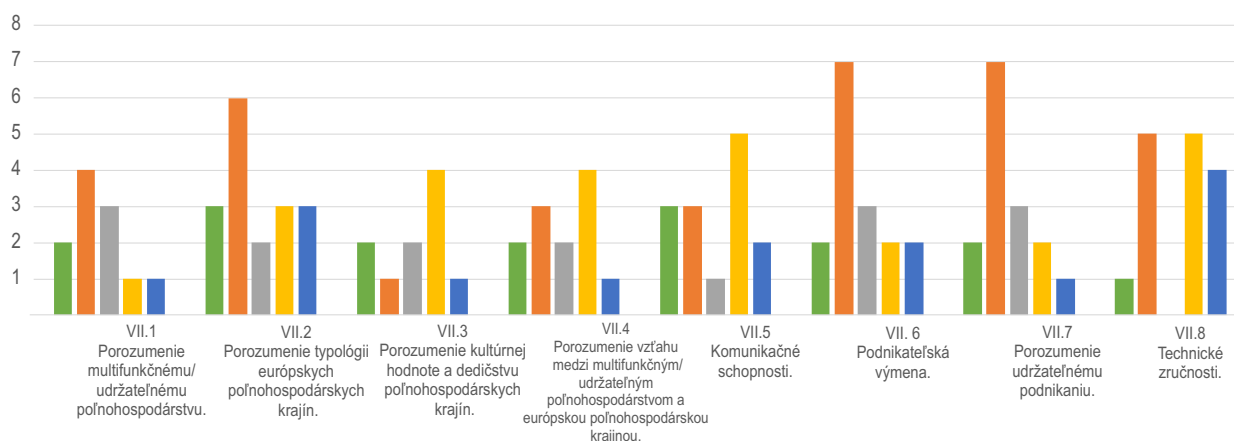

Funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

(a) ■ Nemecko ■ Taliansko ■ Slovensko ■ Slovinsko ■ Španielsko

(b) ■ Nemecko ■ Taliansko ■ Slovensko ■ Slovinsko ■ Španielsko

Obrázok 12a12b. VII. význam rozličných schopností/kvalifikácie/vedomostí pre farmárov, ktorí chcú rozvíjať úspešné poľnohospodárstvo so zachovaním európskej poľnohospodárskej krajiny: veľmi dôležité (a)/ dôležité (b).

Cieľom projektu FEAL je vyplňanie existujúcich medzier a navrhovanie študijných materiálov pre splnenie požiadaviek, formulovaných respondentmi v priebehu prvej fázy projektu.

multifunctional Farming for the sustainability of European Agricultural Landscapes

PProjekt č. 2016-1-SK01-KA202-022502

ZÁVER

Ochrana krajiny je o hľadani nových funkcií v rámci už existujúcich štruktúr a o zachovávaní týchto štruktúr. Výskum historického aspektu vývoja môže poukázať na odolnosť a pružnosť vývoja krajinných štruktúr v priebehu rozličných období a ekonomických systémov. Tradičné poľnohospodárske systémy sa vyvinuli z historických spôsobov využívania krajiny a prispievajú k vytváraniu hodnôt mnohých európskych krajín. Multifunkčnosť poľnohospodárstva, trvalo udržateľné poľnohospodárske podniky a ich vzťah s krajinou predstavujú oveľa širšiu problematiku, ktorá ešte nie je dobre zavedená v ústredných bodoch politiky EÚ, zameraných na rozvoj vidieckych oblastí. Napriek rozdielnym situáciám v jednotlivých štátoch, malí poľnohospodári zohrávajú dôležitú úlohu vo vidieckej spoločnosti, ako aj pri formovaní rozmanitých EPK. Všetky multifunkčné a udržateľné poľnohospodárske činnosti sa v krajine vykonávajú s využitím jej zdrojov, pričom platí, že poľnohospodársky podnik a krajina na seba vzájomne vplyvajú a vzájomne sa obmedzujú. Vlastnosti krajiny v miestnom i širšom meradle môžu poľnohospodára viesť k výberu konkrétneho druhu činnosti. Na rôznorodosť multifunkčných činností majú však oveľa väčší dopad obchodné schopnosti poľnohospodára ako rás samotnej krajiny. Dôležitý je taktiež prenos poznatkov o hodnotách krajiny do obchodných stratégií poľnohospodárskych podnikov (peňažný tok) a začlenenie tzv. pridaných hodnôt do tradičných poľnohospodárskych praktík.

Celková plocha VPP v EÚ pritom v roku 2013 dosiahla 174,6 miliónov hektárov. Vplyvom stabilnej veľkosti VPP v spojení s ubúdajúcim počtom poľnohospodárskych podnikov sa v priemere veľkosť fariem zväčšila. Štruktúra poľnohospodárstva v členských štátoch EÚ závisí od viacerých faktorov ako geológia, topografia, podnebie a prírodné zdroje, ale aj od diverzity politických a ekonomických systémov, regionálnej infraštruktúry a spoločenských zvyklostí. Rozdiely medzi jednotlivými členskými štátmi ohľadne priemernej veľkosti fariem do značnej miery súvisia s typom vlastníctva, keďže v krajinách s vysokým počtom malých fariem sú tieto farmy zväčša polosamosobiteľské rodinné podniky, zatiaľ čo veľké farmy sú akciovými spoločnosťami, spoločnosťami s ručením obmedzeným, družstvami alebo podnikmi, vlastnenými inou firmou.

Podľa údajov Eurostatu ([EK, 2016](#))² sú takmer tri štvrtiny fariem v EÚ, ktoré sú z ekonomického hľadiska veľmi malé, samozásobiteľské. Malé farmy boli vždy základným kameňom poľnohospodárskych aktivít Európskej únie, lebo podporujú zamestnanosť vo vidieckych oblastiach a môžu do značnej miery prispieť k celkovému rozvoju územia a sociálnych, kultúrnych a environmentálnych služieb. Podľa zistení správy vedie mnoho majiteľov malých fariem každodenný boj o prežitie. Vo všeobecnosti sa malí a mladí poľnohospodári stretávajú s týmito prekážkami:

- nedostatočný kapitál, vzdelanie a nedostatok príležitostí odbornej prípravy;
- slabá finančná podpora pre malé farmy v porovnaní s veľkými kapitálovo náročnými farmami;
- problémy s prenájmom pozemkov (nedoriešené vlastnícke vzťahy / veľké farmy majú dlhodobé nájomné zmluvy na pozemky)
- komplikovaný potravinový marketing;
- nepostačujúca a komplikovaná legislatíva;
- nezavedené sociálne dávky v niektorých krajinách.

56

Funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

multifunctional Farming for the sustainability of European Agricultural Landscapes

PProjekt č. 2016-1-SK01-KA202-022502

Očakáva sa, že tendencie Európskej únie k otvorenejšej svetovej ekonomike, ktoré výrazne presadzuje Svetová obchodná organizácia a veľkí neeurópski exportéri, povedú k postupnému zrušeniu poľnohospodárskych dotácií. Neistá hospodárska situácia a nízky príjem nemajú priaznivý vplyv na podporu udržateľných poľnohospodárskych metód. Je potrebné rozseknúť tento gordický uzol v záujme dosiahnutia stavu, ktorý bude prospešný tak pre poľnohospodárstvo, ako aj pre samotnú krajinu. Riešenie pritom nemožno hľadať iba vo vyšších dotáciách, ale najmä v jasných koncepciách poľnohospodárov v ich špecifickom prostredí, a to buď samostatne alebo v kooperácii s inými subjektmi. V mnohých situáciách je zmysluplné, aby sa zainteresované subjekty pretransformovali na podielnikov podniku. Je však potrebné hľadať nové modely, predovšetkým v súvislosti s obrábaním poľnohospodárskej pôdy, ktoré sa často dostáva do konfliktu záujmov s environmentálnymi záležitosťami, ako aj s ekonomickými potrebami.

V súčasnosti neexistuje žiadna ustálená celoeurópska definícia, určujúca, aká je to „malá“ a „veľká“ farma. Okrem toho neexistuje ani celoeurópska definícia, ktorá by jasne vytýčila rozdiel medzi malou farmou a domácnosťou, ktorá produkuje potraviny pre svoju vlastnú spotrebu a preto nie je považovaná za ekonomickú jednotku. Vnútroštátne zákony a predpisy však takéto definície obsahujú. Za zmienku stojí aj fakt, že doposiaľ neboli stanovené prahové hodnoty, jasne odlišujúce samozásobiteľské domácnosti. Zavedené sú len dve hlavné kritériá na vymedzenie veľkosti poľnohospodárskeho podniku: jedno je založené na klasifikácii poľnohospodárskych podnikov z ekonomického hľadiska na základe ich štandardnej produkcie, zatiaľ čo druhé na veľkosti využívanej poľnohospodárskej plochy. Taliansko je najlepším príkladom vhodne navrhutej legislatívy pre malých a rodinných poľnohospodárov, ktorí zachovávajú historickú krajinu do najväčšej miery spomedzi všetkých krajín, zapojených do tohto projektu. Na druhej strane však nepriaznivá situácia v legislatíve východoeurópskych krajín negatívne ovplyvňuje každodenné činnosti malých, rodinných a mladých poľnohospodárov ako aj proces predkladania žiadostí o finančnú podporu je pre bežných poľnohospodárov príliš zložitý.

Veľké geografické rozdiely a komplexný sled historických udalostí mali za následok obrovské množstvo miestnych a regionálnych krajinných typov so špecifickými charakteristikami. Systematický prístup predstavil [Meeus et al. \(1990\)](#) vo svojej klasifikácii európskych krajín. Hoci je veľmi ťažké nezovšeobecňovať v syntetickej publikácii, ktorá podáva opis celej Európy, takéto zovšeobecnienia vedú k vynechávaniu najcharakteristickejších historických prvkov krajiny, ktoré sú výsledkom vývoja daného miesta či regiónu. V rámci Európy sa používa toto rozdelenie hlavných typov krajiny – stará „bocage“ krajina hájov; krajina otvorených polí; lineárne osídlenie; stredomorské krajiny; hory („montagnes“) a vrchoviny. Existuje návrh na ujednotenie rozdelenia typov poľnohospodárskej krajiny na národných úrovniach s databázou európskych typov, ktorá bola vyvinutá v rámci projektu EUCALAND ([Pungetti & Kruse, Eds., 2010](#)). V súčasnosti obsahuje 44 typov a stále sa aktualizuje. Doplňujúce informácie o krajinnej pokrývke v regionálnom meradle sú uvedené v mapách projektu Corine Land Cover (44 kategórií krajinných pokrývok). Z národného hľadiska sa na Slovensku uplatňujú typológie, zamerané na tradičné využívanie krajiny a historické štruktúry v

57

Funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

multifunctional Farming for the sustainability of European Agricultural Landscapes

PProjekt č. 2016-1-SK01-KA202-022502

poľnohospodárskej krajine, Nemecko využíva typológiu vychádzajúcu primárne z klasifikácie Corine Land Cover, keďže tam žiadna iná konkrétna typológia historických krajín neexistuje. Španielska typológia zahŕňa súčasné i historické aspekty využívania krajiny a patrí k najkomplexnejším krajinným typológiám v Európe. Krajinné typy Slovinska odrážajú celé spektrum okolitých podmienok, geoklimatický stupeň a taktiež mieru využívania krajiny, ktorá sa vizuálne premieta do krajinného rázu. V Taliansku je to zase historická vidiecka krajina od severu až na juh, s dôrazom na historické a kultúrne hodnoty, pretrvávajúce od staroveku. Súčasný európske trendy sa zameriavajú na hodnotovo-významové vlastnosti krajiny a zachovanie týchto vlastností, vyplývajúcich z prírodnej a historickej genézy územia. Všetci respondenti prieskumu sa zhodli na tom, že ochrana a zhodnocovanie EPK by mali byť kľúčovými prioritami. Súčasná situácia v aplikovanom výskume krajinných hodnôt a ich implementácia do poľnohospodárskych postupov je neprijateľná. Väčšina metód, opisujúcich proces hodnotenia krajinného rázu, je určená najmä pre odborníkov, zjednodušené verzie pre verejnosť nie sú k dispozícii. Okrem toho neexistujú žiadne európske klasifikácie a prístupy, ktoré by pomohli poľnohospodárom a mladým podnikateľom dozvedieť sa o histórii, vlastnostiach a význame EPK. Preto by mal tento projekt slúžiť ako vzdelávací nástroj, pomocou ktorého by sa dali aplikovať poznatky o krajinných hodnotách v rôznych typoch krajiny do každodenných poľnohospodárskych činností na príklade prípadových štúdií.

Prieskum v rámci projektu FEAL zdôrazňuje prístup „zdola nahor“ od malých, rodinných a mladých poľnohospodárov a územné plánovanie, ktoré môže v budúcnosti zohrávať veľmi dôležitú rolu v rozhodovacích procesoch pri ochrane krajinných typov. Pomoc mimovládnych organizácií, ktoré zabezpečujú prenos informácií medzi štátnymi orgánmi, hospodárskymi subjektmi, odborníkmi a poľnohospodármi, je však nespochybniteľná vo všetkých krajinách, zúčastnených na projekte.

Cieľová skupina mladých poľnohospodárov je potencionálne najvhodnejšia skupina pre používanie e-learningových materiálov s cieľom ich postupného uplatňovania v praxi a v nových poľnohospodárskych obchodných stratégiách. Vo všeobecnosti však online programy odborného vzdelávania a prípravy pre farmárov nie sú veľmi bežné. Platí to najmä o vzdelávaní, zameranom na praktické využitie poznatkov o krajinných hodnotách v multifunkčnom poľnohospodárstve. Tieto služby zvyčajne poskytujú na národnej úrovni poľnohospodárske komory a ministerstvá poľnohospodárstva. Tieto inštitúcie sú však pre mnohých poľnohospodárov veľmi vzdialené, a z toho dôvodu sa do popredia dostávajú internetové vzdelávacie portály, ktoré často prevádzkujú mimovládne organizácie. Spoločenský dopyt po OVP programoch a potreba venovať sa otázkam kvality krajiny vytvára priestor pre využitie výstupov tohto projektu v budúcich kurzoch odborného vzdelávania.

Zvýšenie povedomia farmárov, ako aj ostatných zainteresovaných subjektov, zvýšia nielen celkovú kvalitu krajiny, ale prinesú aj nezanedbateľnú pridanú hodnotu. Na základe medzinárodnej výmeny osvedčených postupov by sa mali výstupy tohto projektu stať základným vzdelávacím materiálom pre budúce kurzy OVP, ktoré budú prebiehať podľa pravidiel európskeho rámca EQAVET, zabezpečujúceho kvalitu poskytovaného vzdelania.

Funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

multifunctional Farming for the sustainability of European Agricultural Landscapes

Projekt č. 2016-1-SK01-KA202-022502

Literatúra

- [Agnoletti, M. \(Ed.\) \(2013\). Italian Historical Rural Landscapes. Cultural Values for the Environment and Rural Development. The Netherlands, Springer Dordrecht.](#)
- [Agnoletti, M. \(2014\). Rural Landscape, Nature Conservation and Culture: Some Notes on Research Trends and Management Approaches from a \(Southern\) European Perspective. Landscape and Urban Planning, 126, 6673.](#)
- [Agroinštitút Nitra, štátny podnik. \(2017\). Virtuálne vzdelávacie prostredie. Získané z <http://www.agroinstitut.sk/vle/>](#)
- [Astill, G. & W. Davies \(1997\). A Breton landscape. London / Bristol, PA, UCL Press.](#)
- [Antoine, A. \(2002\). Le paysage de l'historien; archéologie des bocages de l'ouest de la France à l'époque moderne. Rennes, Presses Universitaires de Rennes.](#)
- [Bartlett, R. \(1994\). The making of Europe: conquest, colonization and cultural change 950-1350. London: Penguin.](#)
- [Bezák, P., Izakovičková, Z., Miklós, L., Moyzeová, M., Špulerová, J., Moyses, M., Kočický, D., Petrovič, F., Boltžiar, M., Hreško, J., Hrnčiarová, T., Šatalová, B., Lieskovský, J., Lehotský, M., Štefunková, D., Dobrovodská, M., Baránková, Z., Gajdoš, P., David, S., Halada, L. & Oszlányi, J. \(2010\). The Representative Landscape Types of Slovakia. Bratislava, Institute of Landscape Ecology SAS.](#)
- [Bezák, P. & Mitchley, J. \(2014\). Drivers of change in mountain farming in Slovakia: from socialist collectivisation to the Common Agricultural Policy. Regional Environmental Change, 14 \(4\), 1343-1356.](#)
- [Bohátová, Z. & Schwarz, P. 2016. Evaluation of support for non-agricultural activities in Slovakia in the period 2007-2013 through the Rural Development Programme 2007-2013. Journal of Central European Agriculture, 17\(2\), 467-476.](#)
- [Bohátová, Z., Schwarcz, P., Schwarczová, L., Bandlerová, A., & Tlčík, V. \(2016\). Multifunctionality Interactions and Implications: The Case of the Podkylava Village \(Western Slovakia\). European Countryside, 8\(2\), 147-159.](#)
- [Brandt, J., Tress B. & Tress G. \(Eds.\) \(October, 2000\). Multifunctional Landscapes: Interdisciplinary Approaches to Landscape Research and Management". – Conference material. Conference on "Multifunctional landscapes", Centre for Landscape Research, Roskilde. Získané z <https://fr.scribd.com/document/183454032/Introduction-to-the-Theoretical-Foundations-of-Multifunctional-Landscapes-and-Their-Application-in-Transdisciplinary-Landscape-Ecology>](#)
- [Brown, G.G. & Fagerholm, N. \(2015\). "Empirical PPGIS/PGIS mapping of ecosystem services: A review and evaluation. Ecosystem Services, 13, 119-133.](#)
- [Chrastinová, Z., Stanková, M. & Belešová, S. \(2013\). Small and family farms in Slovakia and EU-Countries. Ekonomika poľnohospodárstva, XIII.4, 53-68.](#)
- [Conant, R.T., Easter, M., Paustian, K., Swan, A. & Williams, S. \(2007\). Impacts of periodic tillage on soil C stocks: a synthesis. Soil & Tillage Research, 95, 1-10.](#)
- [Európska Environmentálna Agentúra \(EEA\). \(2016\). The Common International Classification of Ecosystem Services \(CICES\) Version 4.3. Získané z <http://www.cices.eu>](#)
- [Európska Komisia \(EK\). \(2012\). Agriculture the way towards sustainability and inclusiveness" \(European Commission side event at the Rio+20 Conference\). Získané z \[https://ec.europa.eu/agriculture/events/rio-side-event_en\]\(https://ec.europa.eu/agriculture/events/rio-side-event_en\)](#)
- [Európska Komisia \(EK\). \(2013\). Rural development statistics by urban-rural typology. Získané z \[http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Rural_development_statistics_by_urban-rural_typology\]\(http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Rural_development_statistics_by_urban-rural_typology\)](#)
- [Európska Komisia \(EK\). \(2015\). NUTS - Nomenclature of territorial units for statistics. Získané z <http://ec.europa.eu/eurostat/web/nuts>](#)
- [Európska Komisia \(EK\). \(2016\)¹. Agriculture statistics at regional level. Získané z](#)

Funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

multifunctional Farming for the sustainability of European Agricultural Landscapes

Projekt č. 2016-1-SK01-KA202-022502

http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Agriculture_statistics_at_regional_level#Agricultural_land_use

- Európska Komisia (EK). (2016)². Farm structure statistics. Získané z http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Farm_structure_statistics
- Európska Komisia (EK). (2016)³. Small and large farms in the EU- statistics from the farm structure survey. Získané z http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Small_and_large_farms_in_the_EU_statistics_from_the_farm_structure_survey
- Európska Komisia (EK). (2016)⁴. Slovakia, Common Agricultural Policy (CAP) in your Country. Získané z https://ec.europa.eu/agriculture/sites/agriculture/files/cap-in-your-country/pdf/sk_en.pdf
- Európska Komisia (EK). (2017)¹. Factsheet on 2014-2020 Rural Development Programme for Slovakia. Získané z http://ec.europa.eu/agriculture/rural-development-2014-2020/country-files_sk
- Európska Komisia (EK). (2017)². Factsheet on 2014-2020 Rural Development Programme for Slovenia. Získané z https://ec.europa.eu/agriculture/sites/agriculture/files/rural-development-2014-2020/country-files/si/factsheet_en.pdf
- Európska Komisia (EK). (2017)³. Factsheet on 2014-2020 Rural Development Programme for Spain. Získané z https://ec.europa.eu/agriculture/rural-development-2014-2020/country-files/es_en
- Európska Komisia (EK). (2017)⁴. EU quality logos. Získané z https://ec.europa.eu/agriculture/quality/schemes_en
- Emanuelsson, U. (2009). The rural landscapes of Europe; how man has shaped European nature. Stockholm, Formas.
- Englund, O., Berndes, G. & Cederberg, C. (2017). Review How to analyse ecosystem services in landscapes- A systematic review. *Ecological Indicators*, 73, 492504.
- GIS3W, 2017. SDI e GIS Open Source. Studio e realizzazione di Sistemi Informativi Geografici completamente Open Source. Získané z <http://gis3w.it>; <http://partecipazionepprfvg.gis3w.it/#8/46.155/12.003>
- Gharadjedaghi, B., Heimann, R., Lenz, K., Martin, C., Pieper, V., Schulz, A., Vahabzadeh, A., Finck, P. & Riecken, U. (2004). Verbreitung und Gefährdung schutzwürdiger Landschaften in Deutschland. *Natur und Landschaft*, 79 (2), 71-81.
- Grove, A.T. & Rackham, O. (2001). The nature of Mediterranean Europe; an ecological history. New Haven / London, Yale UP.
- Holland, J.M. (2004). The environmental consequences of adopting conservation tillage in Europe: reviewing the evidence. *Agriculture, Ecosystems & Environment*, 103, 1-25.
- Italian Institute of Statics (ISTAT). (2010). Agricultural census. Získané z <http://www.istat.it/en/agricultural-census>
- Jackson, P. (2013). Food Words: Essays in Culinary Culture. London, Bloomsbury Academic.
- Jančura, P., Bohálová, I., Slámová, M. & Mišíková P. (2010). Method of identification and assessment of characteristic landscape appearance. *Bulletin of the Ministry of Environment of Slovak Republic*, 18 (1b), 2-51.
- Klijn, J.A., Bethe, F., Wijermans, M. & Ypma, K.W. (1999). Landscape assessment method at a European level; a case study of polder landscapes. Wageningen: SC-DLO (Report 173). Získané z <http://library.wur.nl/WebQuery/wurpubs/311221>
- Košice Region Tourism. (2017). New mobile application - Košice Region. Získané z <http://kosiceregion.com/en/news/new-mobile-application-kosice-region>
- Kruse, A. & Pungetti, G. (2007). Eucaland, European culture expressed in Agricultural Landscape. *European spatial planning and landscape*, 88, 219-222.
- Kruse, A., Centeri, C., Renes, H., Roth, M., Printsman, A., Palang, H., Jordá, L.B. Velarde, M.D. & Kruckenberg, H. (2010). Glossary on Agricultural Landscapes. *Tájökológiai Lapok, Special Issue*, 99-127.

Funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

multifunctional Farming for the sustainability of European Agricultural Landscapes

Projekt č. 2016-1-SK01-KA202-022502

- Kruse, A., Roth, M. Raap, E. & Strasser P. (2011). Inventories of European Agricultural landscapes as basis for planning and acting in the political scope. In M. Dobrovodská, Špulerová, J., Štefunková D. (Eds.), Research and management of the historical agricultural landscape (pp. 179-201). Bratislava: Slovak Academy of Sciences.
- [Kruse, A. & Roth, M. \(2013\). Landscape inventories as means to understand landscape change- A summary of the special EUCALAND session at the 25th PECSRL conference. Tájökológiai Lapok, 11 \(1\), 193-195.](#)
- [Lahmar, R. \(2010\). Adoption of conservation agriculture in Europe lessons of the KASSA project. Land Use Policy, 27, 4-10.](#)
- Lebeau, R. (1969). Les grands types de structures agraires dans le monde. Masson, Paris.
- [Lovell, S.T., DeSantis, S., Nathan, C.A., Olson, M.B., Mendez, V.E., Kominami, H.C., Erickson, D.L., Morris, K.S. & Morris, W.B. \(2010\). Integrating Agroecology and Landscape Multifunctionality in Vermont: An Evolving Framework to Evaluate the Design of Agroecosystems. Agricultural Systems, 103, 327-341.](#)
- Marušič, J., Ogrin, D., Jančič, M. & Bartol, B. (1998). Metodološke osnove : [uvodni zvezek], (Regionalna razdelitev krajinskih tipov v Sloveniji). Ljubljana, Ministrstvo za okolje in prostor RS, Urad RS za prostorsko planiranje.
- [Mata Olmo, R. & Sanz Herráiz, C. \(Eds.\) \(2004\). Atlas de los Paisajes de España. Madrid: Ministerio de Agricultura, Alimentación y Medio Ambiente, Centro de Publicaciones D.L.](#)
- [McKall, M. K. & Minang P. A. \(2005\). Assessing participatory GIS for community-based natural resource management: claiming community forests in Cameroon. The Geographical Journal, 171\(4\), 340-356.](#)
- [Meeus, J.H.A. & Wijermans, M.P. & Vroom, M.J. \(1990\). Agricultural landscapes in Europe and their transformation. Landscape and Urban Planning, 18, 289-352.](#)
- [Meeus, J.H.A. \(1995\). Pan-European Landscapes. Landscape and Urban Planning, 31 \(1-3\), 57-79.](#)
- [Miklós, L. & Hrnčiarová, T. \(Eds.\) \(2002\). Landscape Atlas of the Slovak Republic. Bratislava, MŽP SR, Banská Bystrica: SAŽP.](#)
- [Ministry of Agricultural Food and Forestry Policies, Laboratory for Landscape and Cultural Heritage & University of Florence. \(2016\). National Register of Historical Rural Landscapes. Získané z <http://landscapeunifi.it/en/national-register-of-historical-rural-landscapes>](#)
- [Millennium Ecosystem Assessment. \(2003\): People and Ecosystems: A Framework for Assessment and Action. Washington D.C.: Island Press. Získané z <http://www.millenniumassessment.org/en/index.aspx>](#)
- [Ministerstvo pôdohospodárstva a rozvoja vidieka Slovenskej Republiky. \(2016\). Report on Agriculture and Food Sector in the Slovak Republic 2015 \(Green Report\). Získané z <http://www.mpsr.sk/en/index.php?navID=16>](#)
- [Nassauer, J.I., & Opdam P. \(2008\). Design in Science: Extending the Landscape Ecology Paradigm. Landscape Ecology, 23, 633-644.](#)
- [Nienhuis, P. H. \(2008\). Environmental History of the Rhine-Meuse Delta. Netherlands, Springer.](#)
- [Organization for Cooperation and Economic Development \(OECD\). \(2001\). Multifunctionality Towards An Analytical Framework. Získané z <https://www.oecd.org/tad/agricultural-policies/40782727.pdf>](#)
- [Pisante, M. \(2007\). Agricoltura Blu. La via italiana dell'agricoltura conservativa. Principi, tecnologie e metodi per una produzione sostenibile. Bologna, Ed. Edagricole.](#)
- [Plieninger, T. \(2004\). Built to last? The continuity of holm oak \(quercus ilex\) regeneration in a traditional agroforestry system in Spain. In: W. Konold, A. Reinbolz & A. Yasui \(Eds.\), Weidewälder, Wytweiden, Wässerwiesen traditionelle Kulturlandschaft in Europa \(pp. 5-62\). Freiburg: Culterra, Schriftenreihe des Instituts für Landespflege der Albert-Ludwigs-Universität Freiburg 39.](#)
- [Pôdohospodárska platobná agentúra \(PPA\) Slovenskej Republiky. \(2015\). Rural Development Programme \(RDP\) 2014 2020. Získané z <http://www.apa.sk/download/8588>](#)
- [Pungetti, A. & Kruse A. \(Eds.\) \(2010\). European Culture Expressed in Agricultural Landscapes. Perspectives from Eucaland Project. Roma, Palombi Editori.](#)

Funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

multifunctional Farming for the sustainability of European Agricultural Landscapes

Projekt č. 2016-1-SK01-KA202-022502

- Rada Európy (RE). (2000). The European Landscape Convention, ETS No. 176. Získané z <http://www.coe.int/t/dg4/cultureheritage/heritage/Landscape>
- Ranganathan, J., Bennett, K., Raudsepp-Hearne, C., Lucas, N., Irwin, F., Zurek, Mash, N. & West, P. (2008). *Ecosystem Services. A Guide for Decision Makers*. World Resource Institute. Získané z <http://www.wri.org/publication/ecosystem-services>
- Renes, H. & Paul, L. (2004). *Landbouw en cultuurlandschappen*. In: B. de Pater, T. Béneker & W. Buunk (Eds.), *Europa: ruimtelijke samenhang en verscheidenheid in de Europese Unie* (pp. 69-92). Assen: Van Gorcum.
- Renes, H. (2010). *European agricultural landscapes: main types and forces behind them*. In G. Pungetti & A. Kruse (Eds.), *European Culture Expressed in Agricultural Landscapes*. (pp. 76-82). Rome, Palombi Editori.
- Renes, H. (2013). *Europäischer Vergleich methodischer Ansätze z zur Erforschung der historischen Kulturlandschaft – ein Überblick*. *Berichte. Geographie und Landeskunde*, 87 (3), 215-231.
- Sereni, E. (1961). *Storia del Paesaggio Agrario Italiano*. Roma- Bari, Editori Laterza.
- Slámová, M., Jančura, P. & Daniš, D. (2013). *Methods of Historical Landscape Structures Identification and Implementation into Landscape Studies*. *Ekológia (Bratislava)*, 32 (3), 267-276.
- Slámová, M., Jančura, P., Fabriciusová, V., Beláček B., Zrníková, K. & Pridavková, Z. (2016): *Traditional Agricultural Practices, Land Cover Diversity and Biodiversity in the Southern Podpolanie Region*. In M. Agnoletti & F. Emanuelli (Eds.), *Biocultural Diversity in Europe*. *Environmental History* 5 (pp. 247-268). Springer International Publishing Switzerland.
- Slámová, M., Krčmářová, J., Hronček, P. & Kaštierová, M. (2017). *Environmental factors influencing the distribution of agricultural terraces: Case study of Horný Tisovník, Slovakia*. *Moravian Geographical Reports*, 25 (1) 34-45.
- Smith, C.T. (1967). *An historical geography of Western Europe before 1800*. London, Longmans.
- Speelman, E.N., Garcia-Barrrios L.E., Groot J.C.J, & Tiftonell P. (2013). *Gaming for Smallholder Participation in the Design of More Sustainable Agricultural Landscapes*. *Agricultural Systems*, 126, 62-75.
- Špulerová, J. & Petrovič, F. (2011). *Historical Agricultural Landscape as a Subject of Landscape Ecology Research*. *Hrvatski Geografski Glasnik*, 73(2), 155-163.
- Špulerová, J. & Štefunková D. (Eds.). (2009). *Handbook for Mapping of Historical Structures of Agricultural Landscape*. Získané z <http://www.uke.sav.sk/hspk/typizacia/metodikaSK1.pdf>
- Štefunková, D., Dobrovodská, M., Kanka, R., Krnáčová, Z., Bezák, P., Boltžiar, M., David, S., Dramstad, W., Ďugová, O., Fjellstad, W., Gajdoš P., Halada, L., Hreško, J., Izakovičová, Z., Kalivoda, H., Kalivodová, E., Kenderessy, P., Krištín, A., Majzlan, O., Moyzeová, M., Petrovič, F., Stašiov, S., Šteffek, J. & Vagačová, M. (2011). *Attractiveness of the Carpathian landscape, focusing on the historical agrarian structures and biodiversity*. Bratislava, UKE SAV.
- Thirsk, J. (1997). *Alternative agriculture; a history from the Black Death to the present day*. Oxford, Oxford UP.
- Trewavas, A. (2004). *A critical assessment of organic farming-and-food assertions with particular respect to the UK and the potential environmental benefits of no-till agriculture*. *Crop Protection*, 23 (9), 757-781.
- UNESCO CBD Joint Program between biological and cultural diversity. (2014, 11.04.). *Florence Declaration on the Links Between Biological and Cultural Diversity (Florence)*. Získané z <http://landscapeunifi.it/images/pdf/UNESCO-CBD JP Florence Declaration.pdf>
- United Nations Organisations (1992). *United Nations Framework Convention on Climate Change*. Získané z <https://unfccc.int/resource/docs/convkp/conveng.pdf>
- Vláda Slovenskej Republiky. (2016, 17.06.). *Manifesto of the Government of the Slovak Republic*. Získané z <http://www.vlada.gov.sk/manifesto-of-the-government/>
- Weltin, M., Zasada, I., Franke, Ch., Piorr, A., Raggi, M. & Viaggi, D. (2017). *Analysing behavioural differences of farm households: An example of income diversification strategies based on European farm survey data*. *Land Use Policy*, 62, 162-174.

Funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

multifunctional Farming for the sustainability of European Agricultural Landscapes

Projekt č. 2016-1-SK01-KA202-022502

- [Zentner, R.P., Lafond, G.P., Derksenc, D.A., Nagyd, C.N., Walla, D.D. & Mayb, W.E. \(2004\). Effects of tillage method and crop rotation on non-renewable energy use efficiency for a thin Black Chernozem in the Canadian Prairies. Soil & Tillage Research, 77, 21252136.](#)
- [Zimmermann, R.C. \(2006\). Recording rural landscapes and their cultural associations: some initial results and impressions. Environmental Science & Policy, 9, 360-369.](#)

Zákony

- [Odporúčanie Komisie zo 6. mája 2003 týkajúce sa definície mikropodnikov, malých a stredných podnikov \(2003\) \(2003/361 / ES\) \(oznámené pod číslom K \(2003\)1422; OJ L 124, 20.5.2003\) 20.5.2003\) Získané z <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2003:124:0036:0041:en:PDF> \(Európa\)](#)
- [Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady \(EÚ\) č. 1305/2013 zo 17. decembra 2013 o podpore rozvoja vidieka prostredníctvom Európskeho poľnohospodárskeho fondu pre rozvoj vidieka \(EPFRV\) a o zrušení nariadenia Rady \(ES\) č. 1698/2005. Získané z <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32013R1305> \(Európa\)](#)
- [Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady \(EÚ\) č. 1151/2012 z 21. novembra 2012 o systémoch kvality pre poľnohospodárske výrobky a potraviny. Získané z <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/TXT/?uri=CELEX:32012R1151> \(Európa\)](#)
- [Nariadenie Rady \(ES\) č. 1698/2005 z 20. septembra 2005 o podpore rozvoja vidieka prostredníctvom Európskeho poľnohospodárskeho fondu pre rozvoj vidieka \(EPFRV\). Získané z <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=URISERV%3A160032> \(Európa\)](#)
- [Regulation \(EC\) No 852/2004 of the European Parliament and of the Council of 29 April 2004 on the hygiene of foodstuffs. Získané z <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32004R0852> \(Európa\)](#)
- [Regulation \(EC\) No 853/2004 of the European Parliament and of the Council of 29 April 2004 laying down specific hygiene rules for food of animal origin. Získané z \[http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32004R0853R\\(01\\)\]\(http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32004R0853R\(01\)\) \(Európa\)](#)
- [Zákon o súkromnom podnikaní občanov, č. 105/1990 Zb. \(1990\). Získané z <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/1990/105/19920310> \(Slovensko\)](#)
- [Agriturizmus. Zákon č. 730, z 5. decembra 1985, Gazzetta Ufficiale, č. 295 \(16.12.1985\). Získané z \[http://www.edizionieuropee.it/LAW/HTML/89/zn96_02_019.html\]\(http://www.edizionieuropee.it/LAW/HTML/89/zn96_02_019.html\) \(Taliansko\)](#)
- [Nariadenie č. 96/2006 zo 17 júla 2006 regulujúce s turizmom spojené profesie v Castile-La Mancha. \(Taliansko\)](#)
- [Zákon o Dehesa. Zákon č. 7/2010 zo 14. júla. Vláda Andalúzie. Získané z <http://www.juntadeandalucia.es/boja/2010/144/1> \(Španielsko\).](#)
- [Zákon o prírodnom dedičstve a biodiverzite č. 42/2007 z 13. decembra 2007. Získané z <https://www.boe.es/buscar/doc.php?id=BOE-A-2007-21490> \(Španielsko\)](#)
- [Nariadenie č. 20/2002, z 29. januára 2002, O turizme vo vidieckom prostredí a aktívnom turizme. Získané z <http://www.juntadeandalucia.es/boja/2002/14/1> \(Španielsko\)](#)
- [Zákon o ochrane kultúrneho dedičstva \(ZVKD-1\) \(2008\), Zbierka zákonov Slovenskej Republiky č.16/2008 z 15. februára 2008. Získané z <https://www.uradni-list.si/glasilo-uradni-list-rs/vsebina/84972> \(Slovinsko\)](#)

Funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

multifunctional Farming for the sustainability of European Agricultural Landscapes

Projekt č. 2016-1-SK01-KA202-022502

Web linky o typológiách poľnohospodárskych krajín, katalógoch a datasetoch (jún 2017)

Online mapy: typológie krajiny na národnej úrovni

Európa

<http://www.eea.europa.eu/data-and-maps>

<http://land.copernicus.eu/pan-european/corine-land-cover>

<http://ec.europa.eu/eurostat>

<http://ec.europa.eu/agriculture/rica/>

<http://inspire.ec.europa.eu/theme/gg>

<https://ec.europa.eu/agriculture/>

Nemecko

http://sg.geodatenzentrum.de/web_download/dlm/clc10/clc10.pdf

http://www.geodatenzentrum.de/geodaten/gdz_rahmen.gdz_div?gdz_spr=deu&gdz_akt_zeile=5&gdz_anz_zeile=1&gdz_unt_zeile=22&gdz_user_id=0#dok

http://sg.geodatenzentrum.de/wms_clc10_2012

<http://www.bbsr.bund.de/BBSR/DE/Veroeffentlichungen/lzR/2008/5/GrafikenKarten.html>

<http://www.oebvi-schroeder.de/wissen/nutzung.html>

Taliansko

<http://www.pcn.minambiente.it/viewer3D/>

Slovenska

<http://geo.enviroportal.sk/atlassr/>

Slovinsko

<http://rkg.gov.si/GERK/WebViewer>

Španielsko

http://www.magrama.gob.es/es/ministerio/servicios/publicaciones/H108574_tcm7-321053.pdf

http://www.magrama.gob.es/es/ministerio/servicios/publicaciones/H108799_tcm7-329420.pdf

<http://sig.mapama.es/bdn/visor.html>

Online mapy: poľnohospodárske krajiny a ich historické a kultúrne hodnoty

Európa

<http://whc.unesco.org/en/culturallandscape/>

Nemecko

<https://www.landwirtschaftskammer.de/foerderung/pdf/rl-msl-2011.pdf>

<https://www.landwirtschaft-bw.info/pb/MLR.Foerderung.Lde/Startseite/Foerderungswegweiser>

<http://www.unesco.de/kultur/immaterielles-kulturerbe/bundesweites-verzeichnis.html>

<http://www.forum-kulturlandschaft.de/kula-forum/content/en/index.html?jid=0o6>

<https://www.kleks-online.de/>

Taliansko

<http://landscapeunifi.it/en/national-register-of-historical-rural-landscapes>

multifunctional Farming for the sustainability of European Agricultural Landscapes

Projekt č. 2016-1-SK01-KA202-022502

Slovensko

<http://www.uke.sav.sk/old/phocadownload/mapa%20RKES.pdf>
<http://www.uke.sav.sk/hspk/>
http://www.uke.sav.sk/hspk/typizacia/HSPK_typy.zip
http://nipi.sazp.sk/arcgis/services/atlassr/atlassr_05_rest/MapServer/WMServer

Slovinsko

<http://zalozba.zrc-sazu.si/sites/default/files/9616358642.pdf>

Španielsko

http://www.magrama.gob.es/es/ministerio/servicios/publicaciones/H108799_tcm7-329420.pdf

Online mapy: poľnohospodárske krajiny a prírodné hodnoty

Európa

<http://natura2000.eea.europa.eu/>
<http://www.eea.europa.eu/data-and-maps/explore-interactive-maps/european-protected-areas-1>
<https://www.eea.europa.eu/data-and-maps/figures/map-of-distribution-of-ramsar-sites-within-the-eea-member-countries-open-circles-indicating-sites-designated-to-protect-threatened-species-green>

Nemecko

<http://www.bbsr.bund.de/BBSR/DE/Veroeffentlichungen/lzR/2008/5/GrafikenKarten.html>
https://www.bfn.de/0308_nsg.html
<http://www.geodienste.bfn.de/schutzgebiete/#?centerX=3786876.500?centerY=5669060.000?scale=5000000?layers=1023>
http://www.geodatenzentrum.de/geodaten/gdz_rahmen.gdz_div?gdz_spr=deu&gdz_use_r_id=0&gdz_akt_zeile=2&gdz_anz_zeile=9
<https://geodienste.bfn.de/landschaften?lang=de>

Taliansko

<http://www.pcn.minambiente.it/viewer3D/>

Slovensko

<http://n2k.daphne.sk/hnelesy.html>
<http://geo.enviroportal.sk/uev>
<http://geo.enviroportal.sk/vu>
<http://geo.enviroportal.sk/atlassr/>
<http://uzemia.enviroportal.sk>
<http://www.arcgis.com/home/webmap/viewer.html?useExisting=1&layers=06807b0fce2f4dc789fb7236e5e343ea>
<http://maps.geop.sazp.sk:80/geoserver/sopsr/ows?SERVICE=WMS&>

Slovinsko

<http://rkg.gov.si/GERK/WebViewer>
http://www.arso.gov.si/narava/naravne%20vrednote/PravilnikNaravneVrednote_2015_Cistopis_01072015.pdf

65

multifunctional Farming for the sustainability of European Agricultural Landscapes

Projekt č. 2016-1-SK01-KA202-022502

Španielsko

<http://www.knjiznica-domzale.si/Portals/0/Dokumenty/Naloge/Kme%C4%8Dke%20hise%201del%20zgodovina.pdf>

http://www.mapama.gob.es/es/biodiversidad/servicios/banco-datos-naturaleza/informacion-disponible/Paisajes_descargas.aspx

<http://wms.mapama.es/sig/Biodiversidad/Paisaje/wms.aspx?>

<http://wms.mapama.es/sig/Biodiversidad/Paisaje/wms.aspx?request=getcapabilities>

<http://www.mapama.gob.es/ide/metadatos/index.html?srv=metadata.show&uuid=a01cb8d6-2a8c-4041-bd92-5b8f0db67a66>

http://www.mapama.gob.es/es/biodiversidad/temas/inventarios-nacionales/inventario-espanol-patrimonio-natural-biodiv/Componentes_Lista_IENB.aspx

Multifunkčné farmy a organizácie podporujúce multifunkčné/udržateľné poľnohospodárstvo

Európa

http://ec.europa.eu/agriculture/quality/schemes_en

http://enrd.ec.europa.eu/thematic-work/social-inclusion_en

http://enrd.ec.europa.eu/publications/eafrd-projects-brochure_en

Nemecko

<https://www.bildungserveragrار.de/>

http://www.bmel.de/SharedDocs/Bilder/Fachbereiche/Ernaehrung/IFL_Karte_Geoschutz.jpg?jsessionid=BF2523290B9D1F5BE981FC4ACEA2BAB3.2_cid296?_blob=poster&v=32

<http://www.bauernhofurlaub.de>

<http://www.soziale-landwirtschaft.de/>

Taliansko

<http://www.ismea.it>

<http://www.vinidigaspero.it/>

http://www.ilfrantoiiodibevagna.it/default2.asp?active_page_id=11

<http://www.olistella.com/il-frantonio.html>

<http://www.ecomela.it/azienda/>

<http://www.regione.toscana.it/cittadini/alimentazione/marchio-agriqualita>

<http://www.ersa.fvg.it/divulgativa/i-prodotti-a-qu-a>

<https://www.friuli-doc.it/en/friuli-doc>

http://www.prolocofaedis.it/consorzio_turistico_dolcenorddest.html

http://www.turismofvg.it/code/29836/Speciale_cantine

<http://www.fvgbio.it/it/nostre-proposte/>

<http://www.bioexpress.it/chiamo/index.htm>

<http://www.irisbio.com/en/mondo-gas/>

<http://www.retegas.org>

<http://www.fioretta.it/en/products/catering-horeca>

Funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

multifunctional Farming for the sustainability of European Agricultural Landscapes

Projekt č. 2016-1-SK01-KA202-022502

Taliansko

<http://www.humar.it/azienda.aspx>
<http://www.tess-transition.eu/urban-gardening-in-rome/>
<http://www.parcorurale.it/>
<http://www.nonnastella.it/agricamping-toscana.html>
<http://www.caravan.it/2015/03/agricamping-italiani/>
<http://www.ortodilucania.it>
<http://www.maie-project.eu/>
http://guida.agr.univpm.it/guida.php?id=3&grafica=1&id_insegnamento=1083&id_facolt_a=3&id_aa=15&id_docente=318
<https://www.sottosoprafvg.it/attivita/fattoria-sociale/>
http://www.fattorialasonnina.org/portale_sito/en/the-social-farm-.html
http://guida.agr.univpm.it/guida.php?id=3&grafica=1&id_insegnamento=1083&id_facolt_a=3&id_aa=15&id_docente=318
<http://www.agriturismolucatello.it/tuscany-last-minute-offers-arezzo-bed-and-breakfast-week-end-casentino.asp?sezione=2>

Slovensko

<http://www.predajzdvora.sk>
<http://www.bbvipa.webnode.sk>
<http://www.mladyfarmar.sk>
<http://www.vipa.sk>
<http://www.ecotrend.sk>
<http://www.podmelichovouskalou.sk>
<http://www.odorica.sk>
<http://www.gemer.org/rodinna-farma-agroturistika-u-kalasa-vysne-valice-f1-foto.html>

Francúzsko
Švajčiarsko

<http://agriculture.gouv.fr/les-appellations-dorigine-protegees-aop-pour-les-produits-agricoles-et-les-denrees-alimentaires>
<http://www.bienvenuealaferme-drome.com/>
<http://www.magnybio.fr/paniers.php>
<http://rural-camping.com/france/index.htm>

Rakúsko

<http://www.farmholidays.com/?L=4>
<http://www.mitterthey.at>
<https://www.molkeprodukte.com/>
<https://www.bregenzerwald.at/s/en/culture/-/food/culinary/dairy-farming-up-close>

67

Funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

multifunctional Farming for the sustainability of European Agricultural Landscapes

Projekt č. 2016-1-SK01-KA202-022502

PRÍLOHY

Príloha 1. Skratky.

Príloha 2. Dotazník v angličtine a grafické zobrazenie výsledkov.

Príloha 3. Niektoré štatistické údaje o poľnohospodárstve v zúčastnených krajinách.

Príloha 4. Mapy poľnohospodárskych krajín a klasifikácie v Európe.

Príloha 5. Národné klasifikácie krajiny (príklad zo Slovenska).

Príloha 6. Príklady multifunkčného poľnohospodárstva.

Príloha 7. Tabuľky poľnohospodárskych a ekosystémových služieb.

Príloha 8. Porovnanie terminológie podporenej legislatívou alebo definovanej štátnymi orgánmi, národnými agentúrami a výskumnými ústavmi v krajinách projektu FEAL.

Funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

Tento projekt bol financovaný s podporou Európskej Komisie. Táto publikácia reprezentuje výlučne názor autora a Komisia nezodpovedá za akékoľvek použitie informácií obsiahnutých v tejto publikácii.

multifunctional Farming for the sustainability of European Agricultural Landscapes

Projekt č. 2016-1-SK01-KA202-022502

SKRATKY

CICES	Spoločná medzinárodná klasifikácia ekosystémových služieb (Common International Classification of Ecosystem Services)
DEQA-VET	Nemecký referenčný rámec pre zabezpečenie kvality v OVP
EAFRD	Európsky poľnohospodársky fond pre rozvoj vidieka (European Agricultural Fund for Rural Development)
EAGF	Európsky poľnohospodársky garančný fond (European Agricultural Guarantee Fund)
ECVAVET	Európsky systém transferu kreditov medzi rozličnými krajinami s obdobnými OVP (European system of credit transfers amongst different countries within similar VET courses).
EDoK	Európsky dohovor o krajine (Rada Európy, 2000)
EEA	Európska Environmentálna Agentúra
EK	Európska Komisia
ENQA-VET	The European Network for Quality Assurance in Vocational Education and Training
ERDF	Európsky fond regionálneho rozvoja
EU	Európska únia
EPK	Európska poľnohospodárska krajina
GIS	Geografické informačné systémy
HoReCa	HoReCa je acronym v angličtine (hotel, restaurant, coffee).
ISO/IEC 19796-1:2005	Rámec na opis, porovnanie, analýzu a implementáciu prístupov riadenia kvality a zabezpečenia kvality
ISTAT	Istituto nazionale di statistica (Taliansko)
IT	Informačné technológie
LEADER	LEADER program (acronym z francúzštiny o väzbách medzi činnosťami podporujúcim rozvoj vidieckeho hospodárstva)
LFA	Znevýhodnené oblasti (Less Favourable Areas)
MAS	Miestna akčná skupina
MiBACT	Ministro dei Beni e delle attività culturali e del turismo
MiPAAF	Ministero delle Politiche Agricole Alimentari e Forestali
NUTS	Nomenklatúra územných jednotiek (NUTS úrovne 1, 2 and 3) pre štatistiky EÚ.
OECD	Organizácia pre spoluprácu a hospodársky rozvoj (Organization for Cooperation and Economic Development)
OER	Otvorené vzdelávacie zdroje (Open educational resources) sú voľne dostupné. Otvorene licencovaný text, médiá a iné digitálne prostriedky sú užitočné pre výučbu učenie a hodnotenie, ako aj pre výskumné účely. Je to vedúci trend v oblasti dištančného vzdelávania / otvorenej a dištančného vzdelávania ako dôsledok otvorenosti
OVP	Odborné vzdelávanie a príprava (školenia pre dospelých s cieľom zlepšenia ich profesných zručností) (Copenhagen Process)
PGI	Chránené zemepisné označenie (Protected Geographical Indication)
PGO	Chránené označenie pôvodu (Protected Designation of Origin)
PPA	Pôdohospodárska platobná agentúra
PVR	Priority rozvoja vidieka (Slovinsko)
PVR	Program rozvoja vidieka
SME/SMEs	Malé a stredne veľké spoločnosti (Small and medium enterprise/s)
SPP	Spoločná poľnohospodárska politika
TSG	Zaručené tradičné špeciality (Traditional Specialities Guaranteed)
VPP	Využívaná poľnohospodárska plocha

Príloha 1. Skratky.

multifunctional Farming for the sustainability of European Agricultural Landscapes

Projekt č. 2016-1-SK01-KA202-022502

DOTAZNÍKOVÝ FORMULÁŘ

Please mark with a cross how you evaluate the following statements.

Use the space to make your own remarks generously.

		strongly agree ++	agree +	neutral 0	disagree -	strongly disagree --
I						
Situation of Farming and Agriculture						
<u>Please mark the degree of your agreement with the following sentences:</u>						
I.1.	Overall, multifunctional agriculture is well developed in your country.	☐	☐	☐	☐	☐
I.2.	Overall, farming is sustainable in your country.	☐	☐	☐	☐	☐
I.3.	Overall, farming activity leads to satisfying economic results of the farmers.	☐	☐	☐	☐	☐
I.4.	Farming already leads to positive effects on European agricultural landscapes (EAL).	☐	☐	☐	☐	☐
I.5.	Profit-oriented farming and landscape maintenance/conservation/improvement can create win-win-situations.	☐	☐	☐	☐	☐

		strongly agree ++	agree +	neutral 0	disagree -	strongly disagree --
II						
Situation of European Agricultural Landscapes (EALs)						
<u>Please mark the degree of your agreement with the following sentences:</u>						
II.1.	EALs and their values are widely recognized in society.	☐	☐	☐	☐	☐
II.2.	Nowadays EALs and their values for society should be maintained and protected.	☐	☐	☐	☐	☐
II.3.	Quality of EALs (biodiversity, landscape, cultural heritage, etc.) may suffer because of recent farming systems.	☐	☐	☐	☐	☐
II.4.	Quality of EALs (biodiversity, landscape, cultural heritage, etc.) may improve due to new innovative and creative farming concepts.	☐	☐	☐	☐	☐

Príloha 2. Dotazník v angličtine a grafické zobrazenie výsledkov.

Funded by the Erasmus+ Programme of the European Union

Tento projekt bol financovaný s podporou Európskej Komisie. Táto publikácia reprezentuje výlučne názor autora a Komisia nezodpovedá za akékoľvek použitie informácií obsiahnutých v tejto publikácii.

multifunctional Farming for the sustainability of European Agricultural Landscapes

Projekt č. 2016-1-SK01-KA202-022502

DOTAZNÍKOVÝ FORMULÁŘ

III

		strongly agree	agree	neutral	disagree	strongly disagree
		++	+	0	-	--
Situation of Knowledge concerning EAL						
<u>Please mark the degree of your agreement with the following sentences:</u>						
III.1.	Farmers do have very good knowledge about the EAL and its values.	☐	☐	☐	☐	☐
III.2.	Rural stakeholders have very good knowledge about the EAL and its values.	☐	☐	☐	☐	☐
III.3.	Rural society as a whole has very good knowledge about the EAL and its values.	☐	☐	☐	☐	☐

IV

		strongly agree	agree	neutral	disagree	strongly disagree
		++	+	0	-	--
Vocational Educational and Training (VET) and Education concerning EAL						
<u>Please mark the degree of your agreement with the following sentences:</u>						
IV.1.	VET activities concerning EAL for small and family (young) farmers are sufficient in your country.	☐	☐	☐	☐	☐
IV.2.	After completing education (VET, University degree or others) in the majority of the cases the farmers know the relationship between their farm and EAL.	☐	☐	☐	☐	☐
IV.3.	Rural society as a whole has sufficient education and training concerning EAL.	☐	☐	☐	☐	☐
IV.4.	After completing education (VET, University degree or others) in the majority of the cases rural society and rural stakeholders know the relationship between farms and European agricultural landscapes.	☐	☐	☐	☐	☐

Príloha 2. Dotazník v angličtine a grafické zobrazenie výsledkov.

Funded by the Erasmus+ Programme of the European Union

Tento projekt bol financovaný s podporou Európskej Komisie. Táto publikácia reprezentuje výlučne názor autora a Komisia nezodpovedá za akékoľvek použitie informácií obsiahnutých v tejto publikácii.

multifunctional Farming for the sustainability of European Agricultural Landscapes

Projekt č. 2016-1-SK01-KA202-022502

DOTAZNÍKOVÝ FORMULÁŘ

V

very important	important	neutral	less important	totally unimportant
++	+	0	-	--

Please rate the importance of the following factors in order to increase knowledge and skills in an integrated concept of Farming and EAL:						
V.1.	Involvement of stakeholders at the local and regional and national levels related to farming and to European agricultural landscapes.	☐	☐	☐	☐	☐
V.2.	Exchange of successful experiences in multifunctional/sustainable farming creating win-win-situations with maintenance and protection of EAL.	☐	☐	☐	☐	☐
V.3.	Common Basis of and access to Knowledge about EAL serving Farmers as well as other rural stakeholders.	☐	☐	☐	☐	☐

VI

very important	important	neutral	less important	totally unimportant
++	+	0	-	--

Please give your assessment of the importance of possible obstacles for creating win-win-situations of farming with EAL:						
VI.1.	Lack of experts in the field.	☐	☐	☐	☐	☐
VI.2.	Lack of knowledge transfer in farmers' education.	☐	☐	☐	☐	☐
VI.3.	Lack of experience transfer in farmers' practice (farmer learning of farmer).	☐	☐	☐	☐	☐
VI.4.	Lack of institutional involvement to the topic.	☐	☐	☐	☐	☐
VI.5.	Insufficient legislative support.	☐	☐	☐	☐	☐
VI.6.	Insufficient economic success.	☐	☐	☐	☐	☐
VI.7.	Insufficient communication among the stakeholders (farmer and society; farmer and other rural entrepreneurs, etc.).	☐	☐	☐	☐	☐
VI.8.	Other possible obstacles in your experience:					
VI.9.	Remarks:					

Príloha 2. Dotazník v angličtine a grafické zobrazenie výsledkov.

Funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

Tento projekt bol financovaný s podporou Európskej Komisie. Táto publikácia reprezentuje výlučne názor autora a Komisia nezodpovedá za akékoľvek použitie informácií obsiahnutých v tejto publikácii.

multifunctional Farming for the sustainability of European Agricultural Landscapes

Projekt č. 2016-1-SK01-KA202-022502

DOTAZNÍKOVÝ FORMULÁŘ

VII

		very important ++	important +	neutral 0	less important -	totally unimportant --
Please rate the importance of different skills/ qualifications/ knowledge for farmers who want to build up successful farming fostering maintenance of EAL:						
VII.1.	Understanding of multifunctional/ sustainable farming.	☐	☐	☐	☐	☐
VII.2.	Understanding of EALs' typology.	☐	☐	☐	☐	☐
VII.3.	Understanding of EALs' cultural value and heritage.	☐	☐	☐	☐	☐
VII.4.	Understanding of the relationship between multifunctional/ sustainable farming and EAL.	☐	☐	☐	☐	☐
VII.5.	Communication Skills.	☐	☐	☐	☐	☐
VII.6.	Entrepreneurial Exchange.	☐	☐	☐	☐	☐
VII.7.	Understanding of sustainable entrepreneurship.	☐	☐	☐	☐	☐
VII.8.	Technical Skills.	☐	☐	☐	☐	☐
VII.8.	Other important skills/ qualifications in your experience:					
VII.9.	Remarks:					

Dotazníkový formulár dostupný na:

https://docs.google.com/forms/d/e/1FAIpQLSdtVBVqhMYaiJY-oylOiyDuGPT2UvYXH_rUzTA1BhT9tSJFSA/viewform

Príloha 2. Dotazník v angličtine a grafické zobrazenie výsledkov.

Funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

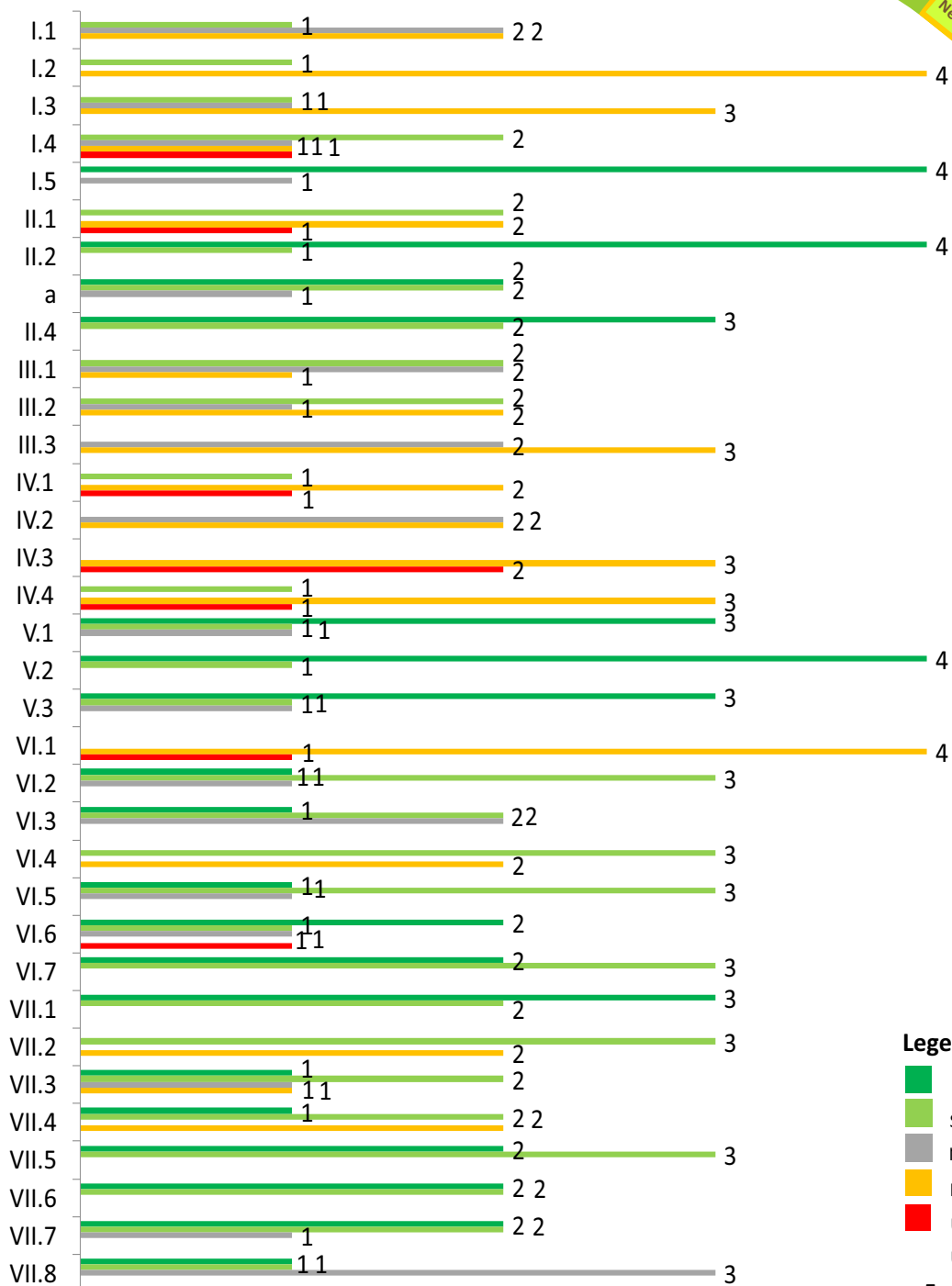
Tento projekt bol financovaný s podporou Európskej Komisie. Táto publikácia reprezentuje výlučne názor autora a Komisia nezodpovedá za akékoľvek použitie informácií obsiahnutých v tejto publikácii.

multifunctional Farming for the sustainability of European Agricultural Landscapes

Projekt č. 2016-1-SK01-KA202-022502

GRAFICKÉ ZOBRAZENIE VÝSLEDKOV

Legenda

- úplný súhlas / veľmi dôležité
- súhlas / dôležité
- neutrál
- nesúhlas / menej dôležité
- úplný nesúhlas / úplne nepodstatné

5 respondenti

Príloha 2. Dotazník v angličtine a grafické zobrazenie výsledkov.

Funded by the Erasmus+ Programme of the European Union

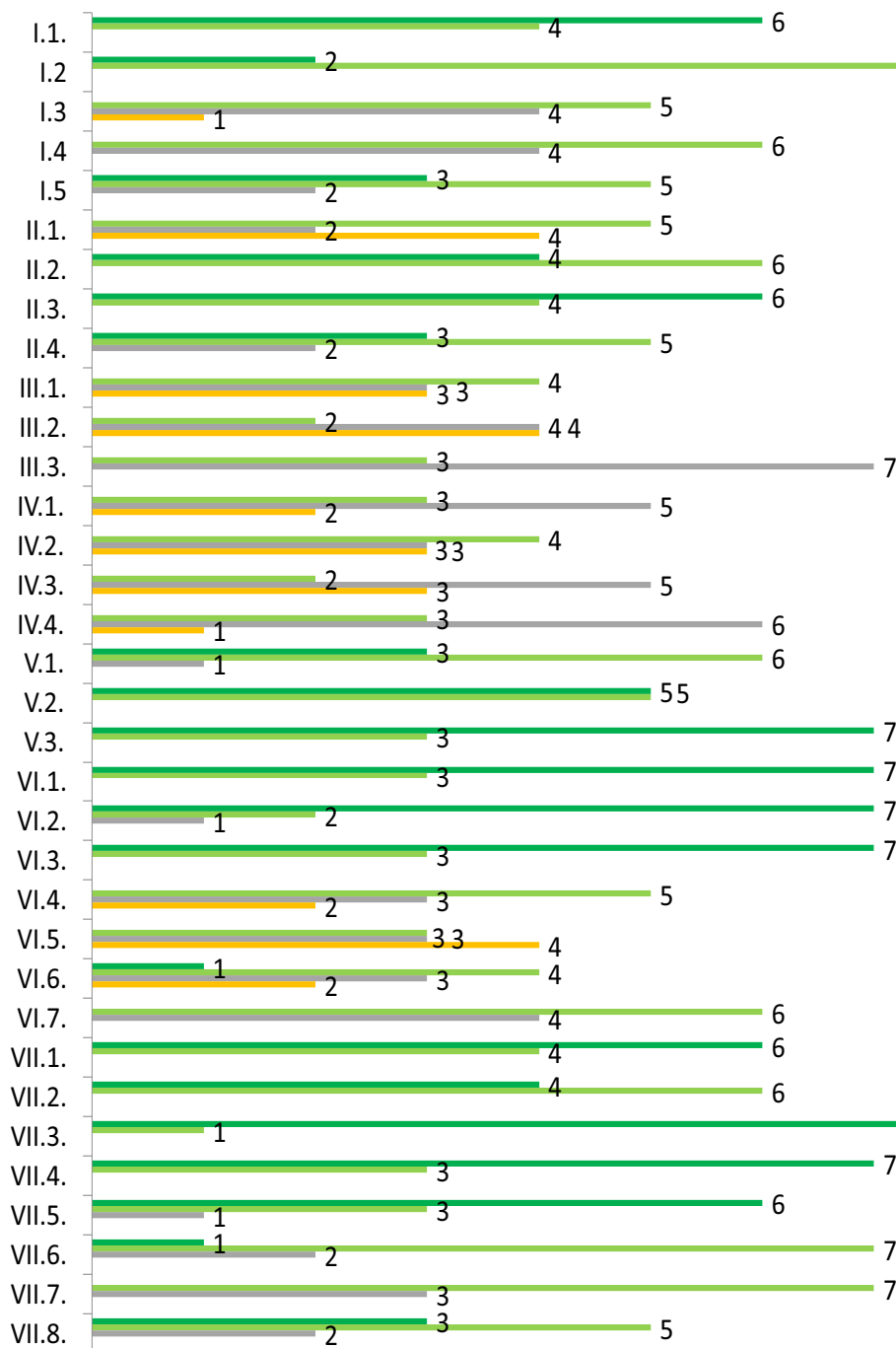
Tento projekt bol financovaný s podporou Európskej Komisie. Táto publikácia reprezentuje výlučne názor autora a Komisia nezodpovedá za akékoľvek použitie informácií obsiahnutých v tejto publikácii.

multifunctional Farming for the sustainability of European Agricultural Landscapes

Projekt č. 2016-1-SK01-KA202-022502

GRAFICKÉ ZOBRAZENIE VÝSLEDKOV

Legenda

- úplný súhlas / veľmi dôležité
 - súhlas / dôležité
 - neutrál
 - nesúhlas / menej dôležité
 - úplný nesúhlas / úplne nepodstatné
- 10 respondenti**

Príloha 2. Dotazník v angličtine a grafické zobrazenie výsledkov.

Funded by the Erasmus+ Programme of the European Union

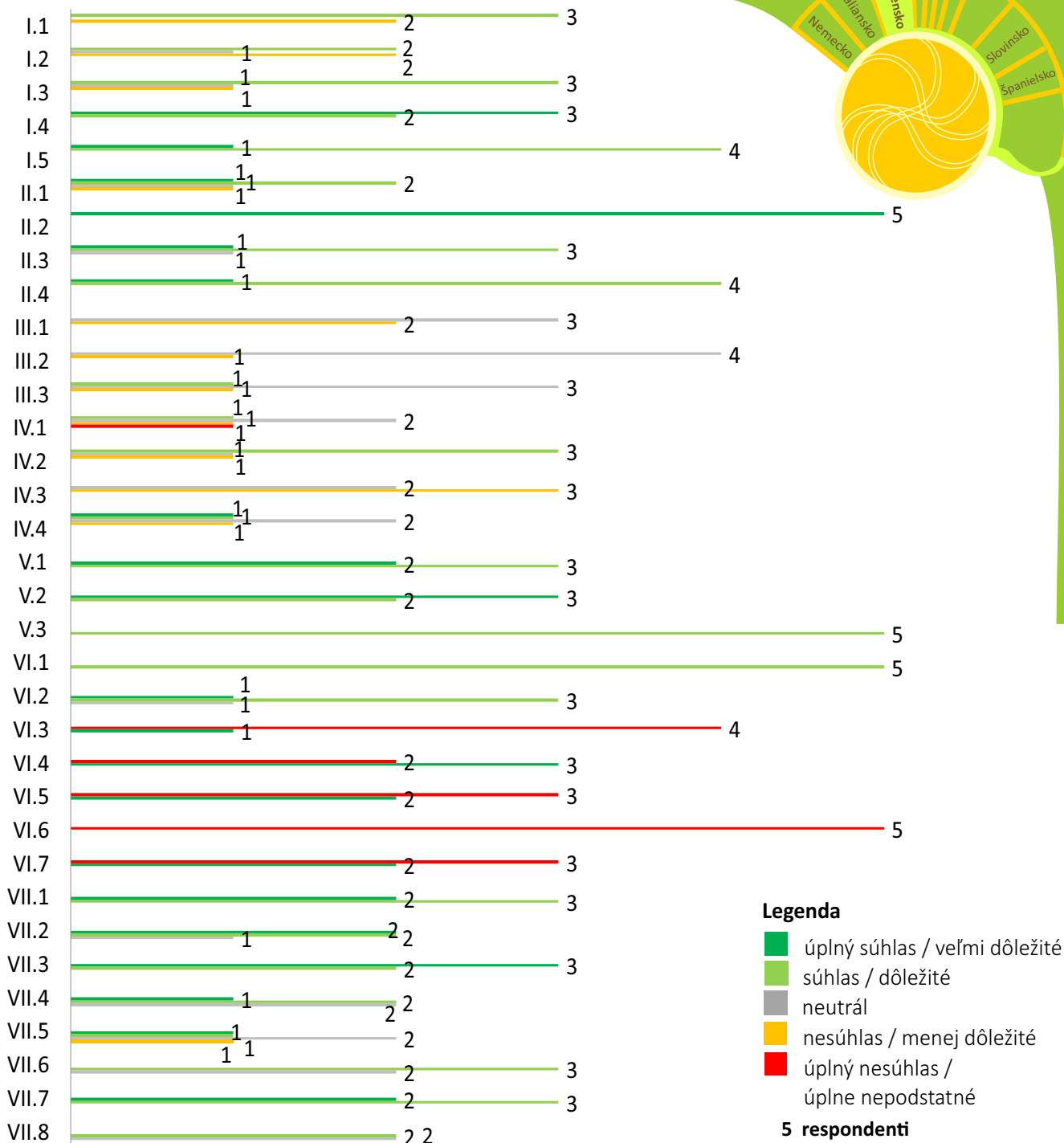
Tento projekt bol financovaný s podporou Európskej Komisie. Táto publikácia reprezentuje výlučne názor autora a Komisia nezodpovedá za akékoľvek použitie informácií obsiahnutých v tejto publikácii.

multifunctional Farming for the sustainability of European Agricultural Landscapes

Projekt č. 2016-1-SK01-KA202-022502

GRAFICKÉ ZOBRAZENIE VÝSLEDKOV

Príloha 2. Dotazník v angličtine a grafické zobrazenie výsledkov.

Funded by the Erasmus+ Programme of the European Union

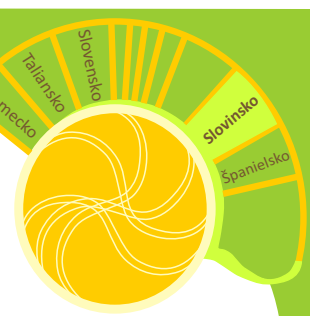
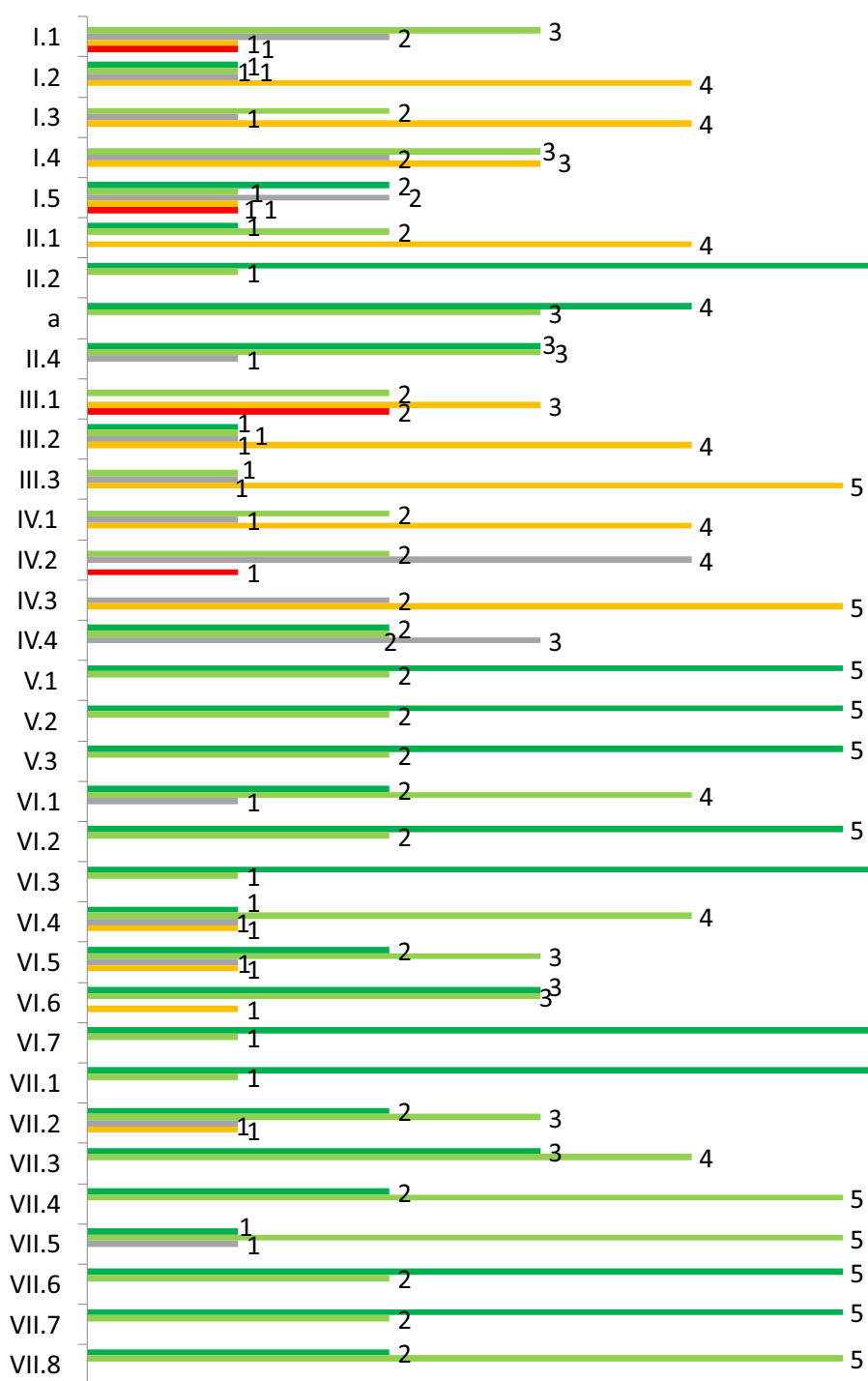
Tento projekt bol financovaný s podporou Európskej Komisie. Táto publikácia reprezentuje výlučne názor autora a Komisia nezodpovedá za akékoľvek použitie informácií obsiahnutých v tejto publikácii.

multifunctional Farming for the sustainability of European Agricultural Landscapes

Projekt č. 2016-1-SK01-KA202-022502

GRAFICKÉ ZOBRAZENIE VÝSLEDKOV

Legenda

- úplný súhlas / veľmi dôležité
- súhlas / dôležité
- neutrál
- nesúhlas / menej dôležité
- úplný nesúhlas / úplne nepodstatné

7 respondenti

Príloha 2. Dotazník v angličtine a grafické zobrazenie výsledkov.

Funded by the Erasmus+ Programme of the European Union

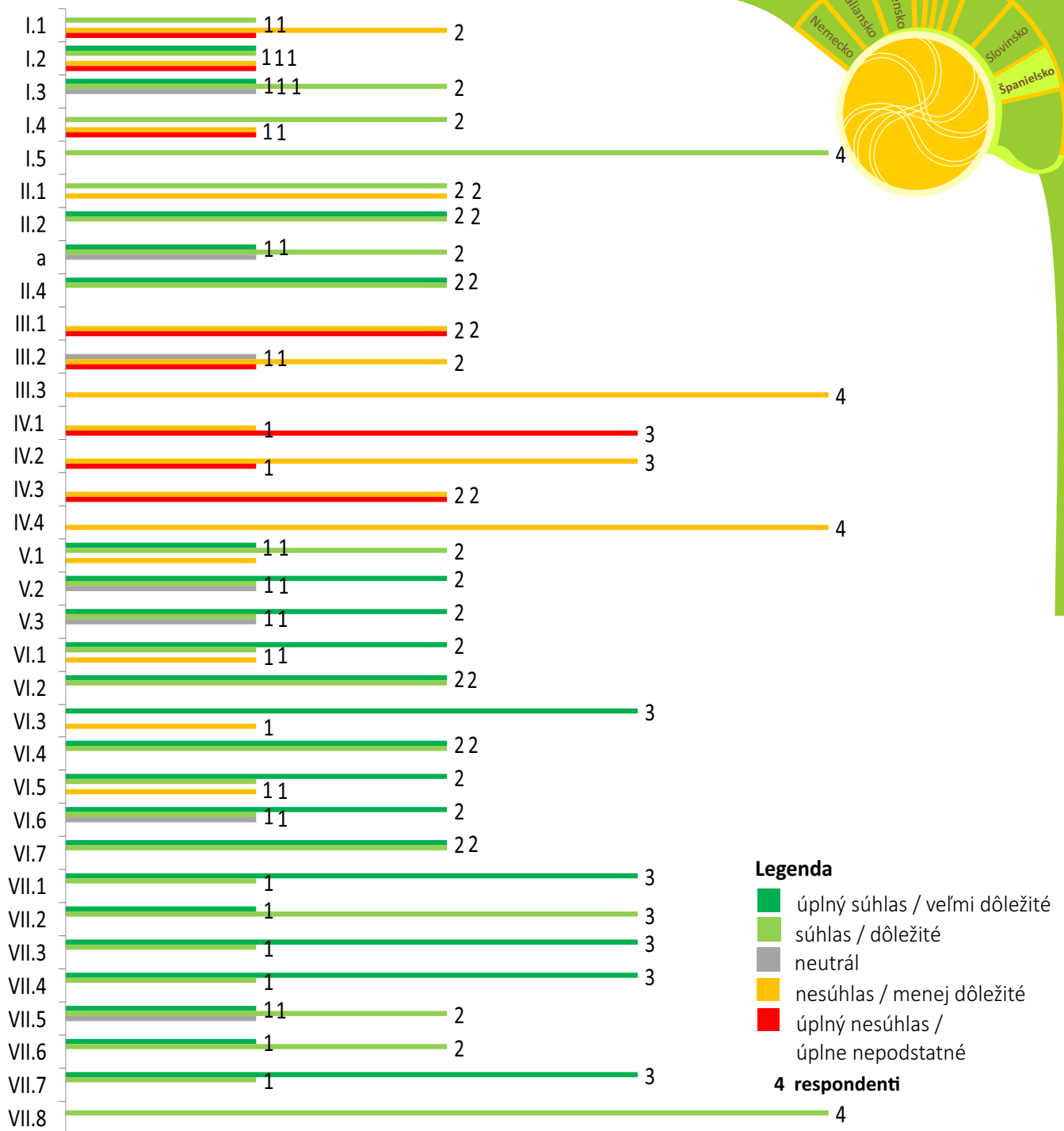
Tento projekt bol financovaný s podporou Európskej Komisie. Táto publikácia reprezentuje výlučne názor autora a Komisia nezodpovedá za akékoľvek použitie informácií obsiahnutých v tejto publikácii.

multifunctional Farming for the sustainability of European Agricultural Landscapes

Projekt č. 2016-1-SK01-KA202-022502

GRAFICKÉ ZOBRAZENIE VÝSLEDKOV

Príloha 2. Dotazník v angličtine a grafické zobrazenie výsledkov.

Funded by the Erasmus+ Programme of the European Union

Tento projekt bol financovaný s podporou Európskej Komisie. Táto publikácia reprezentuje výlučne názor autora a Komisia nezodpovedá za akékoľvek použitie informácií obsiahnutých v tejto publikácii.

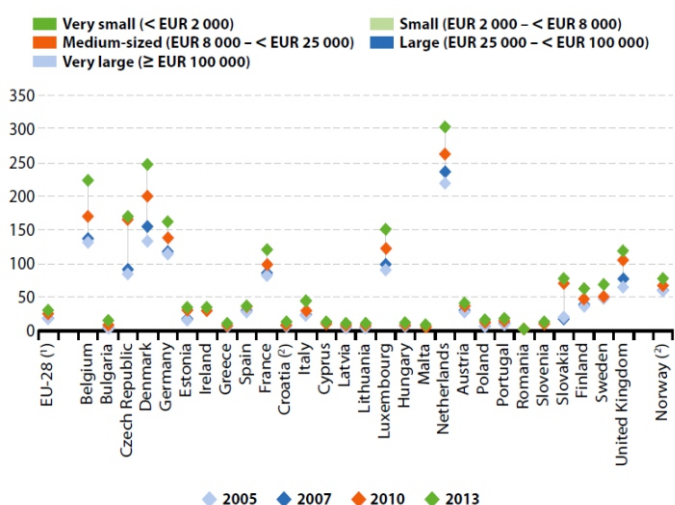
multifunctional Farming for the sustainability of European Agricultural Landscapes

Projekt č. 2016-1-SK01-KA202-022502

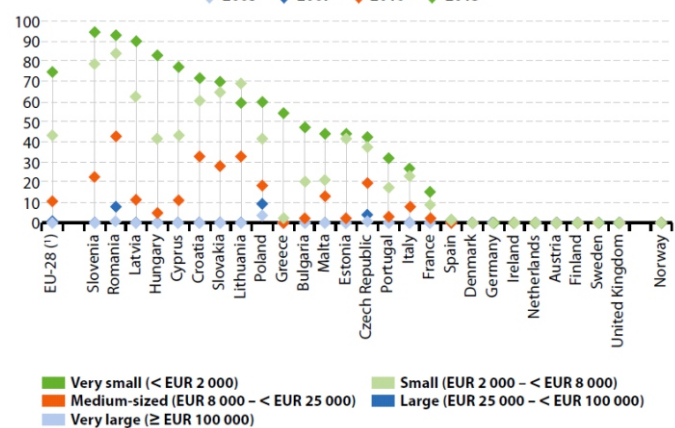
SPRÁVA EUROSTAT-U (2016)

Podiel na celkovom počte poľnohospodárskych podnikov podľa ekonomickej veľkosti farmy, EU-28, 2005-13 (okrem Chorvátska) (% z celkového počtu). (Európska Komisia, 2016)³

Priemerná ekonomicke veľkosť poľnohospodárskych podnikov, 2005- 2013 (tis. EUR) Poznámka: ekonomicke veľkosť sa meria vo vzťahu k štandardnej produkcii. ⁽¹⁾ 2005: EÚ-27. ⁽²⁾2005: nie je k dispozícii. (Európska Komisia, 2016)³

Podiel v% poľnohospodárskych fariem s viac ako polovicou produkcie, ktorú sama spotrebuje, podľa ekonomickej veľkosti poľnohospodárskeho podniku na rok 2013. Poznámka: zoradené podľa podielu veľmi malých hospodárstiev definovaných z ekonomickeho hľadiska ako tie, ktoré majú štandardnú produkciu <2 000 EUR. Belgicko a Luxembursko: nie sú k dispozícii. ⁽¹⁾Okrem Belgicka a Luxemburska (Európska Komisia, 2016)³

³Európska Komisia (EK). (2016)³. Small and large farms in the EU - statistics from the farm structure survey. Získané z http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Small_and_large_farms_in_the_EU_statistics_from_the_farm_structure_survey

Príloha 3. Niektoré štatistické údaje o poľnohospodárstve v zúčastnených krajinách.

Funded by the Erasmus+ Programme of the European Union

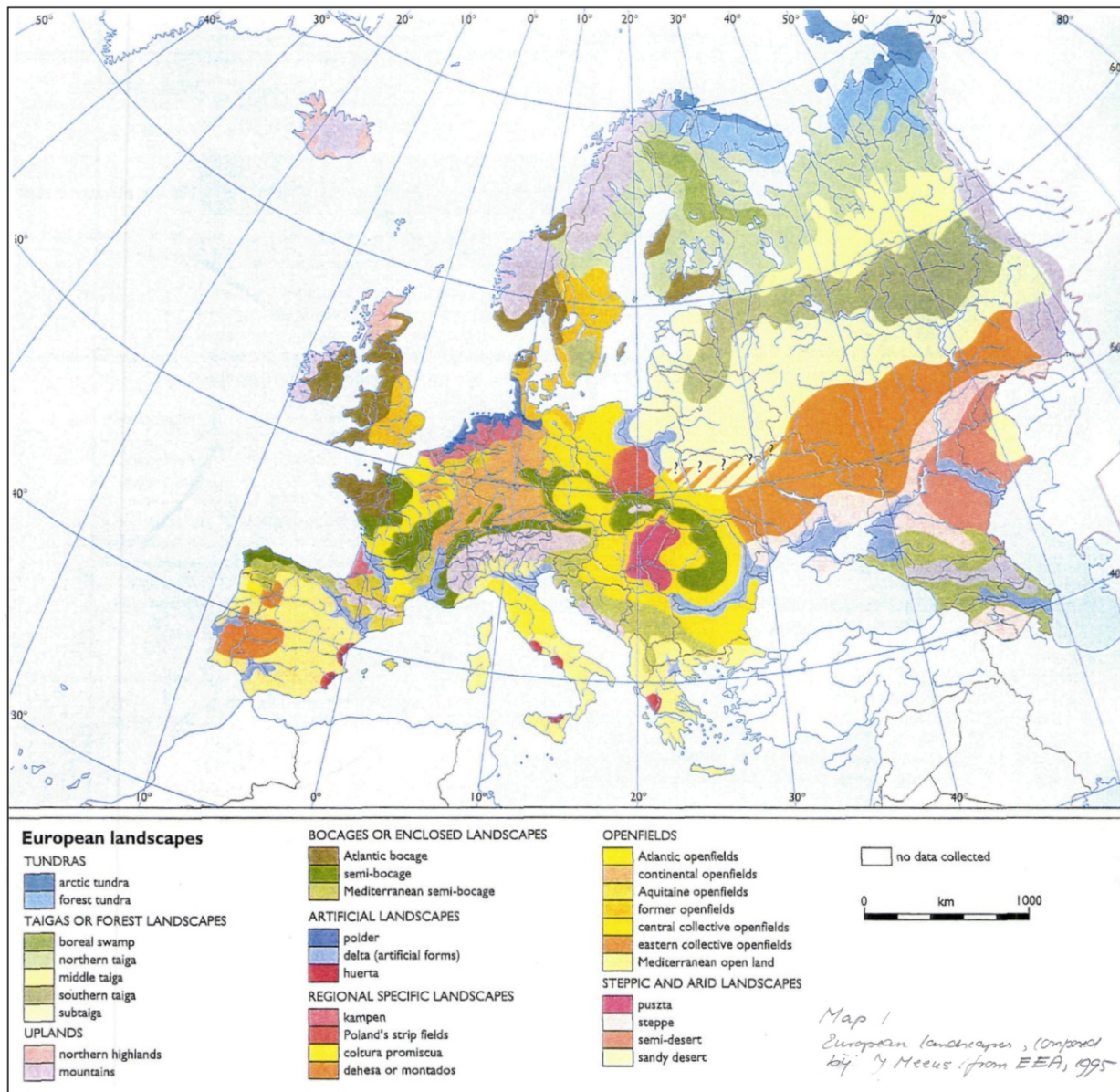

multifunctional Farming for the sustainability of European Agricultural Landscapes

Projekt č. 2016-1-SK01-KA202-022502

"MEEUS-OVA" MAPA EURÓPSKYCH KRAJÍN (EEA,1995)¹

¹Klijn, J.A., Bethe, F., Wijermans, M. & Ypma, K.W. (1999). Landscape assessment method at a European level; a case study of polder landscapes. Wageningen : SC-DLO (Report 173). Získané z <http://library.wur.nl/WebQuery/wurpubs/311221>

Príloha 4. Mapy poľnohospodárskych krajín a klasifikácie v Európe.

Funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

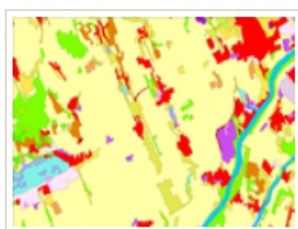
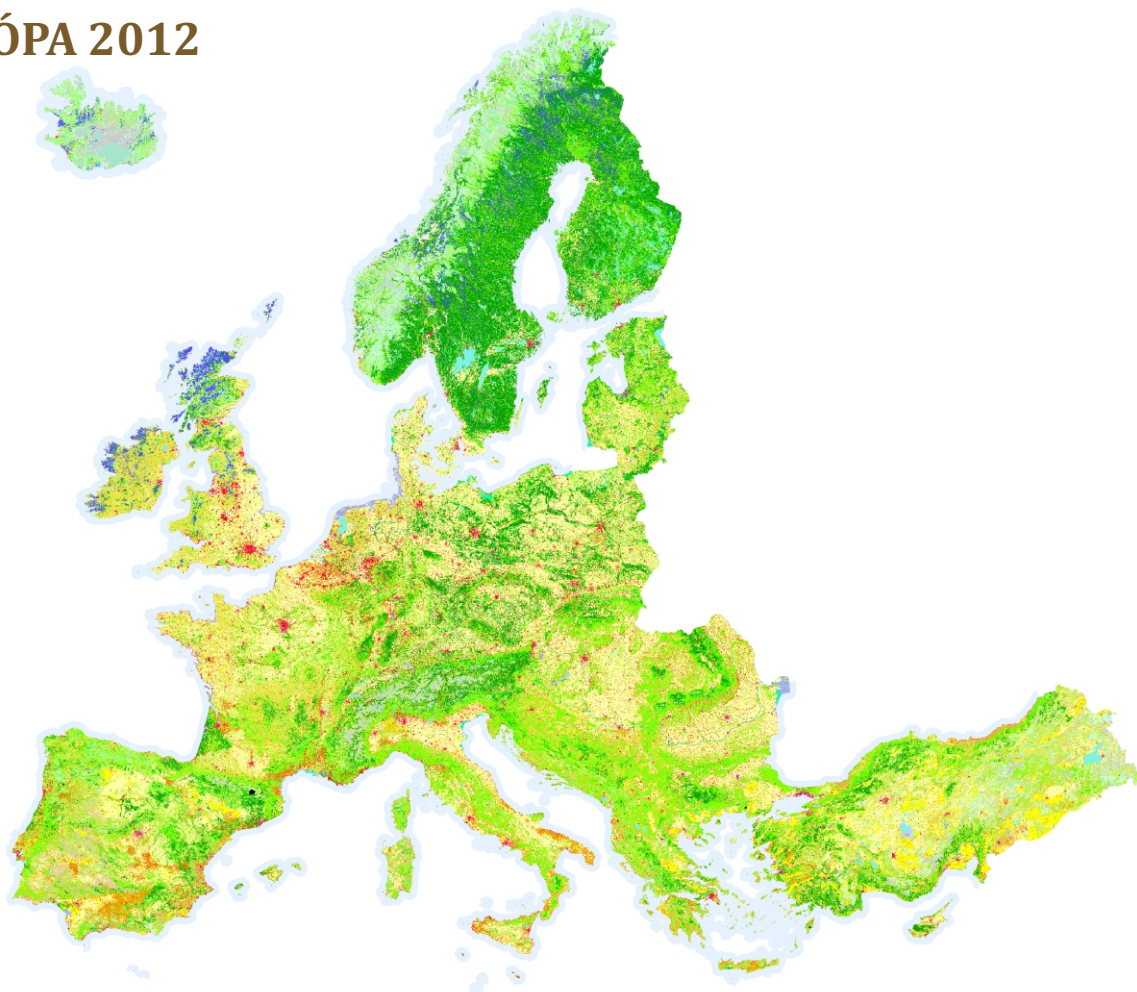
Tento projekt bol financovaný s podporou Európskej Komisie. Táto publikácia reprezentuje výlučne názor autora a Komisia nezodpovedá za akékoľvek použitie informácií obsiahnutých v tejto publikácii.

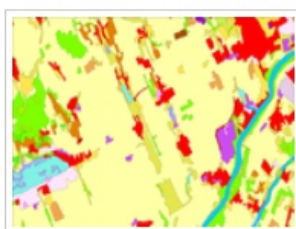
multifunctional Farming for the sustainability of European Agricultural Landscapes

Projekt č. 2016-1-SK01-KA202-022502

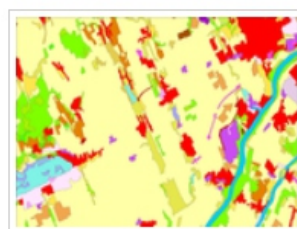
CORINE LAND COVER DATABÁZA ¹ EURÓPA 2012

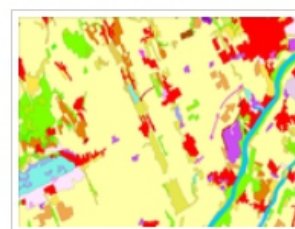
CLC 1990

CLC 2000

CLC 2006

CLC 2012

¹Corine Land Cover (CLC) mapa obsahuje 44 typov krajinej pokrývky; dáta z rokov 1990, 2000, 2006, 2012 Získané z <http://land.copernicus.eu/pan-european/corine-land-cover>

Príloha 4. Mapy poľnohospodárskych krajín a klasifikácie v Európe.

Funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

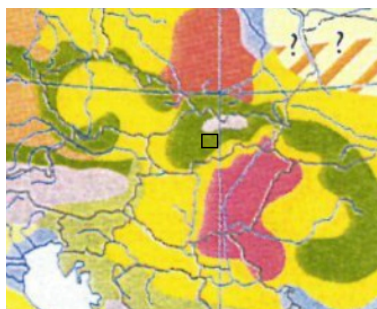

Tento projekt bol financovaný s podporou Európskej Komisie. Táto publikácia reprezentuje výlučne názor autora a Komisia nezodpovedá za akékoľvek použitie informácií obsiahnutých v tejto publikácii.

KRAJINNÁ TYPOLÓGIA

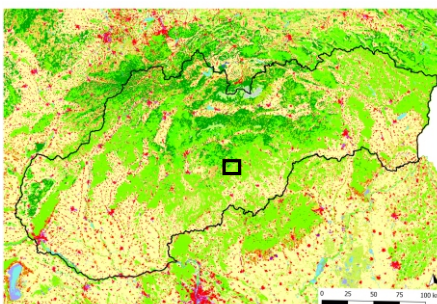
EURÓPA - SLOVENSKO - REGIÓN PODPOĽANIE

"Meeus-ova" mapa európskych krajín (EEA, 1995)¹ (výrez z mapy).

Krajiny starých uzatvorených hájov „bocage“

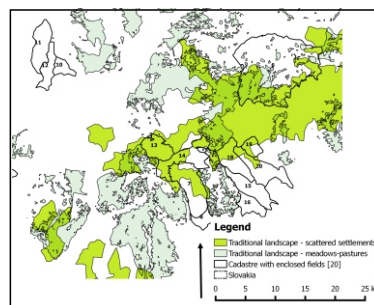
Corine Land Cover 2012, Slovensko²

„Poľnohospodárske oblasti; heterogénne poľnohospodárske oblasti“

Špecifické krajinné štruktúry (výrez z mapy).

(Miklós & Hrnčiarová eds., 2002)³

„Tradičné krajiny s rozptýleným osídlením a s lúkami a pasienkami.“

Krajinný ráz regiónu Podpoľania⁴

špecifiká krajiny určené pomocou metódy identifikácie a hodnotenia charakteristického vzhľadu krajiny (Jančura et al., 2010).

črty evokujú asociácie s festivalmi a tradíciami

usporiadanie poľnohospodárskych parciel

¹Klijn, J.A., Bethe, F., Wijermans, M. & Ypma, K.W. (1999). Landscape assessment method at a European level; a case study of polder landscapes. Wageningen : SC-DLO (Report 173). Získané z <http://library.wur.nl/WebQuery/wurpubs/311221>

²Corine Land Cover (CLC) maps contain 44 land cover types; data available from 1990, 2000, 2006, 2012 Získané z <http://land.copernicus.eu/pan-european/corine-land-cover>

³Miklós, L. & Hrnčiarová, T. Eds. (2002). Landscape Atlas of the Slovak Republic. Bratislava: MŽP SR, Banská Bystrica: SAŽP.

⁴Jančura, P., Bohálová, I., Slámová, M. & Mišíková P. (2010). Method of identification and assessment of characteristic landscape appearance. In Bulletin of the Ministry of Environment of Slovak Republic, 18 (1b), 2-51

Príloha 5. Národné klasifikácie krajiny (príklad zo Slovenska).

Funded by the Erasmus+ Programme of the European Union

multifunctional Farming for the sustainability of European Agricultural Landscapes

Projekt č. 2016-1-SK01-KA202-022502

MULTIFUNKČNÉ AKTIVITY

Spracovanie a priamy predaj poľnohospodárskych produktov

- <http://www.comelli.it/en#home> (Taliansko)
- <http://www.vinidigaspero.it/> (Taliansko)

Transformácia produktu v mene tretej strany

- Spracovanie olív: http://www.ilfrantoiolibevagna.it/default2.asp?active_page_id=11;
<http://www.olistella.com/il-frantonio.html> (Taliansko)
- Spracovanie jablk: <http://www.ecomela.it/azienda/> (Taliansko)

Značky kvality

- http://ec.europa.eu/agriculture/quality/schemes_en (Európa)
- Spoločná úroveň kvality "Agriculture Environment Quality (A.Qu.A.)" podporená regiónom Friuli Venezia v špecifickom regionálnom zákone: <http://www.ersa.fvg.it/divulgativa/i-prodotti-a-qu-a> ;
<http://www.regione.toscana.it/cittadini/alimentazione/marchio-agriqualita> (Taliansko)
- Spoločná úroveň kvality "Agriqualità" podporená Toskánskym regiónom zameraná na identifikáciu a propagáciu produktov vyrobených s použitím integrovaných farmárskych techník. (Taliansko)
- Pre Francúzsko a Švajčiarsko je príklad "Appellation d'Origin –controlée": <http://agriculture.gouv.fr/les-appellations-dorigine-protegees-aop-pour-les-produits-agricoles-et-les-denrees-alimentaires> (Švajčiarsko a Francúzsko).
- Regionálna úroveň kvality v Nemecku:
http://www.bmel.de/SharedDocs/Bilder/Fachbereiche/Ernaehrung/IFL_Karte_Geoschutz.jpg;jsessionid=B_F2523290B9D1F5BE981FC4ACEA2BAB3.2_cid296?__blob=poster&v=32
- V súčasnosti 7 regiónov na Slovensku používa reionálne označenie produktov – Hont, Ponitrie, Podpoľanie, Gemer-Malohont, Záhorie, Malodunajsko-Zadunajsko, Karsticum, Kopanice.

Sprievodcovia, festivaly a ochutnávky

- <https://www.friuli-doc.it/en/friuli-doc> (Taliansko)
- http://www.turismofvg.it/code/29836/Speciale_cantine (Taliansko)
- <http://www.bienvenuealaferme-drome.com/> (Francúzsko)
- <http://www.bauernhofurlaub.de/> (Nemecko)
- <http://www.farmholidays.com/?L=4> (Rakúsko)
- <http://www.mitterthrey.at> (Rakúsko)

Debničkovanie

- <http://www.fvgbio.it/it/nostre-proposte/> (Taliansko)
- <http://www.magnybio.fr/paniers.php> (Francúzsko)

Nákupné skupiny

- [http://www.irisbio.com/en/mondo-gas/;](http://www.irisbio.com/en/mondo-gas/) <http://www.retegas.org> (Taliansko)

Príloha 6. Príklady multifunkčného poľnohospodárstva.

multifunctional Farming for the sustainability of European Agricultural Landscapes

Projekt č. 2016-1-SK01-KA202-022502

MULTIFUNKČNÉ AKTIVITY

HoReCa sektor

- <http://www.fioretta.it/en/products/catering-horeca> (Taliansko)

E-commerce

- <http://www.castellodiarcano.it/?affid=000167> (Taliansko)
- <http://www.humar.it/azienda.aspx> (Taliansko)

Poľnohospodárstvo, podporované komunitou a solidárne hospodárstvo

- <http://www.tess-transition.eu/urban-gardening-in-rome/> (Taliansko)

Agroturizmus

- <http://www.parcorurale.it/> (Taliansko)
- <http://www.nonnastella.it/agricamping-toscana.html> (Taliansko)

Farmárska reštaurácia

- <http://www.caravan.it/2015/03/agricamping-italiani/> (Taliansko)
- <http://rural-camping.com/france/index.htm> (Francúzsko)

Sociálne poľnohospodárstvo

- http://enrd.ec.europa.eu/thematic-work/social-inclusion_en (Európa)
- <http://www.maie-project.eu/> (Taliansko)
- <http://www.soziale-landwirtschaft.de/> (Nemecko)
- http://guida.agr.univpm.it/guida.php?id=3&grafica=1&id_insegnamento=1083&id_facolta=3&id_aa=15&id_docente=318 (Taliansko)

Vzdelávanie a pracovné zaradenie

- http://enrd.ec.europa.eu/publications/eafrd-projects-brochure_en (Európa)
- <https://www.sottosoprafvg.it/attivita/fattoria-sociale/> (Taliansko)

Rehabilitácia a starostlivosť o osoby so zdravotným postihnutím

- <https://www.sottosoprafvg.it/attivita/fattoria-sociale/> (Taliansko)
- http://www.fattorialasonnina.org/portale_sito/en/the-social-farm-.html (Taliansko)

Služby dennej starostlivosti o seniorov

- http://enrd.ec.europa.eu/publications/eafrd-projects-brochure_en (Európa)

Príloha 6. Príklady multifunkčného poľnohospodárstva.

Funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

Tento projekt bol financovaný s podporou Európskej Komisie. Táto publikácia reprezentuje výlučne názor autora a Komisia nezodpovedá za akékoľvek použitie informácií obsiahnutých v tejto publikácii.

multifunctional Farming for the sustainability of European Agricultural Landscapes

Projekt č. 2016-1-SK01-KA202-022502

MULTIFUNKČNÉ AKTIVITY

Vzdelávanie

- <http://www.agriturismolucatelto.it/tuscany-last-minute-offers-arezzo-bed-and-breakfast-week-end-casentino.asp?sezione=2> (Taliansko)
- Naturhautnah: <https://www.molkeprodukte.com/>; <https://www.bregenzerwald.at/s/en/culture/-/food/culinary/dairy-farming-up-close> (Rakúsko)

Agro-škôlky

- http://guida.agr.univpm.it/guida.php?id=3&grafica=1&id_insegnamento=1083&id_facolta=3&id_aa=15&id_docente=318 (Taliansko)
- <http://www.ilcavalloadondoloagrino.it/> (Taliansko)

Príloha 6. Príklady multifunkčného poľnohospodárstva.

Funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

Tento projekt bol financovaný s podporou Európskej Komisie. Táto publikácia reprezentuje výlučne názor autora a Komisia nezodpovedá za akékoľvek použitie informácií obsiahnutých v tejto publikácii.

multifunctional Farming for the sustainability of European Agricultural Landscapes

Projekt č. 2016-1-SK01-KA202-022502

POĽNOHOSPODÁRSKE A EKOSYSTÉMOVÉ SLUŽBY¹

Služba	Sub-kategória	Definícia
Poskytovanie služieb- tovar alebo produkty získané z ekosystémov		
Potraviny	Obilniny	Pestované rastliny alebo poľnohospodárske výrobky, ktoré sú zozbierané ľuďmi na ľudskú alebo živočíšnu spotrebu.
	Dobytok	Zviera chované na domáce alebo komerčné účely.
	Rybolov	Voľne žijúce ryby zachytené prostredníctvom vlečných sietí a iných nepoľnohospodárskych metód.
Vláčna	Akvakultúry	Ryby, mäkkýše a rastliny, ktoré sa chovajú v rybníkoch a iné formy s väzbami na čerstvé alebo slané vody na účely zberu.
	Spracovanie dreva a jeho vlákna	Výrobky vyrobené zo stromov zozbieraných z prírodných lesných ekosystémov, výsadby alebo nezalesnených pozemkov.
Palivá z biomasy	Iné vlákna (bavlna, konope, hodváb, ...)	Nie drevné a nepalivové vlákna extrahované z prírodného prostredia na rôzne účely.
		Biologický materiál získaný zo živých alebo nedávno živých organizmov (rastlinných a živočíšnych), ktoré slúžia ako zdroj energie.
Čerstvá voda		Vnútrozemské zásoby vody, podzemnej vody, dažďovej vody a povrchových vôd na priemyselné a poľnohospodárske použitie v domácnosti.
Genetické zdroje		Gény a genetické informácie používané na chov zvierat, na zlepšenie rastlín a biotechnológiu.
Biochemické, prírodné medicíny a farmaceutiká		Lieky, biocídy a iné biologické materiály získané z ekosystémov na komerčné alebo domáce použitie.

¹ Ranganathan et al. (2008). Document from World Resource Institute. Získané z <http://www.wri.org/publication/ecosystem-services>.

Príloha 7. Tabuľky poľnohospodárskych a ekosystémových služieb.

multifunctional Farming for the sustainability of European Agricultural Landscapes

Projekt č. 2016-1-SK01-KA202-022502

POĽNOHOSPODÁRSKE A EKOSYSTÉMOVÉ SLUŽBY¹

Služba	Sub - kategória	Definícia
Regulačné služby - prínos získaný pri kontrole prírodných procesov ekosystémom		
Regulácia kvality vzduchu		Vplyv ekosystémov na kvalitu ovzdušia emitovaním chemických látok do atmosféry (zdroj) alebo extrakciou chemikálií z atmosféry.
Regulácia klímy	Globálne	Vplyv ekosystémov na globálnu klímu tým, že emitujú do atmosféry skleníkové plyny alebo aerosóly alebo absorbujú skleníkové plyny alebo aerosóly z atmosféry.
	Regionálne a lokálne	Vplyv ekosystémov na miestne alebo regionálne teplotné zrážky a iné klimatické faktory.
Regulácia vody		Ovplyvňovanie ekosystémov nanačasovanie a veľkosť odtoku vody, zaplavenia a dopĺňovania vodných tokov, najmä pokiaľ ide o potenciál úložiska vody v ekosystéme alebo krajine.
Regulácia erózie		Úlohy vegetačného krytu v retencii pôdy.
Čistenie a úprava vody		Úloha ekosystému, ktorú hrá pri filtrácii a rozklade organických odpadov a znečisťujúcich látok vo vode.
Regulácia ochorení		Vplyv ekosystémov na prevalenciu škodcov a chorôb rastlinných a živočíšnych druhov.
Opelenie		Asistencia zvierat pri prenose peľu medzi rastlinami.
Regulácia prírodných rizík		Kapacita ekosystémov na zníženie škôd spôsobených prírodnými katastrofami, ako sú hurikány, tsunami, a na udržanie frekvencie a intenzity prírodného požiaru.

Príloha 7. Tabuľky poľnohospodárskych a ekosystémových služieb.

Funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

Tento projekt bol financovaný s podporou Európskej Komisie. Táto publikácia reprezentuje výlučne názor autora a Komisia nezodpovedá za akékoľvek použitie informácií obsiahnutých v tejto publikácii.

multifunctional Farming for the sustainability of European Agricultural Landscapes

Projekt č. 2016-1-SK01-KA202-022502

POĽNOHOSPODÁRSKE A EKOSYSTÉMOVÉ SLUŽBY¹

Služba	Sub - kategória	Definícia
Kultúrne služby – nehmotné výhody, ktoré ľudia získajú z ekosystémových služieb		
Etické hodnoty		Duchovné, náboženské, estetické, vnútorné alebo iné hodnoty, ktoré ľudia pripájajú k ekosystémom, krajinám alebo druhom.
Existencia hodnôt		Hodnota, ktorú jednotlivci kladú na vedomie, že zdroj existuje, aj keď nikdy nepoužívajú tento zdroj
Rekreácia a turizmus		Rekreačné potešenie ľudí pochádza z prírodných alebo kultivovaných ekosystémov.
Podporné služby - základné procesy, ktoré sú potrebné pre výrobu všetkých ostatných ekosystémových služieb		
Živinový cyklus		Spôsob, akým sa živiny (ako fosfor, síra a dusík) extrahujú z minerálnych, vodných alebo atmosférických zdrojov alebo sa recyklujú z ich organických foriem a nakoniec sa vracajú do atmosféry, vody alebo pôdy.
Tvorba pôdy		Spôsob, ktorým sa organický materiál rozkladá a vedie k vytvoreniu pôdy.
Primárna produkcia		Tvorba biologického materiálu prostredníctvom asimilácie alebo akumulácie energie a živín organizmami.
Fotosyntéza		Spôsob, ktorým sa voda a slnečné svetlo oxidujú oxidom uhličitým a vytvárajú cukor a kyslík
Vodný cyklus		Tok vody cez ekosystémy v pevných kvapalných alebo plynných formách.

Príloha 7. Tabuľky poľnohospodárskych a ekosystémových služieb.

Funded by the Erasmus+ Programme of the European Union

Tento projekt bol financovaný s podporou Európskej Komisie. Táto publikácia reprezentuje výlučne názor autora a Komisia nezodpovedá za akékoľvek použitie informácií obsiahnutých v tejto publikácii.

multifunctional Farming for the sustainability of European Agricultural Landscapes

Projekt č. 2016-1-SK01-KA202-022502

TERMINOLÓGIA

Terminológia v krajinách	Slovensko	Nemecko	Španielsko	Slovinsko	Taliansko
	<p>Rodinný farmár je samostatne hospodáriaci poľnohospodár, fyzická osoba, ktorá: spĺňa podmienky mikro- a malých poľnohospodárskych podnikov (SME/SMEs) ako definuje EK v odporúčaní č. 2003/361/ES; vykonáva poľnohospodársku činnosť ako činnosť podnikateľskú. Minimálne dvaja rodinní príslušníci sú v priamom alebo pridruženom vzťahu, vrátane vzťahu manžel-manželka.</p> <p>Malý poľnohospodársky podnik – samostatne zárobkovo činný farmár (mikrofarma alebo malý podnik v zmysle odporúčania Rady Európy č. 2003/361/ES), je ten ktorý podniká v poľnohospodárskej prvovýrobe.</p> <p>Mladý farmár je samostatne hospodáriaci poľnohospodár (mikropodnik alebo malý podnik, ako je definované v odporúčaní Európskej komisie č. 2003/361/ES) ktorý: pod vlastným menom a na vlastnú zodpovednosť vykonáva poľnohospodársku prvovýrobu ako nepretržitú a oddelenú činnosť v záujme generovať zisk, ktorý je hlavným zdrojom jeho príjmov. V čase predloženia žiadosti o nenávratný finančný príspevok žiadateľ neprekročil vek 40 rokov a disponuje zodpovedajúcimi odbornými zručnosťami a znalosťami; a po prvý raz zakladá poľnohospodársky podnik ako jeho výhradný a najvyšší predstaviteľ.</p>				
Malí/é / rodinní/é farmy/farmári	Pôdohospodárska platobná agentúra Slovenskej Republiky (uvádza termíny)	Förderprogramme für Ländlichen Raum, Landschaft und Landwirtschaft Maßnahmen- und Entwicklungsplan Ländlicher Raum Baden-Württemberg 2014–2020 (MEPL III) (uvádza termíny)	Národný kráľovský poriadok 1057 z 19. decembra 2014 regulujúci priame platby pre farmárov, definujúci zjednodušené schémy pre malých farmárov		Vyhláška zákona z 18.mája 2001 č. 228, Orientácia a modernizácia v poľnohospodárskom sektore v súlade s článkom 7 zákona z 5 marca 2001 č. 57 (definícia podnikateľa v poľnohospodárstve, namiesto všeobecného termínu farmár).
Mladí farmári	Zákon o súkromnom podnikaní občanov Zák. č. 105/1990 Zb.			x	
Krajinný ráz/charakter	Pôdohospodárska platobná agentúra Slovenskej Republiky Zákon o ochrane prírody a krajiny	x	x	x	Krajinné observatórium v Taliansku
Kvalita krajinného typu	x	Die Landesforschungsanstalt für Landwirtschaft und Fischerei	x	x	Krajinné observatórium v Taliansku a Programy rozvoja vidieka
Pridaná hodnota krajiny Hodnoty krajiny	x	x	x	x	Krajinné observatórium v Taliansku a Programy rozvoja vidieka

Príloha 8. Porovnanie terminológie podporenej legislatívou alebo definovanej štátnymi orgánmi, národnými agentúrami a výskumnými ústavmi v krajinách projektu FEAL.

Funded by the Erasmus+ Programme of the European Union

Tento projekt bol financovaný s podporou Európskej Komisie. Táto publikácia reprezentuje výlučne názor autora a Komisia nezodpovedá za akékoľvek použitie informácií obsiahnutých v tejto publikácii.

multifunctional Farming for the sustainability of European Agricultural Landscapes

Projekt č. 2016-1-SK01-KA202-022502

TERMINOLÓGIA

Historické črty krajiny	Pôdohospodárska platobná agentúra Slovenskej Republiky	x	x	x	Ministerstvo kultúrneho bohatstva a aktivít a agroturizmu
Multifunkčné poľnohospodárstvo	Pôdohospodárska platobná agentúra Slovenskej Republiky	x	Ministerstvo poľnohospodárstva, rybolovu a vidieckeho rozvoja v Andalúzii	Ministerstvo poľnohospodárskych, lesníctva a potravinárstva	Národné a regionálne zákony
Udržateľné poľnohospodárstvo	Pôdohospodárska platobná agentúra Slovenskej Republiky	x	Ministerstvo poľnohospodárstva, rybolovu a vidieckeho rozvoja v Andalúzii	Agentúra pre poľnohospodárske trhy a vidiecky rozvoj	Regionálne programy vidieckeho rozvoja
Agroturizmus	Pôdohospodárska platobná agentúra Slovenskej Republiky	x	Ministerstvo poľnohospodárstva, rybolovu a vidieckeho rozvoja v Andalúzii	Zákon o pridaných aktivitách na farmách Agentúra pre poľnohospodárske trhy a vidiecky rozvoj	Vyhľadka zákona z 18.mája 2001 č. 228, Orientácia a modernizácia v poľnohospodárskom sektore Zákony o agroturizme (č. 730/1985 a č. 96/2006)
Vidiecky turizmus	Pôdohospodárska platobná agentúra Slovenskej Republiky	x	Ministerstvo poľnohospodárstva, rybolovu a vidieckeho rozvoja v Andalúzii	Zákon o pridaných aktivitách na farmách Agentúra pre poľnohospodárske trhy a vidiecky rozvoj	Zákony o agroturizme (č. 730/1985 a č. 96/2006)
Tradičné produkty	Európska Komisia, Zoznam registrovaných, uverejnených a aplikovaných označení				
	Pôdohospodárska platobná agentúra Slovenskej Republiky	Mapa tradičných a chránených produktov	web vyššie	Agentúra pre poľnohospodárske trhy a vidiecky rozvoj	web vyššie
Genetická diverzita ako dedičstvo	Pôdohospodárska platobná agentúra Slovenskej Republiky	The Leibniz Institute of Plant Genetics and Crop Plant Research	Ministerstvo poľnohospodárstva, rybolovu a vidieckeho rozvoja v Andalúzii	Agentúra pre poľnohospodárske trhy a vidiecky rozvoj	x
Lokálny producenti a priamy predaj	Pôdohospodárska platobná agentúra Slovenskej Republiky	Die Landwirtschaftskammer Nordrhein-Westfalen	Ministerstvo poľnohospodárstva, rybolovu a vidieckeho rozvoja v Andalúzii	Agentúra pre poľnohospodárske trhy a vidiecky rozvoj	Zákony o agroturizme (č. 730/1985 a č. 96/2006) a ich regionálne uplatnenie a priamy predaj (čl. 4)
Organické (ekologické) poľnohospodárstvo	Pôdohospodárska platobná agentúra Slovenskej Republiky	Biologischer Landbau	Ministerstvo poľnohospodárstva, rybolovu a vidieckeho rozvoja v Andalúzii	Ministerstvo poľnohospodárstva, lesníctva a potravinárstva	Národný akčný plán Podpora v rámci európskeho Programu rozvoja vidieka

Vysvetlivky:

X – žiadna informácia v legislatíve, alebo žiadna oficiálna definícia

Príloha 8. Porovnanie terminológie podporenej legislatívou alebo definovanej štátnymi orgánmi, národnými agentúrami a výskumnými ústavmi v krajinách projektu FEAL.

Tento projekt bol financovaný s podporou Európskej Komisie. Táto publikácia reprezentuje výlučne názor autora a Komisia nezodpovedá za akékoľvek použitie informácií obsiahnutých v tejto publikácii.

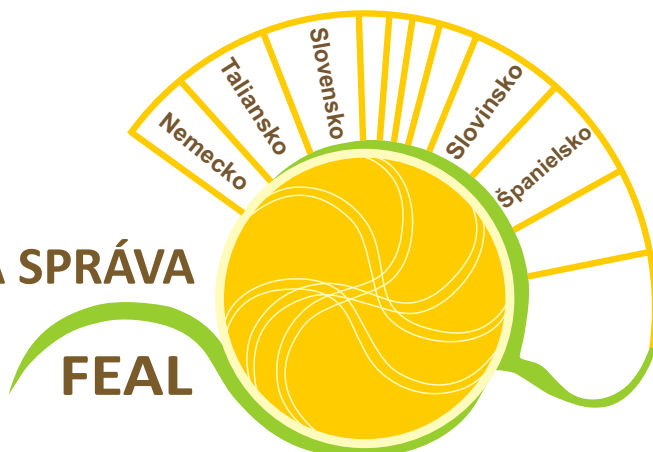

multifunctional Farming for the sustainability of European Agricultural Landscapes

Projekt č. 2016-1-SK01-KA202-022502

SÚHRNNÁ SPRÁVA

FEAL

Názov: Súhrnná správa.

Súčasný stav vzťahu medzi trvalo udržateľnými/multifunkčnými poľnohospodárskymi praktikami a európskymi poľnohospodárskymi krajinami.

Editori: Institute for Research on European Agricultural Landscapes (EUCALAND e.V.) a Technická univerzita vo Zvolene (TUZVO)

Autori: Alexandra Kruse, Hans Renes, Bénédicte Gaillard, Maurizia Sigura (EUCALAND e.V.); Martina Slámová, Ingrid Belčáková (TUZVO); Ana Ambrožič, Rock Finale (Biotehniški center Naklo, BC Naklo); Massimo Canalicchio (Lag Middle Tiber); Ignacio Rojas Pino (Union De Agricultores Y Ganaderos-Jovenes Agricultores De Jaén, COAG-Jaén); Johannes Dreer, Jonathan Wenz (Hof und Leben GmbH, HuL)

s prispením partnerov organizácie the European Landowners Organisation (ELO) Servane Morand a Marie-Alice Budniok

Grafická úprava: Martina Slámová (TUZVO)

Vydavateľ: Technická univerzita vo Zvolene

ISBN 978-80-228-2990-8

93 strán, formát A4

Správa je voľne dostupná na internete v elektronickej forme.

Viac informácií o projekte FEAL je dostupných na internete:

www.feal-future.org

<http://ec.europa.eu/programmes/erasmus-plus/projects/>

